

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE KÜRESELLEŞME ANA BİLİM DALI**

**TÜRKİYE VE ÜRDÜN'ÜN SURİYE GÖÇMENLERİNE YÖNELİK İSTİHDAM,
EĞİTİM VE SAĞLIK POLİTİKALARININ KARŞILAŞTIRMALI
İNCELENMESİ: HATAY ÖRNEĞİ**

**TEZİ YAZAN
NAİME ÖRDEK**

Jüri Başkanı 1.Tez Danışman: Prof. Dr. Khaladdin İBRAHİMLİ (Çağ Üniversitesi)
2.Tez Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Murad DUZCU (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)
Üniv. İçi – Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Saffet AKKAYA (Çağ Üniversitesi)
Üniv. Dışı – Jüri Üyesi: Dr. Öğr Üyesi Adnan DAL (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)
Üniv. Dışı – Jüri Üyesi: Doç. Dr. Erol KALKAN (Karadeniz Teknik Üniversitesi)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERSİN / OCAK 2024

ONAY SAYFASI**Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;**

2020017017 numaralı öğrencimiz olan Naime ÖRDEK tarafından hazırlanan “Türkiye ve Ürdün’ün Suriye Göçmenlerine Yönelik İstihdam, Eğitim ve Sağlık Politikalarının Karşılaştırmalı İncelenmesi: Hatay Örneği” başlıklı bu tez çalışması jürimiz tarafından **oybirliği** ile Uluslararası İlişkiler Ve Küreselleşme Ana Bilim Dalı **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Üniv. İçi – (Tez Danışmanı) – Jüri Başkanı: Prof. Dr. Khaladdin İBRAHİMLİ
(Çağ Üniversitesi)

Üniv. Dışı – Jüri Üyesi: Dr. Öğr Üyesi Murad DUZCU (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)

Üniv. Dışı – Jüri Üyesi: Dr. Öğr Üyesi Adnan DAL (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)

Üniv. Dışı – Jüri Üyesi: Doç. Dr. Erol KALKAN (Karadeniz Teknik Üniversitesi)

Üniv.İçi – Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Saffet AKKAYA (Çağ Üniversitesi)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

23/01/2024

Prof. Dr. Murat KOÇ
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’ndaki hükümlere tabidir.

İTHAF

Bir gülüşü ile dünyamı fetheden güzel kızıma...

Aleyna'ma...

ETİK BEYANI

Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

23/01/2024

Naime ÖRDEK

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada her zaman yanımda olan ve çalışmamı sonuca ulaştırmamı sağlayan danışman hocalarım Sayın **Prof.Dr. Klahaddin İbrahimli** ve Sayın **Dr.Öğr.Üyesi Murad DUZCU** aynı zamanda değerli jüri üyeleri Sayın **Doç. Dr. Erol KALKAN** ve Sayın **Dr.Öğr.Üyesi Saffet AKKAYA** ve Sayın **Dr.Öğr.Üyesi Adnan DAL**'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Yüksek lisans sürecimde hep yanımda olan ve destek veren çocuklarıma

İyi ve kötü günümde her zaman yanımda olan kıymetli eşim **Ali ÖRDEK**'e teşekkürlerimi bir borç bilirim

ÖZ

TÜRKİYE VE ÜRDÜN'ÜN SURİYE GÖÇMENLERİNE YÖNELİK İSTİHDAM, EĞİTİM VE SAĞLIK POLİTİKALARININ KARŞILAŞTIRMALI İNCELENMESİ: HATAY ÖRNEĞİ

NAİME ÖRDEK

Yüksek Lisans Tezi, Uluslararası İlişkiler Ve Küreselleşme Ana Bilim Dalı

1. Tez Danışman: Prof. Dr. Khaladdin İBRAHİMLİ

2. Tez Danışmanı Dr. Öğr. Üyesi Murad DUZCU

Ocak 2024,109 Sayfa

Uluslararası göçmenlerin “göçü” günümüzün en önemli konularından biri haline gelmiştir. Uluslararası göçmenlerin çoğunluğunu iş, aile, eğitim veya ekonomik nedenlerle göç eden bireyler oluşturmaktadır. Ancak çatışma, savaş, soykırım ve insan hakları ihlalleri gibi çeşitli zorlayıcı nedenlerle evlerini ve ülkelerini terk ederek başka bölge ve ülkelere göç eden azımsanmayacak sayıda insan bulunmaktadır. Ürdün'ün uzun zamandır bir göçmen merkezi olduğunu söylemek yanlış olmaz zira tarih boyunca çok sayıda göçmen Ürdün topraklarına sığınmıştır. Coğrafi konumu nedeniyle Ürdün, bağımsızlığını ilan ettiği günden bu yana göçmen akınıyla karşı karşıya kalmıştır. Aynı fikirler Türkiye için de geçerlidir. Bir mülteci krizi olarak kabul edilen Suriye krizi, bölge nüfusunun büyük bir kısmının Türkiye'ye, geri kalanının ise Ürdün'e göç etmesine neden olmuştur. Krizin başlangıcında Ürdün Hükümeti, Suriyelilere ülkenin sağlık ve eğitim sistemlerine ücretsiz erişim hakkı tanıyan bir politika izlemiştir. Türkiye ise savaştan kaçan ve tüm temel ihtiyaçlara (barınma, beslenme, sağlık, eğitim vb.) ihtiyaç duyan Suriyelilere, geldikleri günden itibaren sahip çıkmış ve ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır. Türkiye'nin Suriyelilere yönelik planlı politikaları ve bunları hayata geçirmeye yönelik uygulamaları tüm ülkeler tarafından takdirle karşılanmıştır. Bu çalışma Hatay ili örneği kapsamında Türkiye ve Ürdün'ün, Suriyelilere yönelik dış destek sorunları, istihdam, eğitim ve sağlık politikaları arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri nelerdir? Sorusuna cevap aranarak bulgular karşılaştırılmıştır. Diğer bir ifadeyle beş bölümden ibaret olan bu araştırmanın amacı, Hatay ili örneğinde Türkiye ve Ürdün'deki Suriyelilere yönelik istihdam, eğitim ve sağlık politikalarının incelenmesi ve

karşılaştırmalı analizinin yapılmasıdır. Sonuç olarak Türkiye ve Ürdün, göç eden Suriyelilere yönelik kimi zaman benzer kimi zaman sadece kendi sınırlarını kapsayacak biçimde sağlık, eğitim ve istihdam politikaları izlemiştir.

Bu çalışma literatür taraması, metin/doküman incelemesi, mülakat tekniği kullanılarak yapılandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Geçici Koruma Statüsü, Mülteci, Ürdün, Suriye, Türkiye, Hatay

ABSTRACT**COMPARATIVE STUDY OF TURKEY AND JORDAN'S EMPLOYMENT,
EDUCATION AND HEALTH POLICIES TOWARDS SYRIAN MIGRANTS: THE
CASE OF HATAY****NAİME ÖRDEK****Master's Thesis, Department of International Relations and Globalization****1. Advisor: Prof. Dr. Khaladdin İBRAHİMLİ****2. Advisor: Dr.Öğr.Üyesi Murad DUZCU****January 2024,109 Pages**

The “migration” of international immigrants has become one of the most important issues of today. The majority of international immigrants are individuals who migrate for work, family, education or economic reasons. However, there are a significant number of people who leave their homes and countries and migrate to other regions and countries for various compelling reasons such as conflict, war, genocide and human rights violations. It would not be wrong to say that Jordan has been an immigrant center for a long time because many immigrants have taken refuge in Jordanian lands throughout history. Due to its geographical location, Jordan has faced an influx of immigrants since the day it declared independence. The same ideas apply to Türkiye. The Syrian crisis, which is considered a refugee crisis, caused a large part of the region's population to migrate to Turkey and the rest to Jordan. At the beginning of the crisis, the Jordanian Government pursued a policy that gave Syrian free access to the country's health and education systems. Turkey, on the other hand, has taken care of Syrian immigrants who escaped from war and needed all basic needs (shelter, nutrition, health, education, etc.) since the day they arrived and tried to meet their needs. Turkey's planned policies towards Syrian immigrants and the practices aimed at implementing them have been appreciated by all countries. This study examines the differences and similarities between Turkey and Jordan's foreign support problems, employment, education and health policies for Syrians within the scope of the Hatay province example. The findings were compared by seeking an answer to the question. In other words, the purpose of this research, which consists of five chapters, is to examine and comparatively analyze the employment, education and health policies for Syrian immigrants

in Turkey and Jordan, in the example of Hatay province. As a result, Turkey and Jordan have followed health, education and employment policies for Syrian, sometimes similar and sometimes covering only their own borders.

This study was structured using literature review, text/document review and interview techniques.

Key Words: Immigration, Temporary Protection Status, Refugee, Jordan, Syria, Turkey, Hatay

ÖN SÖZ

Bu çalışma, tüm Türkiye’de ve dünyada önemi günden güne artan göç olgusunu tezde adı geçen ülkeler açısından araştırmak ve örnek ülkelerin göç olgusuna bakış ve göçle baş etme verilerini ortaya konmayı amaçlamaktadır. Çalışmada göç etmek zorunda kalan Geçici Koruma Statüsü bulunan Suriyeli bireylerin Türkiye’de ve Ürdün’de insan hakları çerçevesinde muamele görüp görmedikleri, temel ihtiyaçlara ulaşip ulaşmadıkları gerçek veriler dahilinde değerlendirilmiştir. Bu çalışma da tüm lisansüstü çalışmaları gibi göç alanında araştırmalar yapan akademi, sivil toplum örgütleri ve diğer tüm kurum/kuruluşlarının çalışmalarına katkı sunmak ve Suriyeli bireylerin Türkiye ve Ürdün’deki yaşantıları hakkında bilgi sahibi olmak açısından önemini taşımaktadır. Suriyeli bireylerin savaş nedeniyle Suriye’ye komşu ülkelere zorunlu göç etmesi geçmiş yıllarda bir kriz haline ve ülkeler toplu göçün getirdiği sorunlar ile baş etmek zorunda kalmıştır. Farklı ülkelerin, farklı kültürlerle tanışması ve bir arada yaşaması her iki toplumu da etkilemiş ve uyumun sağlanması için politikalar geliştirilmesi gerektirmiştir. Bu çalışma iki ülkeyi ele alarak göç politikalarını araştırarak veriler ortaya koymakta ve gelecekte politikacıların politika geliştirmelerine katkı sunmayı amaçlamaktadır. Göç olgusunun kriz halinden olağan bir olgu haline gelmesi sürecinde göç çalışmalarının artması, farklı araştırma yöntemleri kullanılarak literatür taraması yapılması ve verilerin toplanması, kanıta dayalı güncel bilgilerin literatüre girmesi çalışmanın bilimsel katkılarını göz önüne sermektedir

İÇİNDEKİLER

KAPAK.....	i
ONAY SAYFASI.....	ii
İTHAF.....	iii
ETİK BEYANI.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZ.....	vi
ABSTRACT	viii
ÖN SÖZ.....	x
İÇİNDEKİLER.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
TABLolar LİSTESİ	xiv
HARİTALAR LİSTESİ	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xvi
EKLER LİSTESİ.....	xvii
GİRİŞ	1
BÖLÜM I	
ARAŞTIRMANIN AMACI, SORUSU, METODOLOJİSİ VE BÖLÜMLER	
1.1.Araştırmanın Amacı	4
1.2.Araştırmanın Sorusu ve Alt Soruları	4
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
1.4. Araştırmanın Önemi ve Faydalılığı.....	5
1.5. Araştırma Yöntemi	6
1.6. Araştırmanın Varsayımları	6
1.7. Bölümler Özeti	7
BÖLÜM II	
KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	
2.1. Göç Kavramı.....	10
2.2. Göç Türleri	12
2.2.1 İç Göç.....	12
2.2.2 Dış Göç	14
2.2.3 Zorunlu Göç	15
2.2.4 Beyin Göçü	17
2.2.5 Emek Göçü.....	17
2.2.6 Mübadele Göçleri.....	17
2.3. Göç Kuramları	18

2.4. Suriye Kaynaklı Göç Ekseninde Türkiye Göç Mevzuatının Değerlendirilmesi . 20

BÖLÜM III

TÜRKİYE’NİN SURİYE GÖÇMENLERİNE YÖNELİK İSTİHDAM, EĞİTİM VE SAĞLIK POLİTİKALARI

3.1. Türkiye’nin Suriye Göçmenlerine Yönelik İstihdam Politikası	266
3.2. Türkiye’nin Suriyeli Göçmenlere Yönelik Eğitim Politikası	32
3.3. Türkiye’nin Suriyeli Göçmenlere Yönelik Sağlık Politikası.....	36
3.4. Türkiye’deki Suriyeli Göçmenlerle İlgili Dış Destek Sorunu	38

BÖLÜM IV

ÜRDÜN’ÜN SURİYELİ GÖÇMENLERE YÖNELİK İSTİHDAM, EĞİTİM VE SAĞLIK POLİTİKALARI

4.1 Ürdün’ün Suriyeli Göçmenlere Yönelik İstihdam Politikasının Temel İlkeleri.	422
4.2. Ürdün’ün Suriyeli Göçmenlere Yönelik Eğitim Politikasının Temel İlkeleri.....	47
4.3. Ürdün’ün Suriyeli Göçmenlere Yönelik Sağlık Politikasının Temel İlkeleri	51
4.4. Ürdün’ün Suriyeli Göçmenlere Yönelik Dış Destek Politikasının	533
Temel İlkeleri.....	59

BÖLÜM V

HATAY İLİNDEKİ SURİYELİ GÖÇMENLERİN DURUMUNUN İNCELENMESİ

5.1. Göçmenlerin Genel Durumu	56
5.2. Hatay İlinde Suriyeli Göçmenlerin İstihdam, Eğitim ve Sağlık Durumlarının İncelenmesi	577
5.2.1. Hatay İlinde Suriyeli Göçmenlerin İstihdam Durumu.....	58
5.2.2. Hatay İlinde Suriyeli Göçmenlerin Eğitim Durumu	611
5.2.3. Hatay İlinde Suriyeli Göçmenlerin Sağlık Durumu.....	62
5.3. Türkiye ve Ürdün Politikalarının Karşılaştırmaları Analizi	66
SONUÇ	72
KAYNAKÇA	76
EKLER	88

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi
BM	: Birleşmiş Milletler
BMESKHK	: Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme
BMMYK	: Birlik Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GKY	: Geçici Koruma Yönetmeliği
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
PIKTES	: Türk Eğitim Sisteminde Çocuklar İçin Kapsayıcı Eğitim Desteklemesi Projesi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
UDHR	: Universal Declaration of Human Rights (Evrensel İnsan Hakları Beyanname)
UNİCEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
UNHCR	: Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği
YOBİS	: Yabancı Uyruklu Öğrenci Bilgi Sistemi
YUKK	: Uluslararası Koruma Kanunu

TABLÖLÄR LİSTESİ

Tablo 1. Ürdün'deki Suriyeli Mültecilerin Demografik Yapısı.....	48
---	----

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1. Çalışma sahasının lokasyonu.	56
Harita 2. Suriyeli sığınmacıların illere göre yoğunluğu (BMMYK, 2014).....	57

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1.** Yıllara göre geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler (2024)27
- Şekil 2.** Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin İlk 10 ile
göre dağılımı (2024).....28
- Şekil 3.** Ürdün'de Suriyeli Mültecilerin Tarafından Alınan Çalışma İzni Sayısı43

EKLER LİSTESİ

EK-A. Etik Kurul Onayı.....	88
EK. B. Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Kararı Alınması Hakkında.....	91
EK. C. Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Kararı Alınması Hakkında.....	92

GİRİŞ

İnsanlık tarihi var olduğu günden bu yana daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak için çabalamaktadır. Dolayısıyla tarih boyunca insanlar ya tek başlarına ya da gruplar halinde daha iyi bir hayat standardı sürdürmek için başka bir yerde yaşama zorunluluğu içinde olmuşlardır. İnsanların genel davranışlarından önerilen bu teorik yaklaşımla birlikte şunu belirtmekte fayda vardır. Hz. Adem'in (a.s) oğullarından Kabil'in, suç ve kendine yabancılaşma nedeniyle Yemen topraklarına göçü, bu varoluşçu teoride dünya çapındaki göçün ilk örneğidir (Sağlam, 2010, s. 33). Teoloji alanındaki kitlesel göç örneği incelendiğinde, dönemin hükümdarı Firavun'un zulmünden kurtulmak için Hz. Musa (a.s.), kendisine tabi olan binlerce Yahudi ile birlikte Mısır diyarından ayrılmaktadır (Kasapoğlu, 2008). Ancak resmi tarihin bilinen en büyük toplu göç hareketi Kavimler Göçü ile başlamıştır. Hiung-nu (Hunlar), 4. yüzyılın ortalarında Çin Devleti hegemonyasından kurtulmak için batıya giderek Karadeniz'in kuzeyine yerleşmiştir. Burada hali hazırda var olan Cermenler'in ise buradan kaçarak Avrupa Kıtası'na yayılış gösterdikleri kabul edilmektedir. Göçün etkisi büyük olaylara yol açmıştır ve Kavimler Göçü ile günümüz Avrupa ülkelerinin temelleri atılmıştır (Aksoy, 2012). Doğudan batıya doğru olan bu hareket, çok büyük siyasi, demografik ve sosyal etkiler üretmiş ve kültürel değişimlere neden olmuştur (Demirhan, 2015). Kavimler Göçü, dünyanın en büyük güçlerinden biri olarak kabul edilen Roma İmparatorluğu'nun temellerini sarsmış ve Avrupa devletlerinin yapısını değiştirmiştir. Hareket, batıya doğru hızla ve kitlesel olarak devam etmiştir. Bu hareket, Avrupa kavimlerini büyük bir korku ve paniğe sürüklemiştir ve onların egemenliği altına girmek ya da onlardan kaçmak gibi sonuçlar doğurmuştur (Turan, 2009). Bu bağlamda Kavimler Göçü ve kitlesel göçler, tarihin akışını belirlemektedir.

Hiç şüphesiz göç tarihinin en önemli durağı, Birinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında karşılaşılan sorunlardır. Özellikle Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra birçok grubun bir arada bulunduğu imparatorluklar parçalanmıştır. Merkezi bürokrasiler sayesinde imparatorluğun himayesi altında bir araya getirilen belirli halklar arasındaki düşmanlıklar kışkırtılmıştır veya var olan nefret yayılmıştır. Sonuçta popüler olmayan ırksal grupların başka yerlere zorunlu toplu göçü olmuştur (Çelebi, 2011). Bu göç dalgaları genellikle ekonomi dışındaki nedenlerle motive edilmektedir.

2011 yılında Tunus'ta başlayan ve bütün Arap ülkelerine yayılan kriz, büyümeden Suriye hariç karşılıklı olarak çözüme bağlanmıştır. Ancak Suriye'deki kriz büyüyerek bir iç savaş haline dönüşmüştür. Bu savaşa öncelikle Rusya ve İran daha sonra da ABD dahil olunca

savaş daha da büyüyerek uluslararası bir sorun haline gelmiştir. Bu savaşın büyümesi ve devletin baskısı, Suriye’de büyük bir nüfusun farklı ülkelere göç etmesine neden olmuştur.

Göçmenlerin göç ettikleri ülkeler arasında öncelikli olarak sınır komşuları olan Türkiye ve Ürdün gelmektedir. Türkiye, göçle gelen toplumla ilgili öncelikle “misafir” kavramını kullanmış ancak daha sonra Bakanlar Kurulu Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nu çıkarmıştır. Bu kanunun 91. maddesi uyarınca, 2014 yılında Suriye göçmenlerinin hukuki haklarını korumaya yönelik “Geçici Koruma Yönetmeliği” çıkarılmış olup sadece Suriyelilerin hukuki haklarını korumak değil, Suriye’den kaçan mülteci ve vatansız bireylerin de haklarının korunması taahhüt edilmiştir (UNHCR, 2016). Türkiye-Suriye ve Suriye-Ürdün arasındaki karşılıklı olarak kaldırılan vizelerin sonrasında her iki ülkede de Suriye için açık kapı politikası izlenmiş olup, her iki ülkede de sınırlara yakın Suriyeliler için kamplar kurulmuştur. Her iki ülke de kamplarda yaşayan Suriyeli bireylere eğitim, sağlık ve istihdam konusunda kanunlar ve yönetmenlikler çıkararak göçmenleri kendi ülke vatandaşlarına eşitlemeye çalışmışlardır. Örneğin Türkiye, geçici koruma statüsüne sahip Suriyeli çocuklarına eğitimden uzak kalmamaları açısından üç farklı alternatif sunarak kamp dışında, kamp içinde ve geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilerin dil açısından eksik olduğu durumlarda özel okullar açmıştır. Suriye içindeki olaylar arttıkça özellikle de Türkiye ve Ürdün’de, sığınmacıların artmasından ve kurulan kamplarda yer olmadığından dolayı sığınmacıların şehir merkezlerine akın etmesi, zamanla ekonomi ve siyasi anlamda da ciddi sıkıntılar yaşanmasına neden olmuştur. Bu sıkıntıların başında bulaşıcı hastalıkların ve buna bağlı olarak ölümlerin de artması gelmektedir. Türkiye’deki göçmen akımı, kamplarda kalacak yer kalmadığından kamp dışında evler kiralarak orada yaşamaya başlamış, ancak sınıra yakın şehirlerde kira fiyatları ikiye katlanmıştır. Aynı zamanda oluşan başka bir sorun ise, geçici koruma statüsüne sahip Suriyeli sayısının fazla olması ile çalışabilecek kişi sayısı artmıştır ve kaçak olarak daha uygun ücretle çalışmaya başlamaları yerli halkın işsiz kalmasına sebep olmuştur. Bu durum yerli halkın da geçici koruma statüsüne sahip Suriyelileri dışlama isteklerine neden olmuştur. Suriye’nin, Türkiye ile sınır komşusu olması, Ortadoğu kapısının savaş dolayısıyla kapatılması, Ortadoğu’daki ülkelerle bağlantının kopmasına ve ticaret yollarının zarar görmesine neden olmuştur.

BÖLÜM I

ARAŞTIRMANIN AMACI, SORUSU, METODOLOJİSİ VE BÖLÜMLER ÖZETİ

Bu bölümde ilk olarak araştırma soruları sunulmaktadır. Ardından, çalışmanın temelini oluşturan nitel araştırma yöntemleri sunulmakta ve son olarak bölümlerin bir özeti verilmektedir.

1.1.Araştırmanın Amacı

2011 yılı itibari ile Arap baharının etkisi, Ortadoğu'daki ülkelerin siyasal ve toplumsal iklimini değiştirmiştir. Son yıllarda ortaya çıkan Suriye krizi, bölgede yaşayan halkı savaş tehlikesi dolayısıyla bölgeden ayrılmaya zorlamıştır. Sığınmacı olarak değerlendirilen bu kitlenin büyük bir çoğunluğu Türkiye'ye, geri kalanları ise Ürdün'e göç etmişlerdir. Başka ülkelere göç, bu iki ülkeye kıyasla çok azdır. Çalışmanın amacı, Türkiye ve Ürdün'e göç eden Suriyelilere yönelik istihdam, eğitim ve sağlık politikalarının araştırılması ve karşılaştırmalı analizinin yapılmasıdır. Bu bağlamda Hatay ilindeki Suriyelilerinin durumu incelenerek ve mülakat yoluyla alınan uzman görüşleri değerlendirilmiştir.

1.2.Araştırmanın Sorusu ve Alt Soruları

Bugüne kadar araştırmacılar tarafından Suriyeden göç eden bireylerin sorununu çeşitli yönlerden inceleyen çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada, ilk kez Türkiye ve Ürdün'e göç eden Suriyelilere yönelik politikaları karşılaştırılarak incelenmiştir. Bu bağlamda araştırma sorusu aşağıdaki gibidir:

Türkiye ve Ürdün'e göç eden Suriyelilere yönelik devlet politikaları arasında temel benzerlikler ve farklar hangileridir?

Araştırmanın alt soruları aşağıdakilerdir:

- Türkiye ve Ürdün'e göç eden Suriyelilerin temel sorunları nelerdir?
- Türkiye ve Ürdün'ün, Suriyelilere yönelik politikaları arasındaki hangi farklılıklar ve benzerlikler vardır?
- Türkiye'nin geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilere yönelik istihdam politikasının temel ilkeleri nelerdir?
- Türkiye'nin geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilere yönelik eğitim politikasının temel ilkeleri nelerdir?
- Türkiye'nin geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilere yönelik sağlık politikasının temel ilkeleri nelerdir?
- Türkiye'deki geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilere ilgili dış destek sorunları hangileridir?

- Ürdün'ün Suriyelilere yönelik istihdam temel politikasının temel ilkeleri nelerdir?
- Ürdün'ün Suriyelilere yönelik eğitim politikasının temel ilkeleri nelerdir?
- Ürdün'ün Suriyelilere yönelik sağlık politikasının temel ilkeleri nelerdir?
- Ürdün'deki Suriyeliler ile ilgili dış destek sorunları hangileridir?

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Ürdün ve Türkiye'ye göç eden Suriyelilere yönelik devlet politikalarının karşılaştırılması ve Hatay ilindeki durumun incelenmesi ile kronolojik olarak ise 2012-2023 yılları arasında sınırlıdır.

1.4. Araştırmanın Önemi ve Faydalılığı

Bu çalışma, tüm Türkiye'de ve Dünya'da önemi günden güne artan göç olgusunu adı geçen ülkeler açısından araştırmak ve örnek ülkelerin göç olgusuna bakış ve göçle bahsetme verilerini ortaya konmayı amaçlamaktadır. Çalışmada göç etmek zorunda kalan Suriyeli bireylerin Türkiye'de ve Ürdün'de insan hakları çerçevesinde muamele görüp görmedikleri, temel ihtiyaçlara ulaşıp ulaşmadıkları ve diğer temel sorunları gerçek veriler dâhilinde değerlendirilmiştir. Bu çalışma da tüm lisansüstü çalışmaları gibi göç alanında araştırmalar yapan akademi, sivil toplum örgütleri ve diğer tüm kurum/kuruluşlarının çalışmalarına katkı sunmak ve Suriyeli bireylerin Türkiye ve Ürdün'deki yaşantıları hakkında bilgi sahibi olmak açısından önem taşımaktadır.

Suriyeli bireylerin savaş nedeniyle Suriye'ye komşu ülkelere zorunlu göç etmesi geçmiş yıllarda bir kriz haline ve ülkeler toplu göçün getirdiği sorunlar ile baş etmek zorunda kalmıştır. Farklı ülkelerin, farklı kültürlerle tanışması ve bir arada yaşaması her iki toplumu da etkilemiş ve uyumun sağlanması için politikalar geliştirilmesi gerektirmiştir. Bu çalışma, iki ülkeyi ele alarak göç politikalarını araştırarak veriler ortaya koymakta ve gelecekte politikacıların politika geliştirmelerine katkı sunmayı amaçlamaktadır. Göç olgusunun kriz halinden olağan bir olgu haline gelmesi sürecinde göç çalışmalarının artması, farklı araştırma yöntemleri kullanılarak literatür taraması yapılması ve verilerin toplanması, kanıta dayalı güncel bilgilerin literatüre girmesi çalışmanın bilimsel katkılarını ve faydalılığını göz önüne sermektedir.

1.5. Araştırma Yöntemi

Türkiye ve Ürdün'deki Suriyeli bireylere yönelik temel devlet politikalarını karşılaştırmalı şekilde incelemeyi amaçlayan bu çalışmada kaynak, metin/doküman incelemesi gibi veri toplama teknikleri kullanılmıştır.

Doküman analizi, yazılı dokümanların içeriğini analiz etmeye yönelik nitel bir araştırma yöntemidir (Wach, 2013'ten aktaran Kıral, 2020). "Doküman analizi, basılı ve elektronik materyaller de dahil olmak üzere tüm belgeleri analiz etmek ve değerlendirmek için kullanılan sistematik bir yöntemdir. Nitel araştırmada kullanılan diğer yöntemler gibi, doküman analizi de anlamlandırmak, konuya ilişkin bir anlayış geliştirmek ve ampirik bilgi geliştirmek için verilerin incelenmesini ve yorumlanmasını gerektirir" (Corbin ve Strauss, 2008'den aktaran Kıral, 2020).

Dokümantasyon, araştırmacı müdahalesi olmadan kaydedilen metin ve fotoğrafları içermektedir. Araştırma için kullanılacak belge türleri arasında reklamlar, tutanaklar, yoklama kayıtları, davetiyeler, toplantı tutanakları, kılavuzlar, notlar, kitaplar ve broşürler, günlükler, dergiler, program kayıtları, mektuplar, muhtıralar, haritalar, çizimler, gazeteler, sanat eserleri, program detayları, radyo ve televizyon program senaryoları, şirket raporları, anket verileri, çeşitli resmi kayıtlar, notlar, fotoğraf albümleri yer almaktadır. Bunlar araştırmacılara veri sağlar ve araştırma için kullanılmaktadır (Labuschagne, 2003'ten aktaran Kıral, 2020). Bu çalışma için ise dergi, makale, yayımlanmış veya yayımlanmamış tezlerden, göç idare başkanlığı sayfasından ve konu ilişkin kitaplardan yararlanılarak çalışma için veriler toplanmıştır.

1.6. Araştırmanın Varsayımları

Türkiye ve Ürdün'deki, Suriyeli bireylerin durumlarını karşılaştırmak için bazı varsayımlar aşağıdakilerdir:

1. İklim ve Coğrafya Farklılıkları:
 - Türkiye: Türkiye, Avrupa ve Asya kıtaları arasında bir köprü konumunda olup geniş bir coğrafyaya sahiptir. İklim ve coğrafya bakımından çeşitlilik göstermektedir.
 - Ürdün: Ürdün ise Orta Doğu'da bulunan küçük bir ülkedir ve genellikle kara iklimine sahiptir. İklim ve coğrafya farklılıkları, sığınmacı olan Suriyelilerin yaşam koşullarını etkileyebilir.
2. Toplumsal Yapı ve Kültürel Farklılıklar:

- Türkiye: Türkiye'nin nüfusu çeşitli etnik gruplardan oluşur, bu da geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilerin entegrasyonunu etkileyebilir.
 - Ürdün: Ürdün, çoğunlukla Arap nüfusuna sahiptir. Kültürel benzerlikler, Suriyelilerin Ürdün'de daha kolay entegre olmalarına katkıda bulunabilir.
3. Ekonomik Durum:
- Türkiye: Türkiye, ekonomik olarak kalkınmış bir ülkedir, ancak geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilerin büyük bir kısmı kentsel alanlarda ve düşük gelirli bölgelerde yaşamaktadır.
 - Ürdün: Ürdün ekonomik olarak daha küçük bir ülke olup, Suriyelilerin ekonomik entegrasyonu önemli bir konudur.
4. Uluslararası Yardım ve İşbirliği:
- Türkiye: Türkiye, geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilere uluslararası yardım ve işbirliği açısından önemli bir rol oynamıştır.
 - Ürdün: Ürdün de uluslararası toplumdan destek almıştır. Bu destek, Suriyelilere sağlanan hizmetlerin kalitesini etkileyebilir.
5. Hukuki Durum ve Yerleşim Politikaları:
- Türkiye: Türkiye, Suriyeli göç eden bireylere geçici koruma statüsü sağlamıştır. Bu durum, mültecilerin hukuki hakları ve yerleşim koşullarını belirleyebilir.
 - Ürdün: Ürdün, Suriyeli bireylere kamplarda barınma ve belirli şartlarda çalışma izni gibi imkânlar sunmaktadır.

Bu varsayımların gerçek durumunu yansıtmak için güncel verilere ve detaylı bir araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca, geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilerin durumunu etkileyen birçok faktör bulunmaktadır ve bu faktörler zaman içinde değişebilir.

1.7. Bölümler Özeti

Çalışmanın birinci bölümünde araştırmanın amacı, konuyla ilgili sorular, alt sınırlılıklar, yöntem ve varsayımlar kısaca özetlenmiştir.

İkinci bölümde, çalışmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi, göç kavramının tanımı ve Suriye kaynaklı göç ekseninde Türkiye göç mevzuatının değerlendirilmesi ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde, Türkiye'nin geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilere yönelik uyguladığı istihdam, eğitim ve sağlık politikalarıyla beraber dış destek sorunlarını çözme politikalarına değinilmiştir.

Dördüncü bölümde ise Ürdün'ün, Suriyelilere yönelik istihdam, eğitim ve sağlık politikalarıyla beraber dış destek sorunlarını çözme politikalarına değinilmiştir.

Sonuncu bölümde, Hatay örneği ele alınmış ve Türkiye Cumhuriyet'inin geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilere yönelik politikaları ile Ürdün devletinin politikası karşılaştırmalı şekilde analiz edilmiş, bu politikaların benzer ve farklı tarafları gösterilmiştir.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Göç Kavramı

Bir kişinin veya bir grup insanın, daha rahat koşullarda yaşamak adına bir uluslararası veya o ülkenin içinde bir şehirden başka bir şehre, nedeni ne olursa olsun geçici veya kalıcı yer değiştirmesidir. Türk Dil Kurumu'na göre göç, 'bir bireyin veya topluluğun ekonomik, sosyal veya siyasi nedenlerle bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme süreci' olarak tanımlanmaktadır. Göç tanımlanırken genellikle göçün esasen bir 'yer değiştirme transferi' olduğu vurgulanmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü'nün tanımına göre göç, bir kişinin normalde yaşadığı yerden bir devlet içinde başka bir yere veya uluslararası bir sınırı geçerek hareket etmesidir (International Organisation Göç, 2019, s. 137). Uluslararası Göç Örgütü'nün göç tanımına göre, 'göç, süresi, niteliği veya nedeni ne olursa olsun kişilerin hareketidir'. Mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, ekonomik göçmenler ve aile birleşimi gibi çeşitli amaçlarla insanların hareketini içerir' (Migration Glossary, 2013, s. 35, 36). Yalçın'a (2004, s. 12) göre göç, 'insanların ekonomik, siyasi, ekolojik veya sosyal nedenlerle ya da coğrafi, sosyal veya kültürel kişisel nedenlerle kısa, orta veya uzun vadeli geri dönüş veya yerleşme amacıyla bir yerden başka bir yere hareket etmesidir'. Bir başka tanım ise göçü 'sosyal, ekonomik, politik, kültürel veya ekolojik nedenlerle bir yerden başka bir yere geçici veya kalıcı hareket' olarak tanımlamaktadır (Bulut ve Bimay, 2020, s. 11).

Göç esasen bir yer değiştirme hareketi olarak kabul edilse de bu hareketin bilinmeyen bir çevreye doğru gerçekleşmesi, göç sürecinin belirsiz bir doğaya sahip olduğunu göstermektedir (Yalçın, 2004, s. 12). Elbette göç öncesinde gidilecek yer ve kalınacak süre hakkında bilgi edinmek mümkündür. Ancak bu her zaman mümkün olmamaktadır. Bilgi eksikliği ve iletişim kopuklukları, örneğin zorunlu göç nedeniyle, göçü belirsiz hale getirebilir. Aksi takdirde, gidilecek yer bilirse bile tanıdık veya alışılmış bir yerden ayrılmak, statünün bozulması nedeniyle bireyde korkuya neden olabilir ve adaptasyonda zorluklara yol açabilir. Bu açıdan göçün en önemli özelliklerinden biri belirsizliktir, ancak bu belirsizliğin birey üzerindeki etkisi de önemlidir. Bu göç tanımları, göçü genel ve basit düzeyde açıklamaktadır. Ancak göçmenlerin statüleri, göç nedenlerine ve yasal kısıtlamalara göre değiştiği için farklı tanımlar kullanılabilir. Göç, insanların var oldukları sürece deneyimledikleri bir eylemdir. Doğası gereği statik olmaktan ziyade dinamiktir. Göçün zorluklarıyla baş edebilmek için göç koşullarına dayanabilecek özelliklere sahip olmak gerekmektedir. Göçün yapısı ve karakterine uygun olarak göç hareketleri içinde bulunan bireyler genel olarak göçmen olarak adlandırılrsa da belirli koşulların oluşması göçmenlerin

göçmenlikten mülteci veya sığınmacı gibi başka adlandırmalara geçmesine neden olabilmektedir.

Göçle ilgili kullanılan diğer bir kavram olan göçmen (muhacir) ise, kişinin kendi isteği ile ekonomik nedenlerden kaynaklı, kendi ülkesini terk edip gittiği o ülkenin izni ve bilgisi olması dâhilinde yerleşen bireylerdir. Göç, genel olarak herhangi bir kısıtlama veya koşul olmaksızın göç eden kişileri ifade etmektedir. Göçmenler aynı zamanda başta ekonomik faktörler olmak üzere yaşam standartlarını iyileştirmek amacıyla kendi ülkelerinden gelişmiş bir ülkeye gönüllü olarak göç eden kişilerdir. Göç, kişinin başvurduğu ülkenin yasalarına göre düzenlenerek elde edilen bir statüdür. Günümüzde geçmişten farklı olarak ulusal sınırların varlığı, göçmen olabilmek için farklı prosedürler gerektiği anlamına gelmektedir. Ancak göçmenlik, diğer göçmenlere verilen çeşitli tanımlar arasında en geniş olanı olmaya devam etmektedir. Göçmen statüsüne sahip bireyler, ekonomik veya gönüllü nedenlerle göç ederler. Zorunlu nedenlerle göç eden bireyler ise mülteci olarak adlandırılmaktadır (Yıldırım Mat, 2020, s. 23).

Ulus ötesi göç kavramı, küreselleşmenin göçmenlerin köklerini terk etmeden menşe ve varış ülkeleri arasında daha hızlı ve daha sık hareket etmelerine izin vermesiyle ortaya çıkmıştır. Ulus ötesi göçmenler, iki veya daha fazla devletin sınırları ötesinde sosyal, ailevi, siyasi, ekonomik ve dini örgütlenmeler oluşturabilmeleriyle karakterize edilmektedir. Ulus ötesi topluluklar, aynı zamanda ulusal sınırlar ötesinde kurulan ticari, siyasi, kültürel ve sosyal gruplardır. Hemen her alanda mevcut diasporalarla bağlantılar kurarak devlet içinde baskı ve yaptırım gücü haline gelirler. Dil ve kültür aktarımı, istihdam bağlantıları, maddi ve sosyal destek sağlama gibi işlevleri vardır (Yönlü, 2018, s. 63 ve 64). Göç, özel koşullar veya mevzuat olmaksızın herkesin edinebileceği doğal bir olgudur. Aslında buradaki sorun, göçmenlerin uluslararası hukuk ve insan haklarına göre kategorize edilmesini yönetmektir. Eğer ülkeler statüyü ulusal yasalara ve diğer sosyo-politik faktörlere göre belirlerse, göçmenlerin hak ve hukuku ihlal edilebilir. Temel hak ve özgürlüklerin korunması için statü belirleme işleminin uluslararası hukuka ve temel insan hakları belgelerine uygun olarak yapılması gerekmektedir. Bu insan hakları değerlerini ve normlarını korumak uluslararası toplumun sorumluluğudur. Çünkü her insan bir gün göçün aktörlerinden biri haline gelebilir.

Diğer bir ifade olan sığınmacı, kendi yaşadığı sınırlar çerçevesinde din, dil, ırk ulusal kimliği nedeniyle kendi ülkesinde baskı altında kalarak, kendi ülkesinin dışında başka bir ülkeye yerleşme talebinde bulunup o ülkeye kabul edildiği takdirde göç eden kimselerdir. Türk Dil Kurumuna göre, mülteci “sığınmacı” olarak tanımlanmıştır. Sığınmacılar, mültecilik talepleri karara bağlanana kadar uluslararası hukuk tarafından güvence altına

alınan geri göndermeme ilkesinden ve diğer insani haklardan yararlanan kişilerdir (Özgöker ve Doğan, 2019, s. 10). Sığınmacılar için başvuru değerlendirme süreci belirli yasa ve yönetmeliklerle uzatılabilmektedir. Sonuç olarak, sığınma başvuruları genellikle reddedildiğinde geri gönderilemedikleri için bu ülkelerde özellikle enformel sektörde zor koşullarda yaşamaya devam etmektedirler (Castles, 2003, s. 14). Sığınma aramak, mülteci statüsü verilene kadar bir bekleme listesi gibidir. Sığınmacılar mülteci statüsü ararken yıllarca beklemekte, zor koşullarda yaşamakta ve hakları korunmamaktadır. Devletler, bu tür bir korumaya ihtiyaç duyan kişilerin haklarını koruma ve bu haklara saygı gösterme yükümlülüklerini yerine getirmeli ve aynı zamanda bu kişilerin insan haklarına uygun olarak korunmalarını sağlamalıdır. Komisyon'a göre, genel bağlamda, sığınmacılar, kendi ülkelerinden başka bir ülkede zulümden veya ciddi zarardan korunma arayışında olan ve ilgili ulusal ve uluslararası belgeler kapsamında mülteci statüsü için yaptıkları başvuru hakkında bir karar verilmesini bekleyen kişilerdir. Avrupa Komisyonu'na göre, AB'deki sığınmacılar, Cenevre Mülteci Sözleşmesi ve Protokolü kapsamında koruma başvurusunda bulunmuş ancak başvuruları henüz karara bağlanmamış üçüncü ülke vatandaşları veya vatansız kişilerdir (European Commission, 23.12.2020). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne (UNHCR) göre, 2022 yılı ortası itibariyle dünya genelinde 4,9 milyon sığınmacı bulunmaktadır (UNHCR, 03.06.2023).

2.2 Göç Türleri

2.2.1. İç Göç

Ulusal sınırlar içindeki hareketler iç göç olarak adlandırılır. İç göçler, genellikle kırsal alanlardan gelişmiş kentsel alanlara doğru olmaktadır. Az gelişmiş bölgelerden gelişmiş şehirlere göçün birçok nedeni vardır. Aslında ister iç ister dış olsun göçün genel nedenleri hemen hemen aynıdır. Buradaki en büyük fark coğrafi sınırların genişliğidir. Nasıl ki uluslararası göçler ülkeler arasındaki ekonomik gelişmişlik düzeyindeki farklılıklardan kaynaklanıyorsa, iç göçler de genellikle bölgeler arasındaki ekonomik gelişmişlik düzeyindeki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. İç göç, ulusal sınırları aşma eylemini gerektirmeyen bir göç türüdür. Bu nedenle, uluslararası göçmenlerin karşılaştığı yasal engeller ve kültürel ve dilsel sorunlarla karşılaşma olasılıkları daha düşüktür. Bununla birlikte, bazen uluslararası göçün bazı özelliklerine sahip olabilirler. Örneğin, uluslararası göç süreçlerinde önemli bir rol oynayan göç ağları, ulusal göç süreçlerinde de önemli bir rol oynayabilir. Özellikle, kırsal alanlardan kentsel alanlara göç eden insanlar genellikle ailelerinin, akrabalarının ve arkadaşlarının olduğu yerlere taşınmayı tercih ederler. Bu da

göçün bazı maliyetlerinden kaçınmalarını, daha iyi ekonomik fırsatlar elde etmelerini ve uyum sürecini daha kolay yaşamalarını sağlar. İç göç, genellikle bir devletin sınırları içinde gerçekleşen uzun vadeli sosyo-ekonomik dönüşümlerle ilişkilidir. Örneğin, 19. yüzyıl Avrupa'sında sanayileşme nedeniyle şehirlerde artan istihdam olanakları iç göçün arkasındaki itici güç olmuştur. Kentleşme sonrası dönüşüm, tarım sektöründeki istihdam fırsatlarını azaltmış ve böylece göç potansiyelini artırmıştır (Bartram vd., 2017, s. 192-193).

Genel olarak, Türkiye'deki iç göçlerde ekonomik faktörler ön plandadır. Geçmişte insanlar geçimlerini tarım ve hayvancılıktan sağlama ihtiyacı nedeniyle ülkenin diğer bölgelerine göç ederken, günümüzde sanayileşme ve kalkınma nedeniyle insanlar sanayileşmiş metropollerde çalışmak için göç etmektedir. Todaro, kentsel alanlardaki yüksek işsizlik oranına rağmen kentlere göçün neden arttığına dair rasyonel ekonomik hesaplamalara dayanan bir model önermektedir. Bu modele göre göç, gerçek faydalardan ziyade kentsel ve kırsal alanlar arasındaki beklenen farklılıklara bir yanıt olarak gerçekleşmektedir. Temel varsayım karar alıcılar olarak sığınmacıların, göçten 'beklenen' faydaları en üst düzeye çıkaran alternatif işgücü piyasası fırsatlarının bulunduğu kırsal ve kentsel sektörler arasında seçim yaptıklarıdır. Beklenen faydalar, kırsal ve kentsel işgücü fırsatları arasındaki reel gelir farkı ve yeni bir göçmenin kentsel bir iş edinme olasılığı ile ölçülmektedir (Todaro, 1980, s. 364). Diğer bir deyişle, yeni ekonomik fırsatlar beklentisi burada göçün arkasındaki itici güçtür, ancak kentte birçok ekonomik sorunla karşılaşma riski de dikkate alınmaktadır. Todaro modeli iç göçü öncelikle ekonomik faktörler temelinde analiz etmektedir. Ancak diğer sosyo-kültürel faktörler de göz ardı edilmemelidir. Nitekim eğitim, evlilik, sosyalleşme, gelenek ve görenekler, toplumsal baskı gibi birçok faktörden bahsedilebilir. Türkiye'de eğitim amaçlı göç, üniversite sayısındaki artış ve eğitim standartlarının iyileştirilmesi nedeniyle iç göçün ana nedenlerinden biridir: TÜİK verilerine göre 2021 yılında eğitim amacıyla kırsaldan göç edenlerin oranı %24,7'dir (TÜİK, 28.12.2022). Kırdan kente göç, göç hareketlerinin toplumsal açıdan en dönüştürücü olanı, yani bir toplumun bulunduğu yerden başka bir yere evrilmesi olması bakımından diğer göç türlerinden ayrılır (Erder, 2006: 24). Başka bir deyişle, kırdan kente göç eden insanlar giderek kent kültürünün etkisi altına girerler. Örneğin, kırsal kültürde geri plana itilen kadınlar, kentteki zorlu yaşam koşullarıyla mücadele etmek için iş dünyasına girerek ön plana çıkmaktadır. Sonuç olarak, toplumun temel yapı taşları olan aile ve sosyal yapı gibi kadınların toplumdaki rolleri de değişmektedir. İç göç, kendi içinde ikiye ayrılmaktadır:

a) Mevsimlik (Geçici) Göç: İşgücü, eğitim veya turizm gibi nedenlerle, başka bir ülkede kalıcı olarak ikamet etmeden belirli bir süre sonra kendi ülkesine dönmek amacıyla göç etme

eylemi geçici göç olarak tanımlanmaktadır. Geçici olmak, tüm çağdaş işgücü göçü sistemlerinin ortak bir özelliğidir (Soysal, 1994/2021, s. 41). Küreselleşmeyle birlikte sermayenin hareketi, ticaretin gelişmesi, iletişim ve ulaşım teknolojilerinin gelişmesi ve fiyatların düşmesine paralel olarak insanların uluslararası göçü artmış, süreli iş sözleşmeleri kapsamında işgücü göçü, mevsimlik işgücü göçü, eğitim amaçlı öğrenci göçü ve turizm amaçlı öğrenci göçü de dahil olmak üzere geçici göçte artışa yol açmıştır. Göç literatürü, kalıcı ve geçici göçün aslında birbirinden ayırt edilemeyeceği görüşündedir. Dustmann ve Görlach'a (2016) göre, kısıtlayıcı göç politikaları ve ev sahibi ülkede göçmenlerin haklarının ihlal edilmesi, yerleşme amacıyla göç eden göçmenlerin kendi ülkelerine dönmeye karar vermelerine neden olabilir. Bununla birlikte, eğitim amacıyla göç eden öğrencilerin veya geçici iş sözleşmeleriyle göç eden çalışanların, geçici olarak göç ettikleri ülkeye kalıcı olarak yerleşmeleri de yaygındır. 1960'larda Misafir İşçi Programı aracılığıyla Almanya'ya gelen ve daha sonra Almanya'ya kalıcı olarak yerleşen Türk işçiler bu durumun en açık örneklerinden biridir (Erdoğan, 2011; Abadan-Unat, 2017).

b) Sürekli (Kalıcı) Göç: Kalıcı göç, hedef ülkede uzun bir süre kalmayı amaçlayan bir göç türüdür. Kalıcı göç, genellikle ekonomik amaçlarla yapılan işgücü göçü şeklindedir. Eski çağlarda işgücü göçünün ilk biçimleri fethedilen topraklarda sömürü ve köleleştirme şeklinde gerçekleşmiştir (Tol-Göktürk, 2006, s. 212). Başlangıçta geçici olarak kabul edilen birçok işgücü göçü biçimi daha sonra kalıcı hale gelmiştir. Bunun en iyi örneği, Türkiye ile Almanya arasındaki ikili anlaşmadır. Başlangıçta Almanya'nın işgücü ihtiyacını karşılamak için istihdam edilen Türk işçiler daha sonra daimi işçi olmuş ve burada yaşamaya devam etmişlerdir. İşsizliği azaltmak için yapılan her türlü göç, işgücü göçü olarak adlandırılır. Uluslararası işgücü göçü nüfus artış oranları, nüfus yoğunluğu ve bağımlılık oranları gibi demografik göstergelerde değişikliklere neden olmaktadır. İşgücü göçüne ev sahipliği yapan yerlerde mal ve hizmetlere olan talebin artması fiyatların yükselmesine, fiyatların yükselmesi ise ücret baskısına ve sabit sermaye maliyetlerinin artmasına yol açmaktadır (Özdal, 2018, s. 38-40). İşgücü göçü, yüksek refah seviyesine sahip ülkelerde, ülke vatandaşları tarafından tercih edilmeyen ucuz, vasıfsız işleri almak için yapılan göçleri de kapsamaktadır (Bartram vd., 2017, s. 198).

2.2.2. Dış Göç

Dış göç, insanların bir devletin sınırlarından en az bir yıl kalmayı planladıkları başka bir devletin sınırlarına göç etmesidir (Özdal, 2018, s. 34). Dış göç, iç göçten birçok yönden farklılık göstermektedir. İç göç, bazı siyasi durumlar haricinde genellikle bir devletin

vatandaşlarına özgürlük tanırken; dış göç, seçiciliği nedeniyle kısıtlamalar ve sınırlamalar getirmektedir. İç göç devlet için bir mesele olarak görülürken, dış göç uluslararası bir mesele olarak görülmektedir. İç göç vatandaşlık kimliğini değiştirmezken, dış göçte sığınmacı, ülkede göçmenlik statüsü veya vatandaşlık kazanmamışsa ya da kabul edilmemişse düzensiz göçmen sayılmaktadır (Özgür Baklacioğlu, 2010, s. 131). Ayrıca iç göçte devlet kendi politikalarına göre göçü yönlendirebilirken, dışa göçte göç alan devletin göçmenden istediği özellikleri, örneğin belirli bir süre için kabul veya belirli bir sektörde veya yerde istihdam gibi belirlemesine izin verdiği düşünülmektedir. Bu anlamda dışa göç, ev sahibi ülkenin politikalarına ve belirleyicilerine göre şekillenebilmektedir. Beyin göçü, dışa göçün en önemli türlerinden biridir. Beyin göçü genellikle her alanda uzmanlık ve eğitim sahibi kişiler arasında yaygındır (Özdal, 2018, s. 37).

Dış göç sistemleri ve politikaları dışında düşük ücretler, beceri ve fırsat eksikliği, ekonomik bozulma ve istikrarsızlık, yetersiz bilimsel ve teknolojik altyapı, çatışma ve istikrarsızlık gibi faktörler de beyin göçüne neden olmaktadır. Beyin göçü, yetkin insan kaynağının beceri ve yetkinliklerini beyin göçü yoluyla başka ülkelere aktarması nedeniyle eğitim yatırımları ve vergi gelirleri açısından da bir kayıp olarak değerlendirilmektedir (Bartram vd., 2017, s. 57). Beyin göçünün yarattığı sosyal ve beşeri sermaye, uzun vadede ulusal kalkınma ve ilerlemeyi desteklemektedir. Ayrıca, yetkin ve eğitilmiş insan kaynakları verimli üretim için temel bir faktör olduğundan, uzun vadede yatırım üzerinde de olumlu bir etkisi vardır. Bazı göçler aynı anda birden fazla göç türünü içermektedir. Örneğin, Çin'in Doğu Türkistanlı Müslümanları zorla yerlerinden etme ve Han Çinlilerini Doğu Türkistan'a yerleştirme politikası iç göç, zorunlu göç ve hatta dış göç olarak görülebilir. Aynı zamanda, Çin'in Sincan Uygur Özerk Bölgesi olarak tanıdığı Doğu Türkistan bölgesine göç, Çin perspektifinden iç göç olarak değerlendirilebileceği gibi, Doğu Türkistan her zaman bağımsız bir devlet olarak var olduğu için dış göç olarak da değerlendirilebilir. Başka bir deyişle, bazı durumlarda devlet özerkliğinin ve devlet tanınmasının olmamasından kaynaklanan belirsizlik, iç ve dış göç arasındaki ayrımın belirlenmesinde karışıklığa yol açabilir.

2.2.3. Zorunlu Göç

William Petersen, uluslararası göçle ilgili çalışmaların çoğunun bir ülkeden diğerine olan hareketlere odaklandığını, daha kapsamlı çalışmaların ise tek bir tarihsel döneme odaklandığını savunmaktadır. Tanımları, göç veren ve alan ülkeler arasındaki kültürel farklılıkların yanı sıra göçün türüne göre de değişmektedir. İtme-çekme teorisyenlerinden

biri olan Petersen, tüm insanlar aynıysa neden bazıları göç ediyor da diğerleri etmiyor fikrine dayanan bir zorunlu göç teorisi önermiştir (Petersen, 1958, s. 256-66).

Temel olarak Petersen'in açıklığı kavuşturmaya çalıştığı şey, itme-çekme faktörlerinin altında yatan gerçek nedenlerdir. Petersen, göçmenlere yönelik talep düzeyinin göçün analizi için önemli olduğuna inanmaktadır. Ona göre zorunlu göçü yönlendirilmiş göçten ayıran özellik, göçmenlerin toplumsal baskı sonucu göçe zorlanmaları durumunda kendi karar alma mekanizmalarını kullanamamalarıdır. Burada toplumsal baskı itici güç görevi görmektedir, ancak zorunlu göçte asıl suçlu devlet ya da onun işlevsel karşılığı olan sosyal kurumdur. Göç, bu sosyal kurumun politikalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Petersen, 1958).

Göçe zorlamak için bir dereceye kadar baskı olduğu belirtilmekle birlikte, bu baskının zorlayıcı olup olmadığı açık değildir. Zorunlu göçü açıklayabilecek ikinci kriter ise, göçmenin işlevidir ve göçmenden ziyade harekete geçirici faktörler açısından tanımlanır, dolayısıyla göçmen pasif bir aktördür. Sığınmacıların daha sonra geri dönüp dönmemesi zorunlu göç için önemli bir kriterdir (Petersen, 1958). 1979'dan bu yana Afganistan'da yaşanan zorunlu göçte, uzun süreli savaş hali ve güvenlik eksikliği gibi faktörler neden olmuştur ve Petersen'in zorunlu göç teorisine bir örnek teşkil etmektedir.

Zorunlu göç, göç alanındaki en önemli olgulardan biridir ve geçtiğimiz yüzyılda çok baskın bir gündem olmuş, ancak özellikle İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş'ın yarattığı siyasi baskılardan sonra ivme kazanmıştır. Zorunlu göç, göçmenlerin başka seçeneklerinin olmaması ile karakterize edilmektedir (Barışık, 2020).

Sonuç olarak zorunlu göç, göç alanında ve tanımında önemli yer tutan bir göç türüdür. Sınırlar içinde bireylerin yaşamını tehdit eden politik şiddetin ortaya çıkması zorunlu göçün temel nedenlerinden biridir (Altıntaş, 2014, s. 253). Çatışma, doğal afet, baskı veya zulüm nedeniyle göç etmek zorunda kalan bireylerin temel amacı hayatta kalmaktır. Göç eden kişiler genellikle mülteciler, sığınmacılar ve zorla yerinden edilmiş kişilerden oluşmaktadır (Şirin ve Öner, 2012a). Ancak Karpat'a (2013, s. 77) göre zorunlu göçte kıtlık, açlık ve salgın hastalıklar da neden olabilmektedir. Örneğin, 1840 yılında İrlanda'da yaşanan bir böcek salgını ana besin kaynağı olan patatesi neredeyse ortadan kaldırmış ve bu durum açlık ve ölümlere yol açmıştır. Sonuç olarak 1840 yılında ABD, İrlanda'dan ciddi bir göçmen akınına uğramıştır. Tarihe kaynaklık eden Büyük Göç'ün genellikle zorunlu olduğu kanıtlanmıştır. 1947'de Hindistan'ın bölünmesi sonucunda yedi milyon Müslüman Pakistan'a, Pakistan'da yaşayan Hindular da Hindistan'a kaçmıştır. Zorunlu göçün diğer örnekleri arasında Nazilerin Yahudilere uyguladığı ve onları göçe zorlayan baskı ile 17. ve 18. yüzyıllarda 15 milyon

insanın Afrika'dan köle olarak alınıp Karayipler, Brezilya ve Kuzey Amerika'ya götürülmesi sayılabilir (Özyakışır, 2013, s. 11).

2.2.4. Beyin Göçü

Beyin göçü en yaygın tanımıyla, eğitilmiş ve yetenekli bireylerin daha iyi ücret ve koşullara sahip başka ülkelerde yaşamak ve çalışmak için kendi ülkelerini çok sayıda terk etmesi durumunu ifade etmektedir (Cambridge Dictionary, 2019). Aynı zamanda bireylerin kendi ülkeleri içinde daha gelişmiş bölgelere göç etmesi de beyin göçü çerçevesinde değerlendirilebilir (Özdal ve Vardar, 2018, s. 36). Mühendis, bilim insanı, doktor gibi mesleklerdeki bireylerin istihdam edilebilmesi için yaratılan beyin göçünün en önemli aktörleri aslında öğrencilerdir. Yurtdışında eğitim gören birçok öğrenci ev sahibi ülkede kalmak istemektedir. Bunun başlıca nedenleri, kendi ülkelerindeki düşük ücret politikaları, ülkedeki geleceklerine ilişkin belirsizlik veya mezun oldukları alanın dışında çalışmak zorunda kalmalarıdır (Özdal ve Vardar, 2018, s. 37).

2.2.5. Emek Göçü

Günümüzde dünya nüfusunun büyük çoğunluğunun yoksulluk sınırının altında bir yaşama maruz kalması, insanların doğdukları yerleri terk etmelerine neden olmaktadır (Yıldırımoglu, 2005, s. 128). Ekonomik olarak gelişmiş ülkelerdeki yetersiz nüfus artışı, düşük işgücüne katılım oranları ve ülke içindeki yetersiz işgücü hareketliliği gibi nedenler bu ülkelerdeki işgücü eksikliğine katkıda bulunmaktadır. Bu ülkelerdeki işgücü eksikliklerinin üstesinden gelmek için bu ülkeler uluslararası piyasadan işçi aramaktadır. Bu ülkelerdeki talep çalışan ancak gelirini, işini veya her ikisini de beğenmeyen ve daha iyi koşullarda çalışmak isteyen bireyler tarafından karşılanmaktadır. Türk halkı da gelişmiş ülkelerin bu taleplerine kayıtsız kalmamış ve 1961 yılında İş ve İşçi Bulma Kurumu aracılığıyla işgücünü dış pazarlara sunmuştur. Federal Almanya Cumhuriyeti'nde başlayan bu göç hareketi, diğer Batı Avrupa ülkelerine doğru bir yönelime yol açmıştır (Bayraklı, 2007, s. 21).

2.2.6. Mübadele Göçleri

'Mübadele' kelime anlamı olarak değişim demektir. Mübadele, bir kimsenin başka bir kimse ile değiştirilmesi veya takas edilmesidir (TDK, 2019). Mübadele, iki veya daha fazla devlet arasında yapılan bir anlaşma sonucunda gerçekleşen zorunlu göçtür. Daha açık bir

ifadeyle mübadele, anlaşma yapılan devletin topraklarında yaşayan insanların karşılıklı olarak yer değiştirmesidir (Özdal ve Vardar, 2018, s. 41).

2.3. Göç Kuramları

Göç, tarih öncesine kadar dayansa da göç ile ilgili kuramlar daha sistematik bir biçimde 19. yüzyılın sonlarına doğru incelenmeye başlanmıştır. Göç olgusunun farklı yönlerini açıklamak için farklı kuramlar geliştirilmiştir. Her kuramda göç döneminde ekonomik, siyasi ve kültürel açıdan yaşanan dalgalanmalar etkindir.

Geçici koruma statüsüne sahip Suriyeliler'in Türkiye'ye gelmesi, sosyal bilimlerde çeşitli göç kuramları temelinde ele alınabilmektedir. Bu bağlamda önemli göç kuramlarından bazıları aşağıdakilerdir:

Ravenstein'in göç kuramları, araştırma konusunun teorik açıdan daha iyi anlaşılması için önemlidir. Ernst Georg Ravenstein, 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında yaşamış Alman coğrafyacısıdır. Göç ve nüfus hareketleri üzerine yaptığı çalışmalarla tanınmaktadır. Ravenstein'in göç kuramları, bu alanda yapılan ilk ve önemli çalışmalardan biridir. Aşağıda, Ravenstein'in göç kuramlarının ana hatları açıklanmaya çalışılmıştır.

Göçün Nedenleri ve Çekim Gücü: Ravenstein'e göre, göçün temel nedeni ekonomik ve sosyal çekim güçleridir. İnsanlar daha iyi yaşam koşulları, iş olanakları, eğitim ve diğer sosyal avantajlar gibi unsurlar için göç etmektedirler.

Göçün Yönelimi: Ravenstein, göçün belli bir yönelimi olduğunu belirtmektedir. Göç eden insanların büyük bir çoğunluğu, göç ettikleri yerlere yakın bölgelere yönelmektedir. Uzak bölgelere göç daha az görülmektedir.

Zaman Faktörü: Ravenstein, göçün zaman içinde gerçekleştiğini ve bu sürecin zamana bağlı olduğunu ifade etmektedir. Göç, belirli bir süreç içinde gerçekleşmekte ve değişik aşamalardan geçmektedir.

Göçmenlerin Özellikleri: Ravenstein, göçmenlerin belirli özellikleri olduğunu savunmaktadır. Göçmenler genellikle genç ve çalışkan insanlardır. Bu, gençlerin daha esnek olması ve yeni yerleşim yerine daha kolay uyum sağlamasıyla ilgili bir düşünce olarak öne çıkmaktadır.

Göç Hareketleri ve İç İlgili Alanları: Ravenstein, göç hareketlerinin iç içe geçmiş çeşitli ilgi alanları oluşturduğunu ifade etmektedir. Bu ilgi alanları, göç eden toplulukların benzer kültürel, sosyal ve ekonomik özellikleri paylaştığı bölgelerdir.

Kırsal ve Kentsel Göç: Ravenstein, kırsal kesimden kentsel alanlara doğru göçün yaygın olduğunu belirtmektedir. Kırsal bölgelerden kentlere doğru göç, ekonomik fırsatlar ve iş olanakları arayışıyla ilişkilendirilmektedir.

Ravenstein'ın varsayımlarına göre, göç eden toplumların çoğu genelde yakın yerlere göç etmektedir. Aynı zamanda nüfus yoğunluğunun çok olduğu ve çok göç alan yerler sanayinin ve ticaret merkezlerinin etrafında daha belirgin görülmektedir. Bu kurama göre, kişilerin göç etmesinde en büyük etken kişinin ekonomik durum ve refah düzeyini yükseltmek adına göç etmesidir. Türkiye ve Ürdün, Suriye'nin sınır komşularıdır. Suriye'de yaşanan iç savaş sonrasında Suriye sığınmacılarının birincil kaçış yerleri arasında Türkiye ve Ürdün bulunmaktadır (Ravenstein, 1885).

Zamanla ve diğer coğrafyacıların çalışmalarıyla birlikte göç konusunda daha kapsamlı ve geniş bir perspektif ortaya çıkmıştır. Göç alanında yapılan araştırmalar ve teoriler, toplumların değişen ihtiyaçları ve dünya koşullarıyla birlikte sürekli olarak gelişmeye devam etmektedir.

Neo-Klasik Ekonomik Göç Kuramı: Bu kuram, bireylerin ekonomik fırsatları arayarak göç ettiğini savunmaktadır. Geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilerin Türkiye'ye gelmesi, bu kuram bağlamında, ekonomik nedenlere dayalı bir göç olarak değerlendirilebilmektedir. Savaş ve çatışma nedeniyle vatanlarını terk eden Suriyeliler, Türkiye'de iş ve geçim imkânları arayabilmektedirler.

İnsan Hakları ve Güvenlik Kuramı: Bu kuram, insan hakları ihlalleri, çatışma ve güvenlik sorunları gibi faktörleri vurgulamaktadır. Geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilerin Türkiye'ye gelmesi, bu kuram bağlamında vatanlarında yaşanan çatışma, zulüm ve insan hakları ihlallerine karşı duyulan güvenlik endişelerinden kaynaklanan bir göç olarak değerlendirilebilmektedir.

Transnasyonalizm Kuramı: Transnasyonalizm kuramı, sığınmacıların sadece bir ülke ile sınırlı kalmayıp, birden fazla ülke arasında bağlantıları olduğunu savunmaktadır. Geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilerin Türkiye'ye gelmesi, bu kuram bağlamında sınırlar arası ilişkiler ve transnasyonal bağlantılar gözetilerek incelenebilmektedir. Kültürel, ekonomik ve sosyal açıdan Geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilerin, hem Suriye hem de Türkiye ile bağları olduğu düşünülebilmektedir.

İtme-Çekme Kuramı: Bu kurama göre yaşanan ortamda bazı durumlar kişiyi göç etmeye itebilmekte veya kişinin göç etmek istediği yerin bazı faktörleri kişinin ilgisini çekebilmektedir. Kimi bireyler için çekici olan bir durum kimi bireyler için itici de olabilmektedir. Suriyeli sığınmacıların itme kuramı daha çok askerlik çağına gelmiş ya da

savaşacak durumda olan erkeklerin orduya alınması durumudur ve bu durum erkekleri göçe zorlamıştır. Ürdün ve Türkiye gibi ülkelere gitme sebeplerinin akrabalık, dil, din benzerliği olması da çekme kuramına örnektir.

Göç Sistemi Kuramı: Bu kuram daha çok siyasi ve ekonomik anlamda en az iki ülke arasındaki göç ve ilişkiye odaklanan bir kuramdır. Bu kuramda uluslararası ilişkiler bağlamında nüfus hareketliliğinin tarih öncesinde de var olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca ülkeler arasındaki göçün, uzaklığın öneminden çok göç edecekleri ülkelerin tarihsel ve bugünkü ilişkilerine dayalı olarak gerçekleştiğini ifade etmektedir. Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye göç etmeyi tercih nedeni, sadece sınır komşusu olması değil, aynı zamanda yaşam tarzında benzerlik ve birlik anlamında birbirlerine yakın olmasıdır. Türkiye de Suriye sığınmacılarını göç sistemi kuramında değerlendirerek, Suriye muhalifi olarak yorumlanan gruba destek çıkmış, askeri alanda ve barınma durumunda öncelik olmuş, onlara sınır kapılarını açmıştır. Türkiye 2011 yılında ülkemize göç eden Suriyeli çocuklar için üç alanda farklı okullar açmıştır. Türkiye'de Suriyelere ilk sağlık hizmeti, kamplara yerleşen sığınmacılara sunulmuştur. Göçün ileri derecede kalabalık gruplar halinde gelmesi, kampların sığmamasına ve şehir merkezine doğru yayılmalarına sebep olmuştur. Bundan dolayı zamanla Suriyeli sığınmacıları koruma altına almak ve yasal haklardan yararlanabilmeleri adına kanun ve yönetmenlikler çıkartmışlardır. Böylelikle kamp dışında yaşayan Suriyeliler, devletin bütün politikalarından yararlanmaya başlamıştır.

Dünya Sistem Kuramı: Dünya sistemleri kuramı, küresel ekonomik yapı, güç ve eşitsizlik üzerine odaklanmaktadır. Geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilerin Türkiye'ye gelmesi, bu kuram bağlamında küresel düzenin yarattığı sosyo-ekonomik sorunlardan kaynaklanan bir göç olabilmektedir. Savaş, ekonomik zorluklar ve bölgesel istikrarsızlık gibi faktörler, dünya sistemlerinin etkisi altında yaşayan Suriyelileri Türkiye'ye yönlendirebilmektedir.

Bu kuramların her biri, Geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilerin Türkiye'ye gelmesini farklı perspektiflerden açıklamaya çalışmaktadır. Göç olayları genellikle çok karmaşık ve çok faktörlüdür, bu nedenle farklı kuramları bir araya getirerek daha kapsamlı bir anlayış elde etmek genellikle daha uygun olmaktadır.

2.4. Suriye Kaynaklı Göç Ekseninde Türkiye Göç Mevzuatının Değerlendirilmesi

Türkiye, Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının birbirine en yakın olduğu bölgede yer alması nedeniyle tarihi boyunca çok sayıda toplu göçe sahne olmuştur. Bu jeopolitik özelliği, Türkiye'yi 1980'den itibaren zorunlu göçlerin geçiş noktası haline getirmiştir. Bunlar, 1979 İran Devrimi'nden sonra Batı'ya göç etmek isteyen İranlılar, 1989'da Bulgaristan'dan

Türkiye'ye göç edenler, Irak'ta sorunlar yaşayan Kuzey Iraklılar ve Yugoslavya'daki iç savaştan sonra göç etmek zorunda kalanlar ve diğer sığınmacılar ise Kosova krizi sonrasında Türkiye'ye sığınmışlardır. Bu göçler sonucunda Türkiye, uluslararası göç konusunda yabancıların statüsünü belirlemek, hak ve yükümlülüklerini tanımlamak amacıyla çeşitli yasal düzenlemeler yapmıştır (Çiçeksoğüt, 2017, s. 3). Türkiye'de mültecilere ve göçmenlere uygulanacak prosedürler, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin kabulünden önce, yeterli düzeyde olmasa da çeşitli yönetmeliklerde yer almıştır (Firiş, 2010, s. 236). Örneğin, 14 Haziran 1934 tarihinde kabul edilen 2150 sayılı İskân Kanunu mülteciyi "iskân maksadıyla değil, muvakkat ikamet ihtiyacından dolayı Türkiye'ye iltica eden kimse" olarak tanımlamaktadır. Ayrıca, 15 Temmuz 1950 tarihinde kabul edilen 5682 sayılı Pasaport Kanunu'nun 4. maddesi ve 15 Temmuz 1950 tarihinde kabul edilen 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun'un 1. maddesi, Türkiye'deki mülteci ve göçmenlere uygulanabilecek usullere yönelik kararlar bulunmaktadır (Çelikel ve Şanlı, 2007, s. 303-304).

Mülteci başvuru sahipleri ve sığınmacılara ilişkin Türk mevzuatının temel dayanağı, 28 Temmuz 1951'de Cenevre'de imzalanan Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme'dir. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da ortaya çıkan mülteci sorununun sorunlarını çözmek amacıyla imzalanmış ve 22 Nisan 1954'te yürürlüğe girmiştir (Kartal & Başçı, 2014, s. 282). Yukarıda belirtildiği üzere, mültecilerin statüsüne ilişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi, mülteci statüsünün belirlenmesinde tarih ve coğrafi sınırlamalar getirerek akdedilmiştir. Bu protokolün amaçları doğrultusunda 'mülteci' terimi, bu maddenin 3. paragrafının geçerli olduğu durumlar hariç olmak üzere, Sözleşme'nin 1(A2) maddesinde tanımlanan 'mülteci' terimi anlamında kullanılmaktadır. "Bu protokolün amaçları doğrultusunda, bu Maddenin 3. paragrafının geçerli olduğu durumlar hariç olmak üzere, "mülteci" terimi, Sözleşme'nin 1. Maddesinde yer alan "1 Ocak 1951 tarihinden önce meydana gelen olaylar sonucunda..." tanımına giren bir kişi anlamına gelecektir ve 'bu tür olaylar sonucunda' ibaresi metinden çıkarılmış sayılır" denilerek mülteci statüsü verilirken gözetilecek kriterlerden coğrafi ve tarih kısıtlamaları çıkarılmaktadır (Kartal ve Başçı, 2014: 283). 1951 tarihli Cenevre Mülteci Sözleşmesi'ni hazırlayan ve imzalayan ilk ülkelerden biri olan Türkiye sözleşmeye 1951 sayılı onay kanunuyla, 29 Ağustos 1961 tarih ve 359 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 1967 Protokolü ile 6 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile katılmıştır (Kalaycı, 2014, s. 6). Türkiye tarih kısıtlamasını kaldırmakta ancak coğrafi kısıtlamayı sürdürmektedir. "Türkiye'ye sığınma talebinde bulunan veya başka bir ülkeye sığınmak amacıyla, Türkiye'de oturma izni başvurusunda

bulunan bireysel yabancılar ile sığınma başvurusunda bulunmak üzere sınırlarımıza toplu halde gelen yabancılar ile tüm nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esaslara ilişkin Yönetmelik”, 14 Eylül 1994 tarih ve sayılı Bakanlar Kurulunca yayımlanan sığınmacılara ilişkin usulleri düzenlemekte ve bunlara yasal dayanak oluşturmaktadır (Firiş, 2010, s. 237).

1994 İltica ve Mülteci Yönetmeliğinin 3. Bölümü; “1951 Cenevre Sözleşmesi ve mültecilerin statüsüne ilişkin 31 Ocak 1967 tarihli Protokol ile diğer yasa, tüzük ve yönetmeliklerde yer alan açıklamalar saklı kalmak kaydıyla bu yönetmeliğin uygulanmasında; mülteci ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya Avrupa'daki olaylarla bağlantılı siyasi görüşleri nedeniyle kovuşturulacağından makul düzeyde korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan kişi, vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanacak durumda olmayan, korktuğu için bu haktan yararlanmak istemeyen, uyruğu yoksa ve yurt dışında bulunuyorsa uyruğunda olduğu ülkenin korumasından yararlanamayan kişi: daha önce bulunduğu ülke dışında ikamet eden, geri dönmeyen veya korku nedeniyle dönmek istemeyen sığınmacı: vatandaşı olduğu ülke dışında ikamet eden ve ait olduğu ülkenin vatandaşı olan yabancıyı, haklı oturma iznine sahip olduğu için vatandaştır. Irkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncesi nedeniyle zulme uğramaktan korkmaktadırlar. Korku nedeniyle devlet korumasından yararlanamayan, yararlanmak istemeyen veya vatandaşlığı yoksa daha önce yaşadığı ve ikamet ettiği ülkenin dışında bulunan bu ülkeye dönmeyen yabancıyı ifade etmektedir. Bu hüküm, mülteci ve sığınmacı tanımlarını ortaya çıkarmaktadır (Çiçekşöğüt, 2017, s. 8). Bu kurallar uyarınca, Avrupa kökenli kişilere diğer tüm koşulları yerine getirmeleri halinde mülteci statüsü verilirken, Avrupa dışı kökenli kişilere üçüncü bir ülkeye transfer edilene kadar sığınmacı statüsü ve uluslararası koruma sağlanmaktadır.

1994 İltica/İltica Yönetmeliği'nin 6. maddesine göre İçişleri Bakanlığı, 1951 Cenevre Sözleşmesi uyarınca Türkiye'ye sığınma talebinde bulunan veya Türkiye'de oturma izni başvurusunda bulunan yabancılar için diğer ülkelerden sığınma talepleri düzenlemektedir. Mültecilerin hukuki statüsü kararını ilgili protokollerin hükümlerine ve 1994 İltica Yönetmeliği hükümlerine dayandırmaktadır. Yönetmeliğin 7. maddesinde, Türkiye'ye sığınma talebinde bulunan veya başka ülkelerde sığınma talebinde bulunmak amacıyla Türkiye'de ikamet izni başvurusunda bulunan yabancılarla ilgili konularda İçişleri Bakanlığının diğer bakanlık, kurum ve kuruluşlar ile uluslararası kuruluşlara karşı sorumlu olacağı düzenlenmiştir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve Uluslararası

Göç Örgütü gibi kurum ve STK'larla çalışabileceğini söylediği bilinmektedir (Firiş, 2010, s. 237-239).

2011'de başlayan ve kısa sürede kitlesel bir göç haline gelen Suriye göçü, Türkiye'de daha önce karşılaşılmamış bir dizi soruna neden olmuştur. Bu sorunlar Türkiye'de birçok alanda yeni yasal düzenlemelerin yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bu kapsamda bir yandan göçün yarattığı yeni durumlara hukuki zemin oluşturmak için yeni düzenlemeler yapılırken, diğer yandan da hukuki zeminin yetersizliklerini tamamlamak ya da engelleri kaldırmak için yasal düzenlemeler oluşturulmuştur. İç hukuk sisteminde mülteci kavramı bulunmayan Türkiye, geçici koruma statüsü ve misafir tanımlarıyla yeni prosedürleri hayata geçirmeye çalışılmıştır (Bostan, 2018, s. 51). Geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilere yönelik olarak 2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çıkarılmıştır.

2014 yılında Suriyelilere geçici koruma statüsü veren Geçici Koruma Yönetmeliği, 2016 yılında ise Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik çıkarılmıştır. 2016 yılına kadar Suriyelilerin 2011 yılından sonra giriş yaptıkları Türkiye'de yasal olarak çalışmalarına izin veren bir düzenleme bulunmamaktadır (Kaygısız, 2017, s. 5-6). Bütüncül ve etkili bir göç yönetimi sistemi kurmak için bir dizi alanda yasal düzenlemeler yapılmıştır. Özellikle göç yönetimi ve göç konusundaki sorunlu mevzuatın uyumlaştırılması için bir dizi yasal düzenleme yapılmıştır. Yeni yasal düzenlemeler yapılırken Suriyelilerin karşılaştıkları sorunlar, göç yönetiminde yetki ve sorumluluğu bulunan kamu kurum ve kuruluşlarının ihtiyaçları, uluslararası hukuka uyum ihtiyacı ve ilgili STK'ların talepleri dikkate alınmıştır. Ayrıca, kamuoyunun Suriyelilere yönelik tutumu ve bunun seçim sonuçlarına yansımaları da yapılan veya yapılacak yasal düzenlemeleri etkileyecektir (Tuncel ve Ekici, 2019, s. 59).

Cumhuriyet'in kuruluş dönemi ve sonrası Türkiye'ye gruplar halinde yapılan göçleri yıllara göre Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 2013 yılında yapılan göç hareketleri verileri aşağıdaki gibi özetlenmiştir:

- 1922-1938 yılları arasında Yunanistan'dan 384.000 kişi mübadele ile ülkemize gelmiştir.
- 1923-1945 yılları arasında Balkanlardan 800.000 kişi
- 1930 ve 1945 yılları arasında Almanya'dan 800.000 1988'deki Halepçe katliamından sonra Irak'tan 51.542
- 1989 yılında Bulgaristan'dan 345,000
- 1991'deki ilk Körfez Savaşı'ndan sonra Irak'tan 467.489
- 1992 ve 1998 yılları arasında Bosna'dan 20,000 kişi

- 1992 ve 1998 yılları arasında Kosova'dan 17,746 kişi
- 2001 yılında Makedonya'dan 10,500 kişi

2011 yılında Suriye'den ÷lkemize gelen gruplar halindeki göç kitlesi halen devam etmekte olduğu için kesin bir veri verilememiştir.

BÖLÜM III

TÜRKİYE’NİN SURİYE GÖÇMENLERİNE YÖNELİK İSTİHDAM, EĞİTİM VE SAĞLIK POLİTİKALARI

3.1. Türkiye’nin Suriye Göçmenlerine Yönelik İstihdam Politikası

2019 yılı itibariyle dünyadaki 1 milyarı aşan göçmen nüfusunun 272 milyonunu uluslararası göçmenler oluşturmaktadır. Bu nüfus, dünya nüfusunun %3,5'ine tekabül etmektedir (UNDESA, 2019). BMMYK’ne göre Türkiye, çoğunlukla Suriye uyruklu yaklaşık 4 milyon uluslararası göçmen nüfusu ile dünyadaki en fazla mülteci sayısına sahiptir. Bu bağlamda, Türkiye en fazla mülteci nüfusuna ve toplam mülteci sayısına ev sahipliği yapmaktadır.

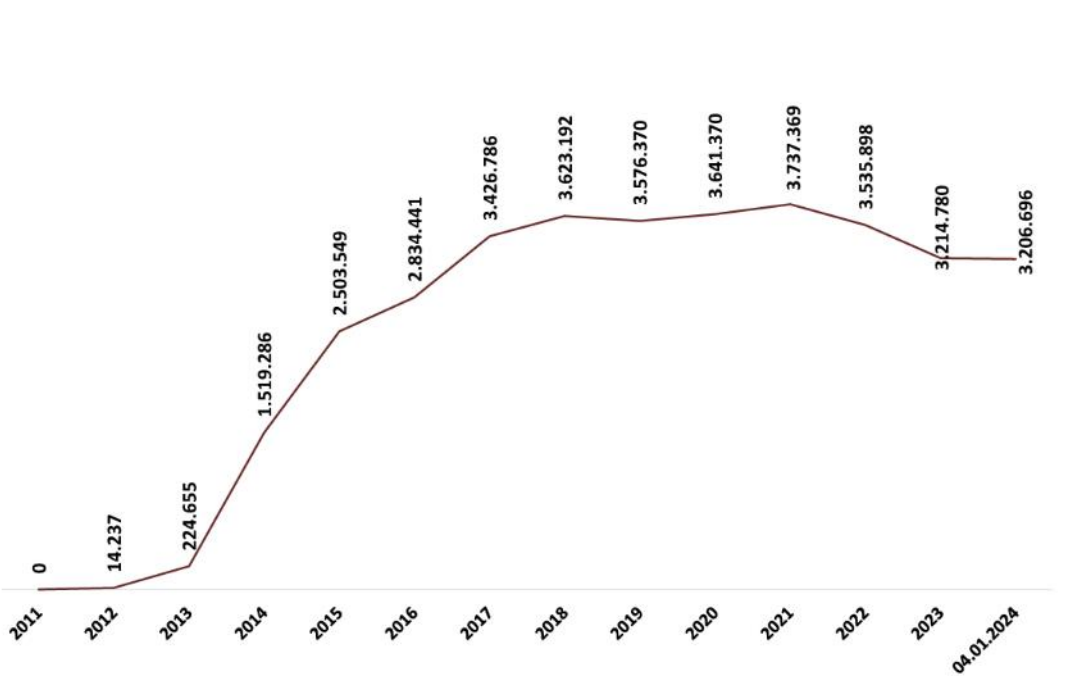
22 Ekim 2014 tarih ve 29153 sayılı Resmi Gazete'de "Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY)" yayımlanmış ve yürürlüğe girmiştir ve geçici koruma kapsamına alınan yabancılara yapılacak işlem belirlenmiştir. Türkiye'de GKY Geçici Madde 1'e göre Suriyeliler "geçici koruma" kapsamındadır (Esaslar, 2015). Bu duruma göre bugün Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki statüsü geçici olarak korunmaktadır. Bu husus ayrıca 20 Şubat 2015 tarih ve 29273 sayı ile 2015/7274 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Bakanlar Kurulu kararı ile 1 Mayıs 2014 tarihinden itibaren Türkiye, koruma statüsündeki kişilere tıbbi bakım sağlamaktadır.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün (GİGM) 24 Şubat 2021 tarihli verilerine göre, Türkiye'de geçici koruma altındaki toplam Suriyeli nüfus 3.656.525 olup, toplam nüfusun %4,37'sini oluşturmaktadır. 58.242 Suriyeli barınma merkezlerinde ikamet etmektedir. Bu bağlamda, geçici koruma altındaki Suriyeli nüfusun %98'i kampların dışındadır. Suriyeli nüfusun %54'ü erkek, %46'sı kadın ve %61'i 25 yaşın altında olduğu ifade edilmiştir (GİGM, 2021). BMMYK'ya göre, geçici koruma altındaki Suriyeliler hariç, Türkiye'de uluslararası koruma altında yaklaşık 370.000 uluslararası göçmen bulunmaktadır. Bu göçmenlerin 170.000'i Afganistan'dan ve 142.000'i Irak'tan gelen uluslararası göçmenlerden oluşmaktadır (Turkey, 2019).

Şekil 1

Yıllara göre geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler (2024)

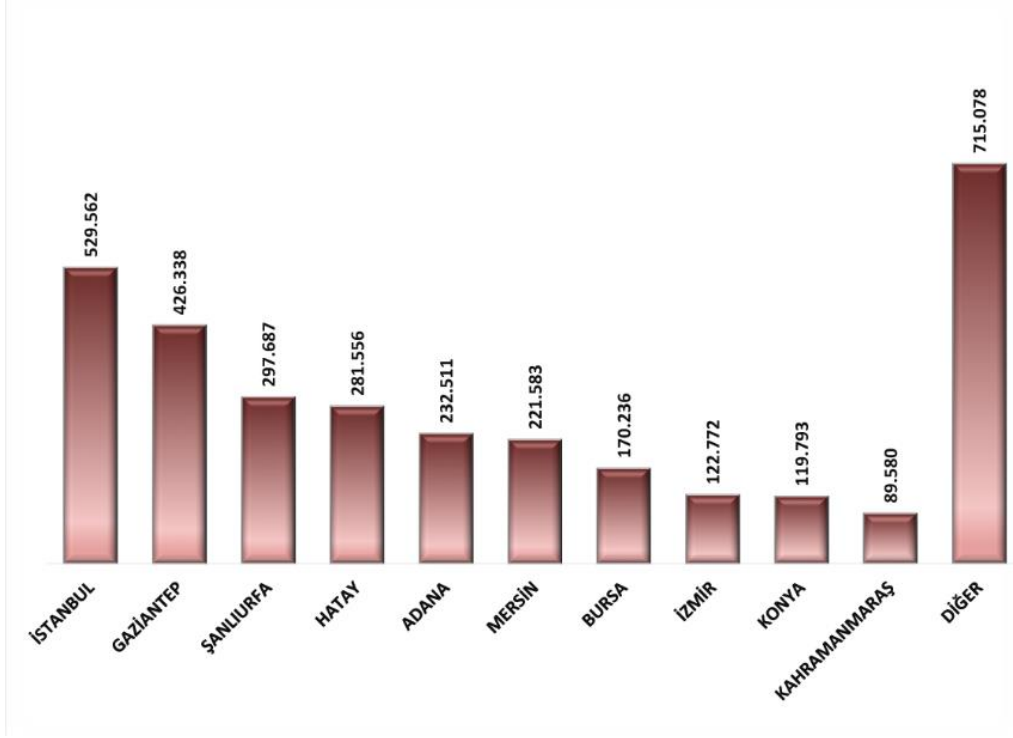

Kaynak: [Göç İdaresi Başkanlığı, 2024 https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638](https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638)

Yukarıda verilen şekil 1'e göre geçici koruma altında olan Suriyelilerin en fazla olduğu yıl 3.737.369 kişi sayısı ile 2021 yılı olduğu görülmektedir. Bu durum 2023 yılında 3.214.780 olarak düşmüştür (GİB, 2024).

Şekil 2

Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin İlk 10 ile göre dağılımı (2024)

Kaynak: [Göç İdaresi Başkanlığı, 2024 https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638](https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638)

Şekil 2’de görüldüğü üzere, geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin ilk 10 il içinde 4. Sırada olduğu görülmektedir (GİB, 2024).

Kuzey Suriye'de, Türk Hükümeti'nin Suriyelileri korumak ve Suriyelilere bakılmasını sağlamakla görevlendirdiği yaklaşık 2,5 milyon Suriyeli nüfusu vardır. Bu Suriyeliler, yarısı ülke içinde yerinden edilmiş ve diğer yarısı da Türkiye kontrolü altındaki bölgelerde ikamet edecek şekilde ikiye bölünmüş durumdadır. Türk yardım kuruluşları bu bölgelere binlerce ev, hastane, okul, fırın, cami yapma görevini üstlenmiştir. Ancak Türkiye, geçici koruma altındaki toplam Suriyelilerin anavatanlarına dönmeye ikna etmekte başarılı olsa bile, Türk Hükümeti bu arayış için hatırı sayılır miktarda fon ayırmak zorunda kalacaktır. Türk Hükümeti, 2022 yılı bitmeden bu bölgelerde 100.000 konut inşaatını bitirme niyetini açıklamıştır.

Türk hükümeti, 2016 yılında Suriyelilere çalışma izni vermeye başlamıştır. 2019 yılı itibarıyla 35.000 Suriyelinin çalışma izni olduğu bilinmektedir.

Türk Hükümeti'nin bir raporuna göre, Ocak 2022'de Türkiye'de okul çağında 1,1 milyon Suriyeli çocuk bulunmaktadır ve bunların yaklaşık 730.000'i okula kayıtlıdır. Bu da %35'inin ya da yaklaşık 400.000 Suriyeli çocuğun eğitim sisteminin dışında kaldığı anlamına gelmektedir. Bu çalışma ve eğitim sorunları, mültecilere yönelik altyapı ve tutarlı hükümet politikalarının eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

Türkiye, geçici koruma altındaki toplam Suriyelilere yönelik istihdam politikalarını çeşitli dönemlerde uygulamış ve bu politikaları zaman içinde güncellemiştir. Ancak, bu politikaların detayları zaman içinde değişebileceği için, bu bilgilerin güncelliği konusunda dikkatli olunmalıdır.

Aşağıda, genel bir perspektifle Türkiye'nin geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik istihdam politikalarından önemlileri net olarak belirtilmektedir.

Geçici Koruma Statüsü: Türkiye'de Suriyeli bireylere sağlanan geçici koruma statüsü, Suriye'deki iç savaşın başlamasıyla birlikte 2014 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Bu statü, Türkiye'ye sığınan Suriyeli vatandaşlara geçici bir koruma ve barınma, eğitim, sağlık ve bazı hukuki hakları da tanımaktadır.

Kapsam ve Tanım: Geçici koruma statüsü, Türkiye'ye sığınan Suriyeli vatandaşlara geçici bir statü sağlamaktadır. Bu statü, mültecilerin Türkiye'de yasal olarak ikamet etmelerine ve belirli haklardan faydalanmalarına imkân tanımaktadır.

İkamet Hakkı: Geçici koruma statüsü, Suriyeli göçmenlere belirli bir süre boyunca Türkiye'de ikamet etme hakkı tanımaktadır. Bu süre, güncel duruma bağlı olarak değişebilmektedir.

Çalışma İzni: Statü kapsamında olan Suriyeli göçmenlere, belirli şartlar altında 2016 yılından sonra çalışma izni verilmeye başlanmıştır. Çalışma izni, belirli sektörlerde ve belirli koşullar altında geçerli olabilmektedir.

Eğitim Hakkı: Geçici koruma statüsü, Suriyeli çocuklara Türk eğitim sistemine erişim hakkı tanımaktadır. Türkiye, Suriyeli çocukların okullara kaydını kolaylaştırmak amacıyla çeşitli önlemler almıştır. Bu sayede Türkiye'deki çocukların ve Suriyeli çocukların aynı okullarda eşit koşullarda eğitim alma hakkının önü açılmıştır.

Sağlık Hizmetleri: Geçici koruma statüsü kapsamında olan Suriyeli göçmenlere, acil sağlık hizmetleri ve belirli temel sağlık hizmetleri ücretsiz olarak sunulmaktadır. Ayrıca 2016 yılında Avrupa Birliği'nin finans ettiği Sıhhat Projesi, Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı ile birlikte hayata geçirilen bu projede Suriyelilerinin sağlık hizmetini almasındaki bütün engelleri kaldırmıştır. Bu proje ile Suriyelilerin kalabalık bulunduğu ilçelerde Göçmen Sağlık Merkezleri kurulmuş ve bu sayede Suriyelileri kendi ikamet ettikleri yerde sağlık hizmetleri almaları kolaylaştırılmıştır.

Sosyal Yardımlar: Türkiye, geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilere sosyal yardımlar sağlamaktadır. Bu yardımlar, temel ihtiyaçları karşılamayı amaçlamaktadır.

Koruma ve Güvenlik: Statü, Suriyeli bireylere Türkiye'de yasal bir koruma ve güvenlik sağlamaktadır. Bu çerçevede, Suriyeli bireylerin ayrımcılığa karşı koruma sağlama taahhüdü bulunmaktadır.

Geri Gönderme Yasağı: Geçici koruma statüsü, Suriyeli bireylerin Türkiye'den Suriye'ye zorla geri gönderilmemesini garanti etmektedir. Bu, Suriyeli bireylere güvenli bir sığınak sağlama amacını taşımaktadır.

Sosyal Entegrasyon Destekleri: Programlar, Suriyeli bireylerin Türk toplumuna daha iyi entegre olmalarını sağlamak için sosyal entegrasyon destekleri sunabilmektedir. Bu, kültürel etkileşimi artırmaya yönelik aktiviteleri içerebilmektedir.

İstihdam Fırsatları: Programlar, tamamlanan eğitimlerin ardından Suriyeli bireylere istihdam fırsatları sunmaya odaklanmaktadır. İş bulmalarına yardımcı olacak bağlantılar kurulması ve iş yerleriyle işbirliği yapılması gibi yardımlar yapılabilmektedir.

İstihdam teşvikleri, genellikle bir ülkede işgücü piyasasını desteklemek, işsizliği azaltmak ve belirli sektörlerde istihdamı artırmak amacıyla uygulanan politika ve programları ifade etmektedir. Türkiye'de istihdam teşvikleri, Suriyeli bireylere yönelik özel önlemleri içerebileceği gibi genel olarak tüm işgücünü kapsayacak şekilde de olabilmektedir. Türkiye'de uygulanan bazı istihdam teşviklerinin kapsamlı bir açıklaması aşağıdakileri içermektedir:

Prim Teşvikleri: İşverenlere, belirli koşulları sağlamaları durumunda prim teşvikleri sağlanabilmektedir. Örneğin, işverenlerin belirli bölgelerde veya belirli sektörlerde istihdam yaratmaları durumunda sosyal güvenlik primlerinde indirimler uygulanabilmektedir.

Kısa Çalışma Ödeneği: İşsizlik dönemlerinde işçi çıkarmadan önce çalışma süresini kısaltan işverenlere, kısa çalışma ödeneği sağlanabilmektedir. Bu önlem, işçi çıkarmadan önce geçici bir süre için işgücü maliyetlerini düşürmeye yöneliktir.

İşe Alım Desteği: Belirli koşulları sağlayan işverenlere, yeni işe alınan çalışanlar için maaşın belirli bir yüzdesi kadar bir süre boyunca destek sağlamaktadır. Bu, işverenlere yeni işe alımları teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Teknoloji ve İnovasyon Teşvikleri: Teknoloji ve inovasyonu teşvik eden politikalar aracılığıyla, bu alanlarda faaliyet gösteren işletmelere istihdam yaratma konusunda teşvikler sağlanabilmektedir.

Türkiye'de Suriyelilere yönelik entegrasyon projeleri, geçici koruma altındaki Suriyelilerin Türk toplumuna daha iyi uyum sağlamalarını, sosyal entegrasyonlarını artırmalarını ve ekonomik olarak daha bağımsız hale gelmelerini amaçlamaktadır. Bu projeler, genellikle dil eğitimi, mesleki eğitim, kültürel etkileşim ve toplumsal katılımı içeren çeşitli alanları kapsamaktadır. Bu tür entegrasyon projelerinin kapsamlı bir açıklaması aşağıdakileri içermektedir:

Sosyal Hizmetler ve Destek Programları: Geçici koruma altındaki Suriyeli ailelere yönelik, sosyal hizmetler ve destek programları uygulanmaktadır. Bu programlar, sağlık hizmetleri, danışmanlık, psikososyal destek ve temel ihtiyaçları karşılama konularında yardım sağlamaktadır.

Toplumsal Katılım ve Kültürel Etkileşim: Toplumsal katılım ve kültürel etkileşimi artırmaya yönelik projeler düzenlenmektedir. Bu projeler, geçici koruma altındaki Suriyelilerin Türk toplumuyla daha yakın ilişkiler kurmalarını, yerel etkinliklere katılmalarını ve kültürel alışverişte bulunmalarını teşvik etmektedir.

Hukuki Destek ve Bilgilendirme: Geçici koruma altındaki Suriyelilere Türkiye'deki hukuki hakları ve korumalar konusunda bilgilendirme sağlanmaktadır. Bu, Suriyeli bireylerin hukuki konularda bilinçli olmalarını ve haklarını korumalarını amaçlamaktadır.

Bu entegrasyon projeleri; Türkiye'deki resmi kurumlar, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası yardım kuruluşları tarafından yürütülebilmektedir. Projeler, geçici koruma altındaki Suriyelileri ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan güçlendirmek ve Türk toplumuyla daha iyi bir etkileşim içinde olmalarını sağlamak üzere tasarlanmıştır.

Çalışma Hayatında Adil Koşulların Sağlanması: Türkiye, Suriyeli göçmenlerin çalışma hayatında adil koşullarda çalışmalarını sağlamak için çeşitli önlemler almıştır. Bu kapsamda, çalışma koşulları ve hakları konusunda düzenlemeler yapılmıştır.

Bu politikalar, Suriyeli bireylerin ekonomik entegrasyonunu ve topluma adaptasyonunu desteklemeye yönelik önlemleri içermektedir.

3.2. Türkiye'nin Suriyeli Göçmenlere Yönelik Eğitim Politikası

Suriye'deki savunmasız göçmen çocukların eğitime erişiminin diğer çocuklarla, eşit fırsatlara sahip olmadıkları herkesin bildiği bir gerçektir. Eğitime erişim, sağladığı yüksek fayda nedeniyle oldukça önemli bir konudur (Emin, 2019). Eğitim vermek sadece Türkçe öğrenmeyi veya akademik çalışmaları kapsamamaktadır. Bu aynı zamanda sosyal uyumu güçlendirmenin de bir gereğidir (Afyonoğlu, 2020). Eğitim ortamı, çocukların akranları ile etkileşime girebildikleri çok bileşenli bir ortamdır (Sakız, 2016). Eğitim kurumları, tüm çocuklar için koruma ihtiyaçları değerlendirmesi yapabilen, riskleri ele alabilen ve fırsat eşitsizliğini en aza indirgeyen kurumlar olarak belirlenmektedir. Aslında ayırım gözetilmeksizin herkesin eğitim hakkı vardır. Ayırım gözetmeksizin tüm çocuklar için zorunlu ve parasız ilköğretim desteklenmelidir. Avrupa İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmeye Ek Protokol'ün (1952) 2. maddesi, hiç kimsenin eğitim hakkından yoksun bırakılmayacağını belirtmektedir. Okula gitmeyen çocukların sayısı göz ardı edilemeyeceğinden, okula devam eden çocuklar ayrıca düzensiz devamlılık ve okulu bırakma riski altındadır. Çocuklara yönelik koruma riskleri doğrudan veya dolaylı olarak eğitimle ilgilidir. Göç eden çocukların eğitim alanında karşılaştıkları bazı sorunlar, önceki eğitim kazanımlarının yeterli denkliliğini belirleyememe, yetersiz materyal, akranları tarafından zorbalığa uğramadır. Aslında öğrenciler edindikleri hakkında yeterli anlayışa sahip değillerdir, çünkü yaşanan travmanın yol açtığı psikososyal sorunlar ve dil engelleri bulunmaktadır (Güven, 2018). Eğitime katılmayan çocuklar için var olan risklerin ekonomik yoksunluk, yetersiz ve yanlış bilgi, yön eksikliği, sık taşınma, anne ve babadan ayrılma ve özel ihtiyaçlar olduğu tespit edilmiştir (Coşkun, 2018). Çocukların çalışması, eğitimi aksatmaktadır. Okula devamsızlık, okula, aileye uyum sağlayamamaktan kaynaklanan fiziki ve idari sorunlar, zararlı geleneksel inançlar, sağlık hizmetlerine erişim eksikliği, ruh sağlığı, engellilik, belgeleme gibi riskler okula devamı etkileyen koruma riskleri olarak tanımlanmıştır. Maddi yoksunluğa bağlı olarak akranları tarafından zorbalığa uğramak, çocuğun çalışması, Türkçe bilmemesinden kaynaklanan uyum sorunları ve kurumlar arası iletişim eksikliği gibi etkenler eğitime erişimi engelleyebilmektedir.

Eğitim ile ilişkili iki ana problem vardır (Yavuz, 2016). Birincisi, yer değiştirme kaynaklı fakirliktir. şiddetli ekonomik yoksulluk, eğitime erişimin önünde ciddi bir engeldir. Hayatta kalma mücadelesi içerisindeki insanlar eğitimi ön planda tutamamaktadır. Diğer önemli sorun, eğitim ile ilgili bir denklik kaybıdır. Eğitim denkliği sorunları, mezuniyetinin menşe ülkede kaybedilmesi, gidilen ülkede geçerli olmayan belgeler ve dosyalar bireyin eğitim sürecini olumsuz etkilemektedir. Göçmen çocukların eğitim alamaması, ev sahibi ülkeler için endişe yaratmaktadır. AB üye devletlerinin göç konusunda tutumları tartışmalı bir şekildedir ve göç çalışmalarına ilişkin literatür sınırlıdır (Aras, 2018). Göç çalışmalarına genel olarak acil ihtiyaç vardır. Değerlendirme tamamlandıktan sonra acil ihtiyaçları karşılamak için çalışmaya başlanmalıdır. Genel kabul gören barınma, sağlık ve güvenlik konuları acil bir ihtiyaç olarak gündeme getirilmelidir.

Göç eden çocuğu eğitimden mahrum bırakmak, onu acil ihtiyaçlardan alıkoymaktadır. Bu nedenle acil ihtiyaç olarak barınma, eğitim unsuru ile sağlık ve güvenliğin bir zorunluluk olarak görülmesi oldukça anlamlıdır. Bu çerçeve de Türkiye'de de benzer görüşler ortaya çıkmaktadır. Göçün ilk yıllarında barınma, güvenlik ve sağlık ihtiyaçları odak noktasındadır. İleri eğitim “ad hoc” bir bakış açısıyla planlanır (Yavuz, 2016). Eğitim alanındaki düzenleme ve uygulamaların başında göç “ad hoc” çalışmaların çocukların “misafir” olduğu varsayılarak yapıldığı görülmüştür.

Birçok göçmen hareketliliği nedeniyle, 2011 yılında Hatay ilinde bir yerleşim merkezi kurulmuştur. 2012'de mülteci kamplarında başlayan eğitimin devam etmesi, geçici koruma altındaki Suriyelilerin farklı şehirlerde yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Akabinde bazı illerde geçici eğitim merkezleri faaliyet göstermeye başlamıştır (Kaya, 2019). Okul ağındaki geçici koruma altındaki Suriyeli çocuklar için geçici eğitim merkezleri sağlanmaktadır. Bu merkezler, Suriye müfredatına ve Arapça'ya göre, eğitim kademeleri sunan bir eğitim birimi olarak tanımlanabilmektedir (Emin, 2019).

Nihayetinde geçici eğitim merkezleri kitlesel nüfus yer değiştirmelerine neden olsa da acil durumlarda önemli bir rol oynamasına rağmen uzun vadede tahmin edilebileceği gibi yeterli değildir (Coşkun, 2018). Geçici eğitim merkezlerinin tercihi tek yönlüdür. Suriyeli göçmen aileler de “eve dönüş” açısından ilk sırayı almaktadır.

Göçmenler, ev sahibi ülke eğitim sistemine entegre olmaya daha az isteklidir. Neticede göçmenler ana dillerinde eğitimlerine devam etmek ve ülkelerine döndüklerinde doğal olarak sistemin gerisinde kalmamak istemektedirler (Efe, 2022). 2013 yılında ülkemizde geçici koruma sağlanan Suriyeli vatandaşlara, "Eğitim ve Öğretim Hizmetleri Tebliği", 2014 yılında ise “Yabancılar a Yönelik Eğitim Hizmetleri Tebliği” yayınlanmıştır. 2013 yılında

yayımlanan döngüde, fazla öğretmenlerin mülteci kamplarındaki Suriye uyruklulara dağılımı, eğitimcilerin belirlenmesi ve kursların düzenlenmesi Milli Eğitim Bakanlığı tarafından koordine edilmektedir (Yavuz, 2016). Müfredat, eğitim ortamına göre belirlenmektedir. 2014 yılında yayımlanan bir tebliğde, göçmen öğrencinin devlet okuluna yönlendirilebileceği kurul tarafından belirlenen öğrencinin, kimlik numarası, varsa devamsızlıkları YÖBİS'ne aktarılabilir. Geçici eğitimde, e-okul sistemine giriş yapan öğrenciler daha sonra okullarına geçiş yapabilmektedirler. Merkezlerde Türkçe dil desteği vermek üzere öğretmenler görevlendirilebileceği söylenmektedir. Böylece bu tebliğ ile geçici koruma altındaki Suriyeli çocuklar devlet okullarına kayıt yaptırabilmektedir (MEB, 2014).

Devlet okullarında eğitimlerine devam eden göçmenler için 2016 yılında bu yönde araştırmalar yapılmıştır (Emin, 2019). Geçici Eğitim Merkezi Hizmeti sonlandırma çabaları şimdiden başlamıştır ve sonunda 2019'da tüm geçici hizmetler eğitim merkezlerinin kapatılması planlanmıştır (Özcan, 2018). Milli Eğitim Bakanlığı (2016), Göçmenlik ve Acil Durumlar Dairesi Göçmen Eğitim Prosedürlerine İlişkin Yönetmelik Büro'sunu kurmuş ve ilgili birimler Hayat Boyu Öğrenme Şurası kapsamında faaliyetler yürütmeye başlamıştır.

2016 okullara yönelik milli eğitime destek eki Millî Eğitim Bakanlığı ve AB iş birliğiyle Suriyeli çocuklar Türk eğitim sistemine girmektedir ve entegrasyon projesi başlatılmıştır. PIKTES, eğitimin kalitesini yükseltmeyi ve daha iyi eğitim sağlamayı amaçlayan halkı desteklemektir. MEB, UNICEF ve diğer kurum/kuruluşlarla iş birliği içinde, 24 ilde eğitim merkezleri ve gençlik merkezlerinde hızlandırılmış eğitim programları yürütmek, Hatay Çocuk ve Gençlik Merkezinde Türkçe dil dersleri, temel okuryazarlık ve dijital çalışmalar, beceri kazanımlarını kapsayan bir proje geliştirmiştir. Türkiye, geçici koruma altındaki Suriyeli çocuklara önce mülteci kamplarında, sonra geçici eğitimde geçici eğitim sağlamaktadır. Okullaşma önce kendi merkezlerinde, ardından Almanya ve İtalya'da devlet okullarında işlemektedir. Diğer ülkelere kıyasla Almanya ve İtalya'daki kamplarda eğitim faaliyetlerinde, Almanya ve İtalya'da yaşayan göçmenlerin özel okul açma hakları yoktur. Türkiye gibi Almanya da göçmen çocukların devlet okullarına gitmesini kısıtlamaktadır. Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü'nün 2021 raporuna göre, Türkiye'de geçici olarak korunan Suriyeli göçmen çocukların 37.171'i anaokuluna, 331.141'i ise ilkokula gitmektedir. 272.701 ortaöğretim seviyesi, bunların 67.830'u ortaöğretim seviyesi, bunların 7.576'sı hızlandırılmış eğitim programları ve 33.284'ü açık okullara kayıtlıdır. 2020-2021 yılında eğitim gören Suriyeli göçmen çocuk sayısı 768.839'i iken, bu okul yılı 731.713 olarak belirlenmiştir.

Geçici Koruma Statüsü, Türkiye'nin geçici koruma altındaki Suriyelilere sağladığı temel hakları ve korumayı içeren kapsamlı bir düzenlemeyi ifade etmektedir. Ancak, detaylar ve uygulama koşulları zaman içinde değişebilmektedir. Bu nedenle güncel bilgiler için Türkiye'deki resmi makamların ve ilgili kuruluşların açıklamalarını takip etmek önemlidir.

Aşağıda, genel bir perspektifle Türkiye'nin geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik eğitim politikalarından önemlileri net olarak belirtilmektedir:

Eğitim Hizmetleri: Suriyeli çocuklara eğitim hizmetleri sağlanmaktadır. Türkiye'deki eğitim sistemine entegrasyonu desteklemek amacıyla, Suriyeli çocuklara okullarda destek programları ve dil eğitimi sunulabilmektedir.

Mesleki Eğitim ve İstihdam Programları: Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik mesleki eğitim ve istihdam programları, Suriyeli bireylerin meslek edinmelerini, beceri geliştirmelerini ve Türk toplumuna daha iyi entegre olmalarını amaçlamaktadır. Bu programlar, geçici koruma altındaki Suriyelilere ekonomik bağımsızlık sağlama ve kendi geçimlerini kazanma yeteneklerini artırma amacını taşımaktadır. Geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik mesleki eğitim programları, belirli meslek alanlarında beceri kazanmalarını hedeflemektedir. Bu programlar genellikle iş gücü piyasasındaki ihtiyaçlara göre belirlenmektedir.

Meslek Edindirme Kursları: Geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik düzenlenen meslek edindirme kursları, belirli mesleklerde uzmanlaşmalarını sağlamak üzere tasarlanmıştır. Bu kurslar genellikle kısa vadeli ve yoğun bir içeriğe sahiptir.

Dil Eğitimi: Mesleki eğitim programları genellikle dil eğitimi de içermektedir. Suriyeli göçmenlere Türkçe öğretmek, iş yerlerinde iletişim becerilerini geliştirmelerine ve topluma daha iyi adapte olmalarına yardımcı olmaktadır.

Uygulamalı Staj Programları: Mesleki eğitim programları genellikle uygulamalı staj programları da sunmaktadır. Bu programlar, geçici koruma altındaki Suriyelilere teorik bilgilerini pratikte kullanmalarını ve iş deneyimi kazanmalarını sağlamak üzere tasarlanmıştır.

Uygulamalı staj programları, geçici koruma altındaki Suriyelilere sadece mesleki beceriler kazandırmakla kalmaz, aynı zamanda topluma daha iyi entegre olmalarına ve ekonomik olarak daha bağımsız hale gelmelerine de yardımcı olmaktadır. Ancak, bu programların içeriği ve kapsamı zaman içinde değişebilmektedir. Bu nedenle güncel bilgiler için ilgili resmi kaynakları takip etmek önemlidir.

Girişimcilik Eğitimleri: Bazı programlar, geçici koruma altındaki Suriyelilere kendi işlerini kurma ve yönetme konusunda girişimcilik eğitimleri de sunabilmektedir. Bu, bireylerin kendi geçim kaynaklarını oluşturmalarına olanak tanımaktadır.

3.3. Türkiye'nin Suriyeli Göçmenlere Yönelik Sağlık Politikası

Göçün getirdiği değişimler, yapısı gereği farklı göçmen gruplarını etkileyerek insanların sağlık durumlarını etkilemektedir. Çeşitli olumlu ve olumsuz sonuçlara yol açmaktadır (Süt, 2017). Bu nedenle göçmenler, göç şekilleri, yasal statüleri, göç ettikleri ülkenin sağlık politikaları, sosyal veya ekonomik durumları gibi çok farklı durum ve koşullardan etkilenmektedir (Keleşmehmet, 2018). Gönüllü ve planlı göçün çoğu zaman insanların sağlığı üzerinde olumlu etkisi vardır. Her ne kadar göçün göçmen gruplarının sağlığı üzerinde olumsuz etkileri olsa da (Çaman, 2010), göçün sağlık üzerindeki olumlu etkileri genellikle ekonomik açıdan gelişmiş ülkelere göç eden kişilere özgüdür. Bu bağlamda gönüllü göç, kasıtlı ve düzenli olarak sosyoekonomik koşulları iyileştirmekte ve sağlık göstergelerini değiştirmektedir.

Göçmen grupların karşı karşıya kaldıkları sağlık sorunları dikkate alındığında; yetersiz beslenme, planlanmamış gebelik, doğum öncesi ve sonrası sorunlar, istismar veya cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar, bağımlılık, bulaşıcı hastalıklar, şiddet ve şiddete bağlı yaralanmalar gibi konulardır (Atak, 2016).

Göçmen bireyler genellikle nakliye konteynerlerinden yapılmış barınaklarda veya kalabalık yerlerde yaşamaktadırlar. Bu kadar kalabalık bir ortamda hijyenik koşullar, kanalizasyon, su ve gıda hijyeni, sert hava koşullarına maruz kalma gibi konularda eksiklikler vardır.

Olumsuz çevresel faktörlerin neden olduğu bu sorunlar, göçmenler arasında hastalığa veya ölüme neden olabilmektedir (Filiz, 2019). Göç bir yer değiştirme davranışıdır. Ait olunan yerden ayrılmak, göçü sancılı bir süreç haline getirebilmektedir. Bu nedenlerle oluşan stres ve anksiyete bozuklukları, göçmenlerin psikolojik durumu ruh sağlığını olumsuz etkilemektedir (Özcan, 2016).

Göçmenlerin karşılaştıkları sorunlar arasında bir diğer önemli konu da sağlık hizmetlerine erişimler olmaktadır. Sağlık hizmetlerine erişimin önündeki engeller; hizmet kapsamında olmamak, haklarının farkında olmamak dil engeli gibi konulardır (Genç, 2016).

Temel insan haklarına sahip mülteci veya göçmen olarak yasal statüleri ne olursa olsun, sağlık hizmetlerine eşit erişimin sağlanmasına ihtiyaç vardır. Bu bağlamda göçmenleri hedef alan sağlık politikaları sağlığı etkileyecektir. Göçmenler için duyarlılık değerlendirmeleri

yapılmakta ve aynı şekilde uygulanmaktadır (Beşer, 2017). Çok dilli tıbbi hizmetler aracılığıyla göçmenlerle iletişim kurmak kritiktir (Vearey, 2019). Göçmen sağlık politikasının en temel uygulaması için sosyoekonomik koşullar göçmen grupları içindeki hassas gruplara öncelik verilmelidir (Tuzcu, 2015). Bu doğrultuda göçmenlere yönelik sağlık hizmetlerinin en temel politikası, yasal statüsü ne olursa olsun tüm göçmenleri kapsamaktadır. Bu yaklaşımla sağlık hizmetleri bütüncül bir anlayışla sunulmaktadır.

Uluslararası Göç Örgütü'ne göre, ulusal göçmen sağlığı politikası geliştirmeye yönelik sektörler arası katılımcı bir yaklaşım bir hesap verebilirlik çerçevesi sağlamaktadır. Pragmatik, kapsayıcı ve küresel iş birliği altı sütundur. Birleşmiş Milletler (BM) de bu duruma benzer bir yaklaşım benimsemiştir. Birleşmiş Milletler Göç Ajansı Sağlık Bakım Prosedürlerinde, sağlık hizmetlerinde ve ilgili ulusal planlarda belirtilen ilkeler, tüm göçmenleri kapsayan adil, kabul edilebilir ve uygun maliyetli sağlık hizmetlerine erişim sağlayan, sığınma evlerini, aşıları ve cinsel hizmetleri iyileştiren, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların kontrolü de dahil olmak üzere temel ve koruyucu sağlık hizmetlerinin etkinliği uygulanması, ruh ve ruh sağlığının sağlanması ve psikososyal destek hizmetlerinin sağlanması, STK'lerle iş birliği içinde kendini göstermektedir. Bu doğrultuda en temel farklılık göçmen sağlık politikasının yasal statüsüdür. Sağlık hizmetlerini birinci basamak ve koruyucu sağlık bakış açısıyla sunarak hizmetlerin genişletilmesi gerekmektedir.

Bütüncül bir yaklaşım çerçevesinde, iltica merkezlerindeki koşulların iyileştirilmesi, aşılama ve tedavi gibi hizmetler birleştirip teslim edilmelidir. Göçün neden olduğu sosyal değişim veya travma ile başa çıkmak, ruh sağlığı hizmetleri mevcut olmalıdır. Son olarak Göçmen Sağlık Politikası bu konudaki araştırmalar uluslararası destek ve iş birliği gerektirmektedir.

Türkiye, geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik sağlık politikasını oluştururken, çeşitli uygulamalara ve programlara odaklanmıştır. 2011 yılından bu yana Türkiye'ye göç eden Suriyelilere sağlık hizmeti sunulmaktadır. Ancak bu hizmette bazı aksamalar yaşanmakta ve çoğu geçici koruma altındaki Suriyelilere bu sağlık hizmetlerine ulaşamamaktaydı. Bunun üzerine Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı ve Avrupa Birliği arasında 2016 yılında geçici koruma altındaki Suriyelilerinin daha iyi sağlık hizmetleri alması adına Sıhhat Projesi imzalanmıştır. Burada amaç geçici koruma altındaki Suriyelilerin dil bariyerinden kaynaklı anlaşılmasında, kendini ifade edememekten kaynaklı, sağlık hizmetine kendi dilleriyle konuşan sağlık personellerini güçlendirilmiş sağlık merkezleriyle erişebilmelerini daha da kolaylaştırmak için yapılan bir projedir. Geçici

koruma altındaki Suriyelilere sağlık hizmetleri konusundaki politikaları genel olarak aşağıdakilerdir:

Ücretsiz Temel Sağlık Hizmetleri: Türkiye, geçici koruma altındaki Suriyelilere ücretsiz temel sağlık hizmetleri sunmaktadır. Bu kapsamda acil sağlık hizmetleri aşular, gebelik ve doğum hizmetleri gibi temel sağlık hizmetleri geçici koruma altındaki Suriyelilere ücretsiz olarak sunulmaktadır.

Sağlık Merkezleri: Türkiye, geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik birinci ve ikinci basamak özel sağlık merkezleri kurmuştur. Bu merkezlerde Suriyelilere yönelik muayene, tedavi, aşı ve sağlık danışmanlığı gibi hizmetler verilmektedir.

Göçmen Sağlığı Merkezleri: Bazı illerde, özellikle büyük şehirlerde, geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik özel Göçmen Sağlığı Merkezleri bulunmaktadır. İlk olarak 29 ilde Göçmen Sağlık Merkezi kurulmuştur. 2016 itibariyle Türkiye’de 177 Göçmen Sağlık Merkezi, 800 Göçmen Sağlık Birimi bulunmaktadır. Ayrıca bu merkezlerin 48 tanesi Güçlendirilmiş Göçmen Sağlık Merkezleri daha ileri düzeydeki hastalıklara tedavi ulaşımını kolaylaştırmaktadır. Bu merkezlerde psikososyal destek, aile planlaması, cinsel sağlık hizmetleri gibi özel ihtiyaçlara yönelik hizmetler sunulmaktadır. Bu sayede geçici koruma altındaki Suriyelilerin yüzde doksan altısının hizmet alması sağlanmaktadır.

Acil Sağlık Hizmetleri: Türkiye, geçici koruma altındaki Suriyelilere acil sağlık hizmetleri sunmaktadır. Acil durumlarda hastanelere başvuran Suriyeli göçmenlere ücretsiz tedavi sağlanmaktadır.

İlaç Temini: Geçici koruma altındaki Suriyelilere reçeteli ilaç temini konusunda destek sağlanmaktadır. Özellikle kronik hastalıkları olan geçici koruma altındaki Suriyelilere düzenli ilaç temini konusunda önlemler alınmıştır.

Sağlık Sigortası: Bazı durumlarda geçici koruma altındaki Suriyelilere sağlık sigortası imkânı da sağlanmaktadır. Bu sigorta, özellikle kronik hastalıkları olan ve sürekli tedaviye ihtiyaç duyan bireyler için önemli bir destektir.

3.4. Türkiye’deki Suriyeli Göçmenlerle İlgili Dış Destek Sorunu

Suriyelilerle yerleşik nüfus arasındaki birçok dilsel, etnik ve kültürel farklılıklara rağmen aynı dine mensup olmanın sunduğu olanaklar sunmaktadır. Fakat sosyal ve kültürel konular, özellikle ekonomik konular, toplumsal farklılıklar birçok yeni soruna veya mevcut sorunların derinleşmesine ve genelleşmesine neden olmaya başlamıştır. Kısa vadede ekonomik, sosyal ve kültürel mesele olarak görülen davalar siyasi boyutlara taşınmış veya aktarılmıştır.

Suriye'deki gelişmeler, başlangıçta bir dış politika sorunu gibi görünse de kısa sürede Türkiye'nin en önemli iç sorunu haline gelmiştir. Türkiye'ye sığınmak zorunda kalan Suriyeliler ülke siyasetini farklı şekillerde etkilenmektedir. Suriyeliler iç siyasetin belirleyici unsurlarından biri haline gelmiştir. Türk kamuoyu başlangıçta soruna diplomatik ve ekonomik yaklaşıp da zaman geçtikçe sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi yönleri içeren karmaşık bir konu haline gelmeye başlamıştır. Ülke çapında toplu göç bu dönemin yaygınlaşması ve uzaması, Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin iç siyaset üzerindeki etki derecesini artırmıştır. Yaşanan gerçeklerin yanı sıra yaşanması gereken haberlere dayalı algılar da ülke siyasetini derinden etkilemektedir ve bu orta ve uzun vadede Türkiye'deki Suriyeliler politikasında belirleyici olmaktadır.

Türkiye, geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili büyük bir nüfus barındırmakta ve bu durumun sürdürülebilirliği konusunda dış destek arayışında bulunmaktadır. Bu destek, uluslararası kuruluşlar, diğer ülkeler ve insani yardım kuruluşları tarafından sağlanmaktadır. Türkiye'nin geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili dış destek sorunu hakkında bazı ana konular aşağıda belirtilmiştir:

Uluslararası Yardım ve İşbirliği: Türkiye, geçici koruma altındaki Suriyelilerin karşılaştığı zorlukların üstesinden gelmek için uluslararası toplumdaki destek beklemektedir. Bu destek, finansal yardım, insani yardım malzemeleri, eğitim, sağlık hizmetleri ve altyapı iyileştirmeleri gibi çeşitli alanlarda olabilir. Türkiye, bu konuda Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve diğer uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapmaktadır.

Mali Destek: Geçici koruma altındaki Suriyelilerin barınma, sağlık, eğitim ve diğer temel ihtiyaçları için Türkiye, uluslararası toplumdaki mali destek talep etmektedir. Bu destek, geçici koruma altındaki Suriyelilerin uzun vadeli entegrasyonu için yapılan projeleri finanse etmeyi amaçlamaktadır.

AB-Türkiye Anlaşması: AB ile Türkiye arasında 2016 yılında imzalanan anlaşma, Türkiye'nin geçici koruma altındaki Suriyelileri sınırlarında tutması karşılığında finansal destek sağlamaktadır. Bu anlaşma, Türkiye'nin sığınmacıları sınırlarında tutarak Avrupa'ya geçişleri azaltmayı amaçlamaktadır.

Uluslararası İşbirliği Projeleri: Türkiye, geçici koruma altındaki Suriyelilerin entegrasyonu için uluslararası işbirliği projelerine odaklanmaktadır. Bu projeler, eğitim, dil öğrenimi, mesleki eğitim, istihdam ve sosyal hizmetler gibi alanlarda destek sağlamayı amaçlamaktadır.

Diğer Ülkelerle İşbirliği: Türkiye, geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik dış destek arayışında diğer ülkelerle de işbirliği yapmaktadır. Bu işbirlikleri geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik ortak projelerin finanse edilmesini ve uygulanmasını içerebilmektedir.

Türkiye'nin geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili dış destek sorunu, karmaşık ve sürekli bir konudur. Uluslararası toplumun, Türkiye'nin bu büyük insanı krizi yönetmesine yardımcı olmaya devam etmesi önemlidir.

BÖLÜM IV

ÜRDÜN'ÜN SURIYELİ GÖÇMENLERE YÖNELİK İSTİHDAM, EĞİTİM VE SAĞLIK POLİTİKALARI

4.1. Ürdün'ün Suriyeli Göçmenlere Yönelik İstihdam Politikasının Temel İlkeleri

Uluslararası toplumun Suriyeli sığınmacılara yönelik politikaları ve olası sebepleri göz önüne alındığında, bölgede aynı etnik gruba mensup, aynı dili konuşan, 80'den fazla Müslüman ülkenin bulunduğu politikalarının analiz edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle bu çalışma, Türkiye ve Lübnan'dan sonra en fazla Suriyeli sığınmacılara ev sahipliği yapan ikinci ülke olan Ürdün'ün Suriyeli sığınmacılara yönelik politikalarını analiz etmektedir. Ürdün, 2011'den bu yana Suriyeli sığınmacıları kabul etmekte zorluk çekmiş ve kabul politikaları zamanla daha kısıtlayıcı hale gelmiştir. Ancak güvenlik kaygıları, demografik kaygılar ve yapısal zorluklar artmış ve Ürdün politikalarının sığınmacıların hareket, ikamet, çalışma, barınma, eğitim ve sağlık özgürlükleri üzerinde önemli bir etkisi olmuştur (Amnesty International, 2016). Ayrıca Ürdün, Suriyelileri mülteci olarak görmediğinden dolayı bu çalışmada Suriyelileri sığınmacı kavramıyla bahsedilmiştir.

Ürdün Sınır Muhafızları Komutanı Tuğgeneral Sabre El Mahaira yaptığı basın açıklamasında şunları ifade etmiştir: "2011 ve 2012 yıllarında 378 km'lik Ürdün-Suriye sınırı boyunca Suriyeli sığınmacılara açık 45 geçiş noktası varken, 2015 yılında Ürdün'ün doğusunda sadece üç geçiş noktası vardır. Suriye krizinin başlangıcı ile aşırılık yanlısı terörist grupların ortaya çıkışı arasındaki dönemde, Ürdün ordusu güvenlikten ziyade insani yardım konularına öncelik vermeye odaklanmıştır. Ancak militan terörist gruplar bazı bölgelerin kontrolünü ele geçirdikten, genişledikten ve farklı ülkelerde terör saldırıları gerçekleştirdikten sonra, insani boyutu tamamen unutmadan güvenlik boyutuna daha fazla vurgu yapılmaya başlanmıştır." (Jordan, 2015). Ürdün'ün 2011-2014 yılları arasında uyguladığı açık sınır politikası, Suriyelilere güvenli bir sığınak sağlama konusundaki kararlılığını ortaya koymuştur. Ancak bu noktada güvenlik endişeleri Suriyeli sığınmacıların hareketlerini kısıtlamış ve sınıra erişim kademeli olarak kapatılmıştır. Caber sınır kapısı, Suriye tarafındaki silahlı güçlerin harekete geçmesinin ardından 2015'ten beri kapalı ve Haziran 2016'da IŞİD'in Rukban'daki bir ordu kontrol noktasına düzenlediği bombalı intihar saldırısı, Rukban ve Hadrat sınır geçiş noktalarının kapatılmasıyla sonuçlanmıştır. O tarihten bu yana sınır, nadir durumlar dışında mültecilere açılmamıştır (Syrian Refugees in Jordan, 2018). Bu arada, sığınmacılara 'kefalet sistemi' altında kamplardan ayrılma fırsatı verilmiştir. Sığınmacıların belirli vergiler ve kefil şartıyla kamptan ayrılmalarına izin verilmesi durumu 'kefalet sistemi' olarak bilinmektedir. Bu sisteme göre, bir sığınmacının

Ürdün'deki bir kamptan çıkarılması için 35 yaşından büyük bir kefil (vatandaş) ve kefilin 15 dinar (yaklaşık 21 ABD doları) ödemesi gerekmektedir. Aslında kefil sistemi başlangıçta esnektir. Kamptan ayrılmak isteyen sığınmacılar, Ürdünlü bir kefil olmadan sadece İçişleri Bakanlığı'ndan bir kart alarak kamptan ayrılmaktadır. Bu kartla, sağlık ve eğitim gibi çeşitli kamu hizmetlerine erişebilmektedir. Bu durum, Ürdün makamlarının önce katı bir kefil sistemi, ardından da Suriyeli sığınmacıların İçişleri Bakanlığı'na yeniden kayıt yaptırmalarını ve yeni bir biyometrik kart için başvurularını gerektiren kapsamlı bir vatandaş doğrulama prosedürü uygulamaya koyduğu 2015 yılına kadar devam etmiştir (Human Rights Watch, 2016).

Şekil 3

Ürdün'de Suriyeli Mülteciler Tarafından Alınan Çalışma İzni Sayısı

Kaynak: Jordanian Ministry of Labor. The Jordanian Labor Market Report in Figures (2013-2017 and 2014-2018). <https://bit.ly/32bskEt>

Çalışma Bakanlığı ve Ürdün İşçi Sendikaları Genel Federasyonu'nun Haziran 2016'da bir Mutabakat Zaptı imzalamasının ardından Suriyeli sığınmacılara çalışma izni verilmeye başlanmıştır. Ürdün, çalışma izni alma sürecini basitleştirmeyi ve Suriyeli sığınmacılara, sınırlı bir süre için ücretsiz izin vermeyi kabul etmiştir. Hükümet istatistikleri, çalışma iznine sahip Suriyelilerin sayısının Aralık 2015'te 4.000'den Aralık 2016'da 40.000'e çıktığını göstermektedir (ILO, 2017).

Ürdün'de verilen çalışma izinlerinin sayısındaki önemli artışın nedenlerinden biri, Eylül 2016'da alınan bir kararla, Suriyeli sığınmacıların çalışma izni almak için ek ve özel sağlık sertifikası düzenleme ücretini ödemekten muaf tutulması ve bunun yerine Sağlık Bakanlığı'ndan herhangi bir hastalığa sahip olmadıklarını belirten bir sertifika almalarıdır. 2 Aralık 2014 tarihinde Ürdün Hükümeti, mülteci olarak kayıtlı olup olmadıklarına bakılmaksızın Ürdün'deki tüm Suriyelileri tanımlamak ve kayıt altına almak için özel bir kart çıkarmıştır. Çalışma izni alabilmek için sığınmacıların BMMYK belgelerine ve İçişleri

Bakanlığı tarafından sağlanan bir karta sahip olmaları gerekmektedir. 2016 yılından önce Ürdün'deki Suriyeli sığınmacıların büyük çoğunluğu, çalışma izni alamadıkları için özel sektörde izinsiz olarak çalışmaktadırlar. Bu tür faaliyetlerde bulunmak çeşitli riskleri beraberinde getirmektedir. İzinsiz çalışan sığınmacılar yakalandıkları takdirde resmi kamplara gönderilebilmekte ve hatta ev sahibi toplum tarafından Suriye'ye geri gönderilebilmektedir.

2017 Ocak ayı itibariyle, resmi rakamlara göre Ürdün'de çalışma izniyle çalışan toplam Suriyeli sayısı 44.900 iken, çalışma izni olmayan ya da çalışma iznine sahip olmayan Suriyelilerin sayısı ve özel sektörde çalışan Suriyeli sayısı yaklaşık 282.871 olduğu tespit edilmiştir. Yeni yasa kapsamında, çalışma izni olan sığınmacılar bir seferde en fazla bir aylığına kamptan ayrılmaktadır. Tarım sektöründeki çalışma izinleri, işçilerin sosyal güvenliğe katılmasını gerektirmemektedir. Bu muafiyetin, tarım sektöründeki çalışma koşulları üzerinde önemli bir etkisi vardır. Aynı zamanda binlerce işçinin kayıtlı olduğu Ürdün'deki sosyal güvenlik sistemini de etkilemektedir. Ürdün sosyal güvenlik sistemine üyelik, tarım ve ev işçileri hariç, prensipte zorunludur. Sosyal güvenlik primleri işveren ve çalışanın ortak sorumluluğunda olup aylık olarak ödenmekte ve brüt kazancın yaklaşık %21'ini oluşturmaktadır. İş sözleşmesinin feshedilmesi ve çalışma izninin iptal edilmesi durumunda, Ürdünlü olmayan işçi sosyal sigorta primi olarak kesilen tutarı doğrudan geri alabilmektedir. Çalışma Bakanlığı, Ürdün geneline yayılmış çalışma ofisleri aracılığıyla kamplarda yaşayan sığınmacılara, çalışma izni verilmesine izin vermekte ve BMMYK da Suriyeli sığınmacıların kamplara giriş çıkışlarını kolaylaştırmak için yardım sağlamaktadır (Jordanian Ministry of Labor, 2018).

Bir işveren, yabancı işçilerin çalışmasına izin verilmeyen bir pozisyonda yasadışı bir şekilde yabancı işçi çalıştırırsa, Hükümet işçi başına 200 ila 500 Ürdün dinarı (yaklaşık 280-700 ABD Doları) arasında para cezası uygulamaktadır. Yabancı işçiler de ülkelerine geri gönderilmektedir. Eğer bir işçi tekrarlanan ihlallerden dolayı yakalanırsa, üç yıl boyunca Ürdün'de çalışması yasaklanmaktadır. Suriye'deki çatışma devam ettiği sürece bu ceza Suriyeli işçilere uygulanmayıp, bunun yerine Suriyeli sığınmacılar ceza olarak kamplara geri gönderilmektedir (International Labor Organization, 2017). Çalışma Bakanı Nidal Batayneh yaptığı açıklamada: 'Hükümet, yabancı işçiler yerine Ürdünlüleri istihdam etmek üzere özel sektörle görüşmeler yapmıştır. Bu şekilde, Ürdünlü işçiler için asgari ücreti arttırmayı hedefliyoruz" demiştir. Bakan, hükümetin gelecekte yabancılara kapalı mesleklerin sayısını arttırmayı düşündüğünü, bunun da yabancıların çalışma izinlerini yenilemelerini engellemeyi gerektireceğini söylemiştir (Minister of Labor, 2019).

Çalışma izni almak, UNHCR'ye kayıtlı Suriyelilerin sığınmacı statüsünü değiştirmemektedir. UNHCR ve diğer kuruluş ortakları, ihtiyaç duydukları zamanlarda sığınmacılara yardım sağlamaya devam etmektedir. Çalışma izni almak isteyen Suriyeli işçiler için 10 dinarlık çalışma izni başvuru ücreti haricindeki tüm masraflar işveren tarafından karşılanmaktadır (Jordanian Ministry of Labor, 2018).

Ürdün'ün 2018 yıllık istatistiklerine göre, Suriyelilere 40.519 çalışma izni verilmiştir. Aynı yıl Suriyelilere en fazla çalışma izni 16.605 ile tarım sektöründe alınmaktadır. 11.281 çalışma izni inşaat sektöründe, 6.141 çalışma izni ise ticaret, restoran ve otelcilik sektöründe verilmiştir. Ürdün'de çalışma izniyle çalışan Suriyelilerin %95'inden fazlası erkek olduğu tespit edilmiştir (Department of Statistics Jordan, 2018). Ürdün Çalışma Bakanlığı'nın yayınladığı rapora göre, Nisan 2016 ile Haziran 2019 arasında Suriyeli sığınmacılara 152.540 çalışma izni verilmiştir. Bunların 54.459'u tarım sektöründe, 24.724'ü ise inşaat sektöründe yer almaktadır. Bu izinlerin 32.589'u kamplardaki sığınmacılara verilmiştir (<https://bit.ly/35zetds>).

2008 yılından bu yana Ürdün'de yabancı işçiler için asgari ücret 150 Ürdün dinarındır (211 ABD Doları) ve bu süre zarfında asgari ücrette herhangi bir artış yapılmamıştır (Ministry of Labor, 2009). Ürdünlü işçiler için asgari ücret son on yılda şu şekilde gerçekleşmiştir: 2008 yılına kadar asgari ücret aylık 110 Ürdün dinarı (155 ABD Doları) iken, 2009 yılında asgari ücret 150 Ürdün dinarına (212 ABD Doları), 2012 yılında ise 190 Ürdün dinarına yükselmiştir. Ürdün dinarı (269 ABD Doları) olup 2016 yılında 220 Ürdün dinarına (310 ABD Doları) yükseltilmiştir (Jordanian Ministry of Labor, 2019). Şubat 2018'de Ürdün Hükümeti, Ürdün vatandaşlığı verme koşullarını değiştirmeye karar vererek Ürdün'ün ekonomi ve yatırım politikasına önemli bir ilerleme ve değişim getirmiştir.

Suriye'den gelen sığınmacılarla ilgili olarak Ürdün, Suriyeli sığınmacı kamplarının kurulmasını desteklemektedir, ancak Ürdün'deki kayıtlı sığınmacıların sadece %18,7'si kamplarda yaşamaktadır. Ürdün'deki Zaatari kampı, yaklaşık 80.000 sığınmacıyla dünyanın en büyük sığınmacı kamplarından biridir (Life in Za'atari Refugee Camp, 2019).

Ürdün'de kiralar yüksektir ve özellikle kalabalık Suriyeli sığınmacı aileler için büyük bir barınma sorunudur. Çoğu Suriyeli sığınmacı aile, kirayı paylaşmak için en az bir başka aileyle birlikte yaşamaktadır (Norwegian Refugee Council, 2015). Suriyeli sığınmacı dalgası yıllık konut talebini 32.000'den 86.000'e çıkarmıştır. Mevcut arz ölçeği, özellikle düşük gelir gruplarından gelen talebi karşılayamamaktadır. Ayrıca, talepteki artış, kira fiyat enflasyonunun kriz öncesi seviyelere kıyasla %200'den %300'e yükselmesine yol açmıştır (Jordanian Ministry of Planning and International Cooperation, 2013). Artan kira fiyatları

sorunu daha da kötüleştirmektedir. Ürdün'ün kuzeyinde, Suriyeli sığınmacı akınının ardından kiralar iki katına çıkmış ve Suriyeliler ile Ürdünlüler arasındaki gerilimi arttırmıştır. Bu arada Ürdün'ün su kaynakları 2011'den bu yana ciddi şekilde tükenmiş durumdadır (REACH Initiative, 2015).

2015 yılından bu yana Suriyelilerin ve Ürdünlülerin istihdamına ilişkin bir dizi siyasi ve yasal reform gerçekleştirilmiştir. 4 Şubat 2016 tarihinde İngiltere, Almanya, Kuveyt, Norveç ve BM, Suriye'ye destek amacıyla Londra Bağışçılar Konferansı'nı düzenlemiştir. Uluslararası toplumun üyeleri bir araya gelerek Suriye'ye ve bölgeye destek sözü vermiştir. Londra Donör Konferansı sonucunda Ürdün, Suriye Krizine Müdahale Platformunu desteklemek ve donör ülkelerle ticaret mekanizmaları geliştirmek üzere 2,55 milyar ABD Doları tutarında bir hibe almaya hak kazanmıştır (<https://bit.ly/31f4WF3>). Ürdün ayrıca Avrupa pazarına ihracat fırsatları elde etmiştir. Buna ek olarak, Ürdün yumuşak krediler almış ve yabancı yatırımları arttırmıştır (<https://bit.ly/2S2ksjv>).

2021 yılında Suriye iç savaşı hala devam etmektedir ve öngörülebilir gelecekte Suriye'deki durumda bir değişiklik beklenmemektedir. Suriye'de 6,7 milyon kişi evsizdir ve 6,6 milyon kişi ülkeyi terk etmek zorunda kalarak sığınmacı durumuna düşmüştür. 6,6 milyon sığınmacının yaklaşık 5,6 milyonu komşu ülkelere kaçmıştır (UNHCR, 2021). Dünyadaki sığınmacıların çoğunluğunun gelişmekte olan ülkelere geldiği göz önüne alındığında, artan sığınmacı sayısının ev sahibi ülkeler üzerindeki yükü açıktır. Bunun ekonomik, siyasi, sosyal ve güvenlik üzerindeki etkileri çok büyüktür. Ekonomik bozulma, istikrarsızlık, sosyal çatışmalar, hizmet sektöründe yoğunlaşma, altyapı sorunları, kaynakların aşırı kullanımı, kayıt dışı işçilik, ayrımcılık ve ev sahibi ülkede marjinalleşme, hem nüfus hem de sığınmacılar için ciddi güvenlik sorunlarına neden olmaktadır. Uzun vadeli olumsuz etkilerden kaçınılamaz, ancak bunlar en aza indirilebilmektedir. Sığınmacıların korunmasına yönelik sorumluluğun uluslararası toplum tarafından paylaşılması, sorunun etkilerini azaltmak için en etkili çözümlerden biridir.

Suriyeli sığınmacıların %80,7'si kentsel alanlarda, %19,3'ü ise kamplarda yaşamaktadır. Suriyeli sığınmacı nüfusunun yoğun olduğu diğer valiliklerde olduğu gibi, şehirleşme sığınmacıların uzun süreli kalışlarıyla orantılı olarak artmaktadır. Suriyeli sığınmacıların en yoğun olduğu valilikler; Amman, Irbid ve Al Mafraq'tır (UNHCR, 2021). Irbid ve Al Mafraq, Suriye sınırındaki konumları nedeniyle tercih edilirken, Amman daha fazla iş imkânı nedeniyle tercih edilmektedir. Başkentteki sığınmacıların %96'sı apartman dairelerinde yaşarken, Al Mafraq'ta bu oran %45'tir. Dairede yaşayanların oranı, diğer

sığınmacılara ev sahipliği yapan ülkelere göre daha yüksek olsa da kira ödemek için evde yaşayanların sayısı da daha fazladır (Tiltnes, Zhang ve Pedersen, 2019, s. 37).

Ürdün Hükümeti, 2016 yılına kadar Suriyeli sığınmacılara çalışma izni vermemiştir. Bu karar, ülkedeki yüksek genç işsizlik oranı göz önüne alındığında, sosyal huzursuzluğa neden olmamak için alınmıştır. Sığınmacıların kayıt dışı çalışmasının ülkeye ekonomik dinamizm getirmesi de hükümet için bir artıdır. Ancak 2016 yılında AB ile yapılan müzakereler sonucunda Suriyeli sığınmacılar artık yasal olarak çalışabilmektedir (Mencutek ve Nashwan, 2020, s. 6). Müzakerelerin sonunda imzalanan Ürdün Mutabakatı, sığınmacıları ulusal kalkınma için kullanmayı ve vatandaşlar ve sığınmacılar için daha iyi koşullar sağlamayı amaçlamıştır. Anlaşma, Suriyeli sığınmacılara çalışma izni verilmesi karşılığında Ürdün Hükümeti'ne hibe ve kredi sağlamayı planlamıştır (Morris, 2020, s. 88). Ürdün Mutabakatı kapsamında, 2016 ile Mart 2021 arasında 215.668 Suriyeli sığınmacıya çalışma izni verilmiştir. Suriyeli sığınmacıların çalışma koşullarını iyileştirmek için çaba gösterilmiş ve çocuk işçiliğini önlemek için bir çocuk koruma programı geliştirilmiştir (ILO, 2021, s. 4).

4.2. Ürdün'ün Suriyeli Göçmenlere Yönelik Eğitim Politikasının Temel İlkeleri

Ürdün'deki Suriyeli sığınmacılar, iltica belgesi ve İçişleri Bakanlığı kimlik kartına sahip olmaları durumunda devlet okullarına gitmekte ve ücretsiz eğitim olanaklarından yararlanmaktadır. 2013 yılında Eğitim Bakanlığı, daha fazla Suriyeli sığınmacı çocuğu barındırabilmek için bazı okullarda ikili eğitim uygulamasını başlatmıştır ve onaylanmıştır. Ancak, öğretmenler genellikle öğleden sonra vardiyası için yeterince eğitilmediğinden eğitim kalitesi düşüktür (Human Rights Watch, 2016). Devlet okullarına devam etmek için gerekli belgelere sahip olmayan Suriyeli sığınmacılar, eğitimlerini genellikle STK'lar ve dini kuruluşlar tarafından yürütülen gayri resmi programlar aracılığıyla almaktadır. Ancak öğrencilerin bu tür kurumlardan aldıkları sertifikalar tanınmamaktadır.

2017 yılına kadar Ürdün'deki Suriyeli sığınmacı çocukların eğitime erişebilmeleri için devlet tarafından verilen bir hizmet kartına ihtiyaçları vardır. Ancak bu durum uygulamada sorunlara yol açmıştır. Kayıtlı olmayan ya da kampı izinsiz terk eden sığınmacılar hizmet kartlarına erişememektedir. Sonuç olarak binlerce sığınmacı çocuk eğitime erişimini kaybetmiştir (Koç, 2018, s. 71). 2017 yılında Hükümet bu uygulamadan vazgeçerek sığınmacıların eğitim hakkının sağlanması yönünde olumlu bir adım atmıştır. Devlet okullarına devam eden, hizmet kartı olan ya da olmayan tüm çocukların eğitim hakkına sahip olduğu kararlaştırılmıştır (Esveld, 2017).

Tablo 1*Ürdün'deki Suriyeli Mültecilerin Demografik Yapısı*

Cinsiyet	0-4	5-11	12-17	18-35	36-59	60+
Erkek	45,251	71,051	50,230	97,634	56,988	11,473
Kadın	43,025	67,242	47,713	96,332	62,697	16,199
Toplam	88,276	138,292	97,943	193,966	119,685	27,672
	%13,3	%20,8	%14,7	%29,1	%18	%4,2

Kaynak: (UNHCR, Jordan: Statistics for Registered Syrian Refugees, 2021).

Ürdün'deki Suriyeli sığınmacı nüfusunun dağılımı incelendiğinde, nüfusun çoğunluğunu çocukların oluşturduğu görülmektedir. Ürdün'deki Suriyeli sığınmacı nüfusunun neredeyse yarısını oluşturan çocuklara yönelik eğitim, sığınmacılar gelişimi ve nesil kaybının önlenmesi açısından kritik önem taşımaktadır. Ürdün hükümeti sığınmacı çocukların ülkenin eğitim sistemine katılımının önündeki engelleri kaldırmış olsa da okula kayıt oranları hala yetersizdir. Suriyeli mülteci çocukların yaklaşık %100'ünün resmi eğitimi yoktur (International, 2021). Sığınmacı çocuklar arasında ortaokula devam oranı %21 gibi düşük bir seviyededir. Bu oran, nüfusun %80'ini oluşturduğu düşünüldüğünde çok düşüktür (Human Rights Watch, 'I want to continue my studies', 2020). Eğitime katılımın yanı sıra sığınmacı çocuklara sağlanan eğitimin kalitesi de önemlidir. Ürdün'de eğitim kalitesinin sağlanmasında en önemli konu deneyimli öğretmenlerin istihdam edilmesidir. Ülkedeki yüksek işsizlik oranı nedeniyle öğretmen istihdamında sorun yaşanmamakta, ancak genç öğretmenler sığınmacı çocuklar gibi uzmanlık gerektiren konularda deneyim eksikliği yaşamaktadır. Suriyeli sığınmacıların Ürdün'de devlet memuru olarak çalışmasına izin verilmediği için Suriyeli öğretmenler sığınmacı çocukların eğitiminde kullanılamamaktadır. Düşük eğitim kalitesine katkıda bulunan bir diğer faktör de derslik eksikliğidir. Bu sorunun üstesinden gelmek için ikili bir sistem getirilmiş ancak istenen sonuçlar alınamamıştır (Culbertson ve Constant, 2015, s. 65-68). Ürdün Hükümeti ve sivil toplum kuruluşları sığınmacı çocukların eğitime katılımını sağlamak için çaba sarf etmiş ancak istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Suriyeli sığınmacı çocukların okula kayıt olmamasının temel nedeni ekonomik engellerdir. Kampların dışında Suriyeli sığınmacıların %86'sı yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır (Avrupa Komisyonu, 2021). Bu durum çocuk işçiliğine ve çocuk yaşta evliliğe yol açmaktadır. Yoksulluk, okul ulaşımına ve okul malzemelerine erişimi de engellemektedir. Ebeveynlerin çocuklarını okuldaki şiddet ve ayrımcılıktan koruma isteği, sığınmacı çocukların yaşadığı travma ve hastalıklar ve okulların ikamet ettikleri yere

uzaklığı da sığınmacı çocukların eğitimini engelleyen nedenler arasındadır (Younes ve Morrice, 2019, s. 5-11).

Kamp dışındaki Suriyeliler bazı durumlarda ikili eğitim almakta, ancak çoğunluğu Ürdün'deki sınıflara yerleştirilmektedir. 2017'de 98 okul ikili eğitime geçerek toplam 196 okula ulaşmıştır ve yaklaşık 50.000 Suriyeli çocuğa örgün eğitimde okuma fırsatı sağlamıştır. Ancak bu durumlarda, kayıt için Ürdün vatandaşlarına öncelik verilmekte ve Suriyeli çocuklar ancak tüm Ürdün vatandaşları kabul edildikten sonra kaydedilebilmektedir. Yükseköğretime ihtiyaç duyan yaklaşık 2.000 Suriyeli, kamu ve özel kurumlar tarafından sağlanan uzaktan veya örgün eğitim almaktadır (Delegation of the European Union to Jordan, 2017).

Örgün eğitimde, Hükümet öğretmenlerin çoğunu Ürdün vatandaşı olarak istihdam etmektedir. Suriyelilerin Ürdün'de öğretmen olarak istihdam edilmelerine izin verilmemekte, ancak Suriye kamplarında ve yerel okullarda yardımcı öğretmen olarak çalışmalarına izin verilmektedir. Suriyeli yardımcı öğretmenler, Suriyeli çocuklar ile yakın zamanda Suriye okullarında çalışmaya başlayan Ürdünlü öğretmenler arasında aracılık yapmaktadır. Başka bir deyişle, yardımcı öğretmenlerin atanmasının nedeni, Suriye okullarında çalışan yeni mezun Ürdünlü öğretmenlerin genellikle sınırlı öğretmenlik deneyimine sahip olmaları ve Suriyeli çocukların karşılaştığı zorluklara aşına olmamalarıdır (Culbertson ve Constant, 2015, s.13).

2014-2015 eğitim-öğretim yılında okul çağındaki 226.486 Suriyeli kız ve erkek çocuk sığınmacı olarak kaydedilmiştir. 2015-2016 eğitim-öğretim yılında bunlardan 129.354'ü kamp içi ve kamp dışı okullara, yaklaşık 143.354'ü ise devlet okullarına devam etmiştir. 2011 ve 2012 yılları arasında 1.000 Suriyeli öğrencinin önemli ölçüde artması, eğitim ve altyapı kaynakları üzerinde ciddi bir baskı oluşturmuştur. Bu nedenle Ürdün, kamp dışındaki okulların iyileştirilmesi için uluslararası toplumu teşvik etmiştir. Hükümet, resmi kamplardaki okulları iyileştirmek için UNICEF ile birlikte çalışmıştır. Eğitim Bakanlığı Ürdünlü öğretmenlerin Ürdün müfredatı ve ders kitapları konusunda eğitilmesini talep etmiştir. İlk, orta ve yüksek öğretim kamplarının içinde ve dışında ücretsizdir. Ancak 2016 yılında 97.132 Suriyeli sığınmacı çocuk örgün eğitime katılmamıştır (The Hashemite Kingdom of Jordan, 2017).

2017'deki raporlara göre, Ürdün'deki 330.000'den fazla kayıtlı Suriyeli sığınmacının yaklaşık %50'si devlet okullarına gitmektedir (Ürdün Hükümeti, 2017). Okul dersliklerinde yer yetersizliği önemli bir engel olup, Ürdün nüfusunu %10-20 oranında artıran ve Suriye sınırına komşu alanlarda asimetrik olarak yoğunlaşan Suriyelilerin varlığı, bölgedeki ve

komşu bölgelerdeki okullar üzerinde baskı oluşturmaktadır. Üniversite önündeki engeller arasında resmi lise sınavlarını geçmenin zorluğu, üniversite eğitiminin yüksek maliyeti, İngilizce dil yeterliliği gereklilikleri ve örgün bir eğitim programından üniversite öncesi veya orta öğretim sertifikası alma ihtiyacı yer almaktadır. Üniversite diploması olmayan Suriyeli sığınmacılar, istihdam rekabetinde ek engellerle karşılaşmaktadır. Ürdün'de yeni işe başlayan Ürdünlü öğretmenler, sınıf yönetimi ve travma geçirmiş öğrencilerle çalışmanın pedagojik yönleri konusunda yetersiz eğitim almaktadır. Uzun vadede okullarda sosyal ve psikolojik programların uygulanması elzemdir, ancak okul sisteminin mültecilerin acil eğitim ihtiyaçlarına uyum sağlamak için yeterli zamanı yoktur.

Mülteci akını nedeniyle Ürdün Hükümeti, aynı dönemde okullardaki ilk vardiya için 2.500 öğretmene ek olarak ikinci vardiya için 3.200'den fazla yeni öğretmen işe almıştır (Delegation of the European Union to Jordan, 2017). Ürdün'deki okullar genellikle sabah 8'den öğleden sonra 2'ye kadar (yani altı saat) açıktır. Okullar vardiya sistemiyle çalışmakta olup Ürdünlüler sabah derslerine, Suriyeliler ise öğleden sonra derslerine girmektedir. Her vardiya 4,5 ila 5 saat arasında sürmektedir (Shelly Culbertson, Louay Constant, 2015, s. 66-77). Bu da bazı okulların OECD ortalaması olan yıllık 800 saatlik eğitimin önemli ölçüde altında kaldığı anlamına gelmektedir (OECD, 2014).

Diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, Suriyeli çocuklar Ürdün okullarındaki eğitim sisteminin, dilin ve müfredatın pek çok yönüne aşına olduğu için Ürdün'deki eğitim kalitesi daha az sorun teşkil etmektedir. Kuzey Ürdünlüler ve Suriyeliler arasındaki aile ve aşiret bağları da Suriyeli sığınmacıların, Ürdün toplumuna kolayca entegre olma olasılığını artırmaktadır. Ürdün'ün kaynak fakiri bir ülke olması, ulusal kaynaklar ve dolayısıyla ulusal bütçe üzerinde önemli bir baskı oluşturmakta ve ekonomiyi zayıflatmaktadır.

BM'nin Ürdün'deki Suriyeli sığınmacı krizini ele almaya yönelik planının bir parçası olarak ILO, sığınmacılar ve ev sahibi topluluklar için bölgede ekonomik fırsatların genişletilmesi ve iş yaratılması çabalarını desteklemek amacıyla ev sahibi ülkeler ve kalkınma ortaklarıyla birlikte çalışmaktadır. 2013'ten 2015'e ILO, Ürdün ve Suriye'de sığınmacıların ve ev sahibi toplulukların becerilere, mesleki eğitime ve iş eşleştirme hizmetlerine erişimini geliştirerek istihdam ve geçim fırsatlarına erişmelerine yardımcı olmak için bir dizi proje başlatmıştır (International Labour Organization, 2019). Özellikle 2015 yılından itibaren bazı uluslararası ve yerel kuruluşlar, Suriyeli sığınmacıları üniversite bursları ve her alanda eğitim kursları yoluyla desteklemeye odaklanmaya başlamış ve kamplarda ve kamp dışında Suriyeli sığınmacılara yönelik mesleki ve teknik eğitim ve öğretim programları başlatmıştır. Bu programlar Ürdün'de çalışan uluslararası ve yerel

STK'lar tarafından uygulanmaktadır. Örneğin Uluslararası Mültecilere Yardım Komitesi ile Ürdün Mesleki Eğitim Enstitüsü arasında çeşitli eğitim kursları düzenlenmesi konusunda bir anlaşma imzalanmıştır (Mafraq, 2019).

Londra konferansının sonuçlarına göre, 2017 yılında hassas gruplardan 2.600 Ürdünlü ve Suriyeli temel mesleki beceri programlarında eğitilmiş ve sertifikalandırılmıştır. Özel ve kamu eğitim kurumları aracılığıyla 5.000 kişinin daha eğitilmesi gerekmektedir (European Union External Action, 2018).

Suriyeli Ürdünlülere yönelik eğitim programı Alman-Ürdün Üniversitesi'nde gerçekleştirilmiştir. Toplam 1.000 Suriyeli sığınmacı ve Ürdünlü öğrenci, Alman-Ürdün Üniversitesi'nde mesleki eğitim ve yüksek öğrenim için tam burs almıştır. UNESCO, Ürdün Müdahale Planı doğrultusunda, gençlerin teknik ve mesleki eğitim ve öğretime erişimini sağlamakta ve okul dışında alternatif öğrenme yolları sunmaktadır. 2017 yılında 450'den fazla kişi bu programlardan yararlanmış ve mezun olmuştur (UNESCO, 2019).

4.3. Ürdün'ün Suriyeli Göçmenlere Yönelik Sağlık Politikasının Temel İlkeleri

Ürdün'de, Ürdünlü ve Ürdünlü olmayan hastalara hizmet veren 117 hastane bulunmaktadır. Bu hastaneler: 69 özel hastane, 31 kamu hastanesi, 15 askeri hastane ve iki üniversite hastanesi olarak sıralanmaktadır. Bu hastaneler bir dizi uzmanlaşmış sağlık hizmeti sunmaktadır (Association of Private Hospitals in Jordan, 2019). Ürdün Sağlık Bakanlığı'na göre, Ürdün'ün kamu sağlık sigortası sistemi 2018'de yaklaşık 1.000 kişi olmak üzere Ürdünlülerin çoğunluğunu kapsamaktadır. Buna memur ve emekli askeri personel dahil edilmektedir. Bu program sağlık sigortası açısından yabancılara kapalıdır. Yabancıların özel sigortası olması gerekmektedir (<https://bit.ly/2vEXzsC>). Suriyeli sığınmacılarla ilgili olarak, Ürdün'deki sığınmacı kamplarında bulunan Suriyeli sığınmacıların uluslararası STK'lar ve devlet kurumları tarafından işletilen sağlık tesislerine erişimi bulunmaktadır. Kampların dışındaki durum, sığınmacı politikası açısından sürekli değişmektedir.

Ürdün Hükümeti, 2011 yılından bu yana Ürdün vatandaşları ve sakinlerine yönelik sağlık hizmetlerini iyileştirmek için önemli çabalar sarf etmiştir. Suriyeli sığınmacılar önemli zorluklarla karşılaşmaya devam etmiştir. 2014 yılında Ürdün Hükümeti, Suriyeli sığınmacılara yönelik sağlık politikasını değiştirmiştir. İçişleri Bakanlığı kartına sahip sığınmacılar, daha önce ücretsiz olan Ürdün Sağlık Bakanlığı sağlık merkezlerindeki (hastaneler) sağlık hizmetleri için artık ödeme yapmaktadır. Dolayısıyla Suriyeliler

tarafından ödenen tutar sağlık sigortası olmayan Ürdünlüler tarafından ödenen tutara eşittir (Amnesty International, 2016).

Ürdün'deki Suriyeli sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişimleri incelendiğinde, kamplarda yaşayan sığınmacıların durumunun şehirlerde yaşayanlara göre daha iyi olduğu sonucuna varmak mümkün olmaktadır. Her hafta Azrak kampından yaklaşık 5.000, Zaatarı kampından ise 6.000 kişiye tıbbi bakım sağlanmaktadır. Kovid-19 salgınına karşı kamplarda karantina alanlarının oluşturulduğu ve hastalığın kamplarda yayılmasını önlemek amacıyla, Ürdün Sağlık Bakanlığı ile iş birliği içerisinde önlemler alındığı bilinmektedir. Mart 2021 itibarıyla Zaatarı ve Azraq'ta toplam 2.052 kişi aşılmıştır (UNHCR, Ürdün: Azraq & Zaatarı Camp Dashboard, 2021). Sığınmacılar gibi sağlıklı ortamlarda yaşayan gruplar için sağlık hizmetlerine erişim kritik önem taşıdığı görülmektedir.

2014 yılında kentsel alanlarda yaşayan sığınmacıların kamu hastanelerine ücretsiz erişim hakkı kaldırılmıştır. Sağlık hizmetleri maliyetleri, hâlihazırda yoksulluk sınırında yaşayan sığınmacılara ek bir yük getirmekte ve sağlık hizmetlerine erişimi sınırlamaktadır (Acaps, 2021). BMMYK bu engelleri ortadan kaldırmak için çalışmaya devam etmektedir. Ürdün, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne taraf değildir ve bu nedenle Sözleşme'nin Suriyeli sığınmacılara garanti ettiği tüm hakları tanımamaktadır. Ancak BMMYK ve sivil toplum kuruluşlarının desteğiyle kanser, kalp hastalığı ve diyabet gibi kronik hastalıklara sahip sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişiminin sağlanması konusunda ilerleme kaydedilmiştir (Marzouk, vd., 2019, s. 3).

Suriyeli sığınmacılar, Ürdün İçişleri Bakanlığı tarafından verilen hizmet kartlarını taşıyarak kamp içinde ve dışında sağlık ve eğitim de dâhil olmak üzere bir dizi hizmete erişebilmektedir. Bu kartlar, sığınmacıların WFP gıda yardımı programlarından kupon şeklinde gıda ve mali yardım almalarını sağlamaktadır. Bazı hizmetlere erişim için UNHCR'ye kayıt yaptırmak gerekmektedir. Sığınmacıların mevcut tüm hizmetlere erişebilmeleri için her iki karta da sahip olmaları büyük önem taşımaktadır (Jordanian Ministry of Interior, 2018).

Ancak 2018'in başında Suriyeli sığınmacılar için ücretsiz sağlık hizmetlerinin durdurulması kararı alınmıştır. Buna göre, Suriyeli sığınmacılar artık tedavi olurken yabancılardan alınan ücretlerin yaklaşık %80'ini ödemek zorunda olmuştur. Hükümetin sığınmacılara yönelik sağlık politikasındaki bu değişikliğin iki nedeni vardır. Birincisi, Ürdün'deki zorlu ekonomik durum; ikincisi ise bağışçıların Ürdün'e verdikleri taahhütleri yerine getirememeleridir (UNHCR, 2018). Zarqa Devlet Hastanesi Baş Mali Sorumlusu Sanaa el-Bilbisi, acil testlerin maliyetinin yarım Ürdün dinarından (0,7 ABD doları) 6,40

Ürdün dinarına (9 ABD doları) yükseldiğini ve röntgen ve kan testlerinin maliyetinin bu maliyeti daha da artırabileceğini söylemiştir (UNHCR, 2018).

4.4. Ürdün'ün Suriyeli Göçmenlere Yönelik Dış Destek Politikasının Temel İlkeleri

Suriyeli sığınmacılarla ilgili ekonomik konular ve Ürdün ekonomisinden ne kadar faydalandıkları ve bu ekonomiyi ne kadar etkiledikleri tartışılmaktadır. Suriyeli sığınmacıların Ürdün ekonomisi ve işsizlik ve tüketim mallarının fiyatları gibi ekonomik istikrar faktörleri üzerinde etkisi olduğu düşünülmektedir.

Ürdün'deki Suriyeli sığınmacıların çoğu, resmi kampların dışında yaşamakta ve Ürdün'ün kuzey ve orta kesimlerinde yerel ekonomiye kısmen entegre olmuş durumdadır. En azından bazı sığınmacılar yardıma muhtaç durumdadır. Ürdün'de kalıcı olarak yerleşmek isteyen sığınmacıların sayısını tespit etmek mümkün değildir. Suriyeli sığınmacıların (Ürdün'e yerleşmek isteyenler ve Suriye'ye dönmeyi planlayanlar) kazançlı istihdamdan ne ölçüde faydalanacakları, sığınmacılar ve yerel Ürdün makamları üzerinde önemli bir etkiye sahip olacaktır (Cannable, 2015).

Finansman yetersizliği nedeniyle, uluslararası insani yardım kuruluşları 2014 yılında Suriyelilere yönelik yardımlarını sınırlamak zorunda kalmıştır. Nitekim Haziran 2015 itibariyle uluslararası toplum, 2015-2016 Bölgesel Mülteci ve Kurtarma Planı bütçesinin yalnızca %23'ünü finanse etmiştir. Ürdün'de plan için gerekli olan 1,2 milyar ABD dolarının sadece 272 milyon ABD doları toplanabilmiştir (Francis, 2015).

Suriyeli sığınmacılara yardım etmek için fon bulunamamasının iki sonucu vardır. İlk olarak, Suriyeliler sağlanan hizmetlerde önemli kısıtlamalara tanık olmaktadır. İkincisi, Ürdün Hükümeti, Suriyeli sığınmacıların yükünü hafifletmek için uluslararası toplumun mal ve yardım sağlamasını eleştirmiş ve bu da Ürdün'ün korumasına kısıtlamalar getirilmesine neden olmuştur (Francis, 2015).

Gıda yardımının kesilmesi, Ürdün'deki Suriyeli sığınmacılar üzerindeki en önemli etkilerden biridir. 2014'ün son çeyreğinde BM Dünya Gıda Programı fon kesintisine uğramış ve bölgedeki Suriyeli sığınmacılara yönelik temel gıda yardımı tehlikeye girmiştir. Acil durum çağrısı sayesinde Dünya Gıda Programı Aralık 2014'e kadar gıda yardımını yeniden dağıtabilmiş ve Ürdün'deki Suriyeliler için gıda kuponları önceki seviyelerinin üçte ikisine geri getirilmiştir (Francis, 2015).

Ürdün'deki Suriyeliler için bu yardımlar önemli çünkü her ay garanti altında değildirler. Sığınmacıların %85'i temel yaşam giderlerini karşılamak için Dünya Gıda Programı'nın gıda yardımına ihtiyaç duymaktadır. Temmuz 2015'te Dünya Gıda Programı, finansman

yetersizliği nedeniyle Ağustos 2015 itibariyle Ürdün'deki 440.000 Suriyeliye yönelik tüm yardımları askıya alabileceğine dair endişelerini dile getirmiştir (Francis, 2015).

ABD'den gelen 21,3 milyon dolarlık bağış, Dünya Gıda Programı'nın Ağustos ayına kadar düşük bir yardım seviyesini korumasını sağlamıştır. Ancak Dünya Gıda Programı ek bağış alamazsa, mevcut faydalanıcılarının yarısı artık gıda yardımı alamayacaktır. Böyle bir durumda UNHCR, sığınmacıların çoğunun kentsel alanlardan yardımların devam ettiği el Ezraq kampına taşınacağını tahmin etmektedir (Francis, 2015).

İnsani yardım fonlarının yetersizliği, Ürdün'ün uluslararası toplumun kendisini destekleme ve Suriyeli sığınmacılara uzun vadeli olarak ev sahipliği yapmanın zorluklarını ele alma konusundaki istekliliğine olan güvenini sarsmamaktadır. Bağışçıların sınırlı katılımı ile Ürdün, Suriyelilerin girişine ve hizmet sunumuna yönelik kısıtlamaları artırmaya devam edecek ve bunun mülteciler açısından ciddi sonuçları olmaktadır. Marjinalleşme ve kaynak sıkıntısı, Ürdün'ün geleceğine karanlık bir gölge düşürmektedir. Bu kritik noktada Ürdün'ün Suriyeli sığınmacıları korumaya devam edebilmesi, ülkenin ve ev sahibi toplumun istikrar ve refahını sağlayabilmesi için uluslararası toplumun daha fazla desteğine ihtiyacı vardır (Francis, 2015).

BÖLÜM V

HATAY İLİNDEKİ SURİYELİ GÖÇMENLERİN DURUMUNUN İNCELENMESİ

5.1. Göçmenlerin Genel Durumu

Akdeniz'in doğu ucunda yer alan Hatay, 5.403 kilometrekare yüz ölçümü ve 35°52' D boylamı ile sınır ili olduğu görülmektedir. İlin doğu ve güneyinde Suriye, kuzeydoğusunda Gaziantep'in İslahiye ilçesi, kuzeyinde ve kuzeybatısında Adana ve Osmaniye, batısında İskenderun Körfezi ile çevrili bir ildir. Büyükşehir olmadan önce Hatay'ın Merkezi Antakya, batıda Arsuz ile Samandağ, güney ve doğuda Altınözü ile Defne arasında yer alan şehrin bir ilçesidir. Kumlu ve Reyhanlı, kuzeyde Belen, Kırıkhan ve İskenderun ilçeleri ile çevrili olmaktadır (Harita 1). Antakya, Habibi Neccar, Neccar Dağları'nın eteklerinden ovalara kadar uzanan Graben bölgesinde yer almaktadır. Bir yerleşim bölgesinde yer almaktadır.

Harita 1

Çalışma sahasının lokasyonu.

Hatay, Suriyelilerin yaşadığı illerden biridir. Hatay'daki geçici koruma altındaki Suriyeliler mekansal kümeleme ve sosyal kümeler gelire, statüye ve dolayısıyla sınıfa bağlıdır. Konuma göre ve farklı ırklara, dinlere, kültürel gruplara/kimliklere ve farklı yaşam tarzlarına dayalı olarak ortaya çıkan mekansal kümelenme, bu farklılıkların somut bir tezahürüdür (Ünal, 2012). Bu göçün Hatay'a bir diğer etkisi de emlak piyasasındaki değişimdir. Vatan gazetesine göre (8 Ekim 2012); Ağustos 2009, Ağustos 2010, Ağustos 2011'de 311 olan konut satışları Ağustos 2012'de 491'e çıkmıştır. Veri sonuçları, eylül ayında Hatay'da satışların daha yüksek olduğunu göstermiştir. Eylül 2009, Eylül 2010, Eylül

2011'deki konut satışları, Eylül 2011'deki 244'ten Eylül 2012'de bir önceki yıla göre iki katına çıkarak 551'e yükselmiştir. Bu değişime eşlik eden konut sıkıntısı, canlanmasına katkıda bulunmuştur. Türkiye'ye sığınan geçici korums statüsündeki kadınlar, ucuz işçilik ve ikinci evlilikler için kullanılmıştır. Göç eden Suriyeli bireylerin yaşadığı diğer illerde olduğu gibi Hatay'da da kadın göçmenlerin fuhuş yaptığı da görülmektedir.

Evlilik zamanı aileler ortalama 2 bin ila 5 bin lira arasında bir "başlık parası" almakta ve kız çocukları Türkiye'de iyi bir hayat yaşayacağına dair sözlerle ikna edilmektedir.

Harita 2

Suriyeli sığınmacıların illere göre yoğunluğu (BMMYK, 2014).

5.2. Hatay İlinde Suriyeli Göçmenlerin İstihdam, Eğitim ve Sağlık Durumlarının İncelenmesi

Suriye'deki olaylardan sonra Türkiye, barınma ihtiyacını karşılamak üzere farklı il ve ilçelerde kamplar kurmuş ve başta kadın ve çocuklar olmak üzere Suriyelileri bu kamp merkezlerine yerleştirmeye başlamıştır. Ancak giderek daha fazla sayıda Suriyeli, sınıra yakın illerde kurulan kamplar yerine, özellikle sınıra yakın iller olmak üzere farklı illerdeki akraba ve tanıdıklarının evlerinde yaşamayı tercih etmişlerdir. Bazı kişilerin kiraladıkları veya satın aldıkları evlerde ya da boş arazilerde yaşamak istedikleri görülmüştür (Topal, 2015).

Diğer birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de göçmenler belirli bir yerde yoğunlaşmamış, ülkenin Suriye sınırına komşu gelişmiş şehirlerine, ağırlıklı olarak Hatay iline yayılmıştır. Suriye'den Türkiye'ye ilk toplu göç 29 Nisan 2011 tarihinde Türkiye'ye

gelen Suriyelilere Geçici Beyan belgesi verilerek Hatay'ın Yayladağ ilçesindeki Cilvegözü Sınır Karakolu'ndan 252 kişilik bir grup tarafından gerçekleştirilmiştir (Tunca, 2018; GİB, 2022). Gün geçtikçe ülkemizde artan göç, daha fazla barınma ihtiyacı sorununu ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle Hatay'ın Yayladağı (Yibo kampı), Altınözü (Boyunyogun kampı), Reyhanlı'da (Atme kampı) ve Antakya da (Apaydın kampı) sınıra yakın ilçelerde Sahra çadırları kurulmuştur.

Antakya ve Reyhanlı ilçeleri en fazla Suriyeli nüfusun yaşamakta olduğu merkez ilçeleri oluşturmaktadır. Bununla birlikte Türkiye ile Suriye arasında yer alan ve milyonlarca göçmenin giriş yaptığı Cilvegözü sınır kapısı, Hatay kentinde yer almaktadır. İlk kamp Yayladağı'nda kurulmuş olan en eski, ancak 5 bin kişilik Suriyeli göçmenleri ağırlayan ikinci büyük çadır kent olma özelliğine sahiptir.

2015 verilerine göre Hatay ilinde kamp içinde 18.000 bin kamp dışında 386.000 bin göçmen yaşamaktadır. 21 Temmuz 2022 itibarıyla Türkiye'de bulunan 3.651.428 Suriyelinin sadece 48.958'i barınma merkezlerinde, 3.602.470'i ise kentsel alanlarda yaşamaktadır (GİB, 2022). Bu veriye göre, Suriyelilerin sadece %1,3'ünün kamplarda, %98,7'sinin ise şehirlerde yaşadığı anlamına gelmektedir. 2021 verilerine göre Hatay'da yaşayan Suriyeli göçmen sayısı 435.650'dir (<http://www.multeci.org.tr/hakkimizda/>, 2021). Göç İdaresi Başkanlığı'nın 21 Temmuz 2022 tarihli verilerinde ise Hatay'daki Suriyelilerin sayısı 369 bin 699 olduğu ifade edilmiştir (GİB, 2022). Savaşın ilk beş yılı itibarıyla Reyhanlı'da yaşayan Suriyeli nüfusu kentin yerel nüfusunun %125 oranında üzerinde olduğu tespit edilmiştir (Bay, 2023, s.100). 2011 ve 2016 yılları arasında 15-65 yaş aralığında Hatay'da çalışan Suriyelilerin sayısı % 29 oranına ulaşmıştır.

Suriyelilerin, Türkiye'de kalma süresi uzadıkça istihdam, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişmekte sıkıntılar yaşanmaya başlamıştır. Hatay'da da aynı sıkıntılar yaşamaya başlamıştır.

5.2.1. Hatay İlinde Suriyeli Göçmenlerin İstihdam Durumu

Türkiye'de Suriyeliler için üç tür istihdam söz konusudur. Bunlardan ilki bağımsız bir şirket kurarak işveren olmaktır. Yaşadıkları şehirdeki imkânlara göre ticaret veya sanayi şirketi açan Suriyeliler, şirketlerinde işçi olarak hemen her zaman Suriyelileri çalıştırmaktadır. İkinci grup ise ticaret veya zanaat sektöründe bağımsız işyeri açan Suriyelilerdir. Bu durumda ağırlıklı olarak gıda satış yerleri, kahve dükkânları, berberler ve kuyumcular açmaktadırlar. Suriyelilerin istihdama katılımının son ve en yoğun yolu ise bağımlı işçiliktir. Birçok Suriyeli, özellikle inşaat, tarım, sanayi ve ticaret sektörlerinde

bağımlı işçi olarak çalışmaktadır (Türk Tabipleri Birliği, 2016, s. 43). ILO'nun TÜİK 2017 verilerine dayanarak hazırladığı Türkiye İşgücü Piyasasındaki Suriyeli Mülteciler Raporu'na (2020) göre, 2017 yılında işgücüne katılan Suriyeli sayısı 940.921'dir. Suriyelilerin %91,6'sı kayıt dışı istihdam edilmektedir. Suriyelilerin %48,2'si imalat, %17,7'si ticaret ve konaklama, %13,2'si inşaat ve %7,8'i tarım sektöründe çalışmaktadır. Suriyelilerin %79,1'i kayıt dışı istihdamın en yüksek olduğu ticaret, inşaat ve imalat sektörlerinde çalışmaktadır. Bu üç sektör içerisinde en fazla Suriyeli çalışan imalat sektörünün tekstil, giyim, deri ve ayakkabı sektöründedir. Yaklaşık her üç Suriyeliden biri bu sektörde çalışmaktadır (İncili ve Aysan, 2023, s. 210). Bu durum için 2018 yılında, Boynuyoğun Geçici Barınma Merkezinin, Suriye'deki iç savaştan kaçıp Türkiye'ye sığınan Suriyeli Kardeşlerimizin misafir edildiği, Dünyaya örnek bir modern yerleşim yeri olduğunu belirten Kaymakam Bülent UYGUR: *“8500 nüfus, lokal bir alanda toplamda 140 bin metrekare alanda ve 2050 adet konteyner kentte Suriyeli Misafir Kardeşlerimiz hayatlarını sürdürmektedir. Gördüğümüz eksiklerden bazıları berber, kuaför, terzi, ayakkabı, telefon tamircisi gibi ihtiyaçlar vardı. Oluşturduğumuz pasaj ile tamamı Suriyeli kardeşlerimiz işlettiği 14 tane işletme de barınma merkezindeki misafirlerimizin ihtiyaçlarını gidermiş olduk. Bunun yanında burada yaşayanlar sabah 6 akşam 23 arasında Hatay'da ve diğer ilçelerindeki iş hayatına katılabiliyorlar. Oluşturduğumuz sistem ile Türkiye'deki Geçici Barınma Merkezleri arasında Parmak izi uygulaması ilk olarak burada hayata geçirilmiştir. Bu sistem sayesinde kamptaki giriş-çıkış güvenli bir şekilde sağlanmaktadır. Geçici Barınma Merkezimizde Halı dokuma, Kuaför, Gelinlik, Resim, Mozaik, Gitar, Bağlama kursları bulunmaktadır. Suriyeli Misafir kardeşlerimiz, açmış olduğumuz gelinlik atölyesinde anlaşmış olduğumuz bir firma ile parça başı üretim yapılmakta ve kişi başı 800 ila 1000 TL arasında aylık gelir elde edebilmektedir. Dünya Açlık Örgütü ile yaptığımız proje ile 6 dönümlük alanda sera projesini gerçekleştirdik. Suriye de yaşanan iç huzursuzluklar nedeni ile ülkemize sığınan misafirlerin konaklama merkezinde boş vakitlerini değerlendirmek, meslek edinmeleri ve Dul-Yetim-Öksüz ailelerin gelir adaletsizliğini dengelemeye katkı sağlamak amacıyla 20 kişi istihdam ediyoruz. Günde 60 lira yevmiye veriyoruz ayrıca üretilen ürünün satışından elde edilen paranın da yüzde 60'ını yine çalışanlara dağıtıyoruz. Mozaik kursu, hanımlara yönelik kuaför kursu, resim ve müzik gibi kurslarımız Halk Eğitim aracılığı ile devam etmektedir.”* ifadelerini kullanmıştır (<http://altinozu.gov.tr/>, 2018).

Öte yandan salgın hastalıklar tarih boyunca milyonlarca insanın hayatına mal olmuş, devleti sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda bunlara karşı önlem almaya zorlamıştır. 2019

yılıının Aralık ayında Çin'in Vuhan kentinde patlak veren ve kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgınıyla mücadelede devlet hastalığın yayılmasını önlemek için sosyal mesafe kuralları, seyahat yasakları, okulların kapatılması, birçok iş kolunda faaliyetlerin askıya alınması, karantina ve sokağa çıkma yasakları gibi önlemlere başvurmuştur. Covid-19 kapsamında alınan tedbirler neticesinde birçok faaliyetin askıya alınması ve işten çıkarmaların artması da dâhil olmak üzere bir dizi nedenle salgının ekonomi üzerinde olumsuz etkisi olacaktır. Gençler, yeni mezunlar, yaşlı çalışanlar, kadınlar, serbest meslek sahipleri, geçici işçiler ve göçmenler özellikle de ekonomik olarak kırılgan olanlar bu durumdan en çok etkilenenlerdir (ILO, 2020).

Geçici koruma altındaki Suriyeliler, pandemi nedeniyle Türkiye'deki yaşam koşulları daha da zorlaşan gruplardan biridir. Türkiye'de geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin sayısı, Eylül 2021 itibarıyla 3.710.532'dir. Bunların yaklaşık 2.140.134'ü 15-64 yaş arası çalışma çağındadır (Göç İdaresi, 2021). Bu verilere bakıldığında, Türkiye'de geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin önemli bir kısmının işgücü piyasasına aktif olarak katılabilecek yaş grubunda olduğu görülmektedir. 2016 yılına kadar geçici koruma altındaki Suriyelilerin istihdamına yönelik resmi bir izin bulunmamaktadır. Bu tarihe kadar Suriyeliler sanayi, tarım ve küçük işletmelerde ucuz işgücü olarak görülmüş ve kaçak olarak çalışmışlardır (Diken ve Demirel, 2016, s. 57). 2016 yılında geçici koruma sağlanan yabancıların çalışma izinlerine ilişkin yönetmeliğin yayınlanmasının ardından Suriyeliler çalışma izni için başvurmaya başlamıştır. 2018 Hâlihazırda çalışma iznine sahip 34.750 Suriyeli bulunmaktadır (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2019). Çalışma izni sahipleri, aktif çalışma çağındaki nüfus içinde çok küçük bir gruptur. Türkiye'deki Suriyelilerin çoğunluğu kayıt dışı istihdamda kalmaktadır.

Dünyada en fazla Suriyeli göçmene ev sahipliği yapan Türkiye'de, Suriyelilerin çoğunluğu kayıt dışı ekonomide çalışmaktadır. Pandemiden önce Suriye nüfusunun sadece %18'i işsizken, pandemi bu oranı %88'e çıkarmıştır. İş kaybı, çoğu Suriyelinin temel gıda ve hijyen maddelerine erişimini zorlaştırdı ve göçmen çocuklar, temel malzemelerin eksikliği nedeniyle eğitimlerine devam edemiyor (ASAM, 2020).

Göçmenler, Hatay'ın kentsel mekânını kendi ülkeleri olarak görmek, tanımak ve kullanmak istemektedir. Ancak bu durumla karşılaştıklarında çatışmalar ve çeşitli uyum sorunları yaşamaktadırlar. Bazı göçmenler para kazanmak için dilenmekte, hırsızlık yapmakta veya Suriyeli kadınları fuhuş çetelerine pazarlamaktadır. Suriyeli kadın sığınmacılar da para karşılığı imam nikâhı ile erkeklerle evlenmekte ve kadınları bir gelir kaynağı olarak görmektedirler. Ayrıca, akaryakıt kaçakçılığı da bazı göçmenler için para

kazanmanın bir başka yaygın yoludur. İşsizlik, yoksulluk ve savaş ortamından kaçış kriminalizasyonun nedenleri olarak gösterilmektedir.

5.2.2. Hatay İlinde Suriyeli Göçmenlerin Eğitim Durumu

Suriyeli öğrencilerin eğitim ve öğretim hayatlarında sıkıntı yaşamamaları ve hem okulların hem de yerel öğrencilerin uyumlu bir eğitim alabilmeleri için kaymakamlık koordinasyonunda yerel yönetim ve ilgili kurumların çabalarıyla bir dizi proje hayata geçirilmeye çalışılmaktadır. Kaymakam Bülent UYGUR, *“1400’e yakın evladımız da Türkiye’de bu topraklarda doğdu. Geçici Barınma Merkezimizde Anasınıfı, İlkokul, Ortaokul ve Lise olmak üzere toplamda 2250 öğrenci eğitim görmektedir. Bunlar 150 öğretmenimiz aracılığı ile anaokulundan liseye kadar bütün eğitimlerine devam etmektedirler.”* diyerek Suriyeli çocukların eğitim durumundan bahsetmiştir (<http://altinozu.gov.tr/>, 2018). Yetkililerden alınan bilgiye göre, eğitim sektöründe UNICEF, İHH ve Kızılay gibi sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde mali ve beşeri istihdam ve eğitim desteği, yeni okullarla derslik sayısının artırılması, halk eğitim merkezleri aracılığıyla Suriyeli ailelerin ve öğrencilerin ihtiyaç duyduğu konularda çeşitli kurslar açılması, mesleki eğitim ve hayata uyum kurslar, Suriyeli ailelerle görüşmeler, özel eğitim ihtiyacı olan çocuklara yönelik yeniden entegrasyon çalışmaları ve daha birçok alanda önemli araştırmalar yapılmıştır (Bozkurt, 2020, s. 48). İlgili makamlardan alınan bilgilere göre, Yayladağı bölgesindeki devlet okullarında ve konteyner kentlerdeki geçici eğitim merkezlerinde eğitim gören Suriyeli öğrenci sayısı yaklaşık 3.000'dir. 2019 yılında konteyner kentlerdeki geçici eğitim merkezleri kapatılarak ve vatandaşlık statülerine bakılmaksızın Suriye'den göç etmiş tüm öğrenciler ailelerinden gelen öğrencilerle aynı ders kitaplarını ve müfredatı kullanarak yerel okullarda eğitim görmeye devam etmektedir (Bozkurt, 2020, s.48).

AFAD 2017 verilerine göre, 80.742 Suriyeli çocuk barınma merkezlerinde eğitime gönderilmiş ve Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği içinde alınan tedbirler sonucunda anaokulundan lise son sınıfa kadar toplam 508.846 çocuk sokaktan alınarak okula devam etmeleri sağlanmıştır (AFAD, 2017). Ayrıca Suriye’den gelen çocuklara Türkiye’deki çocuklara eşitleyebilmek adına, dil engelini aşmak için yaz okulları açılmış ve bu üç aylık süreç içerisinde Türkçe ve Arapça dili dersleri verilmiştir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ile işbirliği içinde Nisan 2019'da Hatay'da 'Kamu İstihdam Hizmetleri ve Temel Yaşam Becerileri' eğitim serisini başlatmıştır. Geçici koruma altındaki Suriyelileri ve ev sahibi toplulukları hedef alan

eğitimler kapsamında Hatay'da yaklaşık 600 kişiye eğitim verilmiştir. Eğitimin amacı, hedef grupların işgücü piyasasına girişlerini kolaylaştırmak ve çalışma hayatına uyum sağlamalarına yardımcı olmaktır. Katılımcılara Türk iş hukuku, istihdam hizmetleri, iş arama becerileri, katılımcıların günlük yaşamlarında ihtiyaç duydukları bilgiler (örneğin ulaşım, şehir içi ulaşım), eğitim fırsatları, sağlık hizmetleri ve toplumsal cinsiyet konuları hakkında temel bilgiler verilmiştir.

5.2.3. Hatay İlinde Suriyeli Göçmenlerin Sağlık Durumu

'Sağlık hakkı' birçok uluslararası ve ulusal belgede bir insan hakkı olarak kabul edilmektedir. İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinin 25. Maddesi "Herkesin, yiyecek, giyecek, konut, tıbbi bakım ve gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere, kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için yeterli bir yaşam düzeyine hakkı vardır" demektedir (UDHR, 1948). Sağlık hakkına ilişkin en kapsamlı evrensel hüküm olan BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 12. Maddesi, 'herkesin ulaşılabilir en yüksek fiziksel ve zihinsel sağlık standardından yararlanma hakkına sahip olduğunu' vurgulamaktadır (BMESKHK, 2000). Sağlık hakkına ulusal mevzuatta da atıfta bulunmaktadır. Sağlık hizmetlerini ele alan 1982 Anayasası'nın 56. maddesi, devletin tüm bireylerin fiziksel ve ruhsal sağlığını sağlamakla yükümlü olduğunu belirtmektedir. Anayasa'nın 17. maddesi, doğal olarak sağlık hakkını da içeren yaşam hakkına vurgu yapmaktadır.

Taraf olduğumuz uluslararası sözleşmelerde sağlık hakkının güvence altına alınması gerektiği belirtilmesine rağmen, geçici koruma altındaki Suriyelilerin büyük bir kısmı sağlık hizmetlerine erişimde sorunlarla karşılaşmaktadır. Bunların bir kısmı kimlik belgelerinin olmaması, mali sorunlar ve dil engeli gibi engellerle karşılaşmaktadır. Sağlık hizmetlerine erişimin önündeki engeller, başta çocuklar, yaşlılar ve kadınlar olmak üzere toplumun geneli için risk oluşturmaktadır. Bazı topluluklarda sağlık hizmetlerine erişim sorunludur çünkü kimlik kartı olmayan kişiler kayıt altına alınmamaktadır. Çocukların kimlik kartlarının olmaması, çocukken yaptırılmaları gereken aşıları yaptırmalarını engellemekte, dolayısıyla sağlıklı gelişimlerini sekteye uğratmaktadır. Kadınların sağlık hizmetlerine erişimi olmadığından hamilelik ve doğum süreçlerini düzgün bir şekilde yönetememekte, bu da anne ve bebeklerin sağlığını olumsuz etkilemektedir. Türkçe konuşamamak, sağlık hizmetlerine erişimin önündeki bir diğer büyük engeldir. Dil engeli nedeniyle, hastanelere giden geçici koruma altındaki Suriyeliler sağlık sorunlarını ifade edememekte ve bu nedenle

sağlık haklarından tam olarak yararlanamamaktadır. Bu durum bir dizi sağlık sorununa yol açmaktadır.

Diğer taraftan Suriye savaşından gelen yaralılara ilk müdahale Hatay'ın ilçelerindeki kamplarda kurulan Sahra hastanesinde yapılıp ağır durumdaki olan hastalara 112 ambulanslarıyla sevkler yapılmıştır. Daha sonra ki süreçte ilk geçici göçmen sağlık merkezleri kamplarda kurulmuştur. Daha sonra kamp dışındaki ilçelerde özellikle Suriyelilerin nüfusunun yoğun olduğu bölgeler de Göçmen sağlık merkezi kurulmuştur. İlk göçmen Sağlık merkezi Antakya'nın Narlıca ilçesinde kurulmuştur. Suriyelilere ilk kanser taramaları kampların yanında kurulan hizmet mobil turları kurulmuştur. Kanser taramaları burada yapıldıktan sonra kanser şüphesi olan hastaları izin belgeleriyle (sevk zinciri) diğer bölgelerdeki hastanelere sevk edilmektedir. Kanserli hastaların yanında en fazla 21 gün süreyle yanında refakatçi bulundurmuşlar.

2017 yılında AFAD, Sağlık Bakanlığı ile işbirliği içinde, Türkiye'de kayıtlı tüm Suriyelilere ücretsiz sağlık hizmetleri ve ilaç sağlayarak 1.143.393 yatan hasta kabulü ve 25.919.750 poliklinik hizmeti sunmuştur (AFAD, 2017). 2018 yılı Nisan ayı itibarıyla 1.423.844 yatan hasta ve 34.501.808 ayakta tedavi hizmeti verilmiş ve 1.188.606 ameliyat gerçekleştirilmiştir. Geçici konaklama merkezlerinde 156 Türk doktor, 186 Türk sağlık personeli, 109 Suriyeli doktor ve 137 Suriyeli sağlık personeli görev yapmaktadır (AFAD, 2018).

2013 yılında Hatay'ın Antakya'ya bağlı sağlık merkezinin Reyhanlı'daki sağlık merkezinde, günlük 400 Suriye göçmeni tedavi ve muayene olmaktadır. Acil servis hizmeti ile birlikte ortopedi, kadın, KBB, çocuk, dahiliye, kalp uzmanı gibi birçok branşta hizmet vermektedir. Bu sağlık merkezinde başta 9 doktor olmak üzere toplamda 34 sağlık personeli çalışmaktadır.

Sağlık Bakanlığı tarafından hazırlanan "Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sağlık Durumlarının İyileştirilmesi ve Türkiye Cumhuriyeti Tarafından Sağlanan İlgili Hizmetler" (SIHHAT) projesi Avrupa Birliği (AB) tarafından kabul edilmiş ve finanse edilmiştir. SIHHAT projesine ilişkin finansman anlaşması AB Delegasyonu ile Sağlık Bakanlığı arasında imzalanmış ve 1 Aralık 2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Anlaşma 1 Aralık 2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

SIHHAT projesi, Türkiye'de geçici koruma sağlanan Suriyelilere Sağlık Bakanlığı tarafından sağlanan birinci ve ikinci basamak sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesini ve desteklenmesini amaçlamaktadır. Bu kapsamda, sağlık hizmetlerinin kapsamı genişletilmiş, Suriyeli nüfusun yoğun olduğu 29 ilde sağlık hizmeti sunumunun kapasitesi ve kalitesi

artırılmış ve geçici koruma sağlanan Suriyelilerin sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştırılmıştır SIHHAT projesi, geçici koruma sağlanan Suriyelilere halihazırda sunulan sağlık hizmetlerini tamamlamıştır. Geçici koruma sağlanan Suriyeliler için halihazırda mevcut olan sağlık hizmetlerini başarıyla tamamlamıştır. Ayrıca, geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik birinci ve ikinci basamak sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine de önemli bir katkı sağlamıştır. Göçmen Sağlığı Merkezi, Türkiye'de yaşayan geçici koruma sağlanan Suriyelilere birinci basamak sağlık hizmetleri sunmak üzere, Türkiye'nin aile hekimliği standartlarına uygun olarak, her 4.000 GKAS için bir birim kapasiteyle kurulmuştur. Merkezde istihdam edilen Suriyeli sağlık personeli ile Arapça ve Türkçe konuşan hasta danışma personeli, dil ve kültürel engellerden kaynaklanan sorunların üstesinden gelmeyi ve etkin sağlık hizmeti sunmayı amaçlamaktadır. Bu sayede Suriyelilerin sağlık hizmetlerine erişimi artmıştır.

SIHHAT projesi kapsamında, göçmen nüfusun yoğun olduğu 29 ilde 177 göçmen sağlığı merkezi faaliyet göstermeye devam etmektedir ve 790 göçmen sağlığı biriminin kurulması planlanmaktadır. Geçici koruma altındaki Suriyelilerin, yoğun olarak yaşadığı valiliklerde artan ihtiyaçlara etkin bir şekilde cevap verebilmek için Sağlık Bakanlığı tarafından açılan sağlık tesislerinin tıbbi ekipman, malzeme ve mobilya ihtiyaçları SIHHAT projesi kapsamında desteklenmektedir. Bu kapsamda 113 kamu hastanesi için 3966 adet tıbbi ekipman/tesis ve 163 adet mikroskop alımı gerçekleştirilmiştir. Ayrıca geçici koruma altındaki Suriyelilerin yoğun olarak yerleştirildiği valiliklerde yoğun bakım ünitelerine duyulan ihtiyaç ve artan yük, bu alanda yeni yatırımların yapılmasını gerekli kılmıştır. Yoğun bakım üniteleri, uzmanlaşmış bakım sağlamak için yüksek vasıflı ve eğitimli personeli bir araya getiren önemli sağlık birimleridir ve SIHHAT projesi, ikinci basamak sağlık tesislerinin yoğun bakım kapasitesini geliştirmeyi ve yoğun bakıma erişimdeki eşitsizlikleri azaltmayı amaçlamaktadır. İkinci basamak sağlık tesislerinde yeni doğan, pediatrik ve yetişkin yoğun bakım üniteleri kurulmuştur (http://www.sihhatproject.org/saglik_hizmetleri.html).

SIHHAT projesi, Avrupa Birliği tarafından finanse edilmekte ve 2016 yılından bu yana Sağlık Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. SIHHAT'ın ikinci aşaması olan 'Türkiye'de Göçmen Sağlığı Hizmetlerinin Desteklenmesi', Türk sağlık sisteminde kaliteli bakıma erişime katkıda bulunmayı ve böylece amaç, kırsal bölgelerde yaşayan tüm göçmenlerin sağlık durumunu iyileştirmektir. Bu kapsamda, 190 göçmen sağlığı merkezi, 10 toplum ruh sağlığı merkezi ve 100'den fazla hastane, yaklaşık 4.000 deneyimli ve kendini işine adanmış

sağlık çalışanının emsalsiz uygulamalarıyla göçmenlerin sağlık ihtiyaçlarına kendi dillerinde çözüm sunmaya devam etmektedir.

SIHHAT, üreme sağlığı hizmetleri, ruh sağlığı ve psikososyal destek hizmetleri, bağışıklama hizmetleri, mobil sağlık hizmetleri, kanser tarama hizmetleri ve göçmenlere yönelik sağlık okuryazarlığı eğitimlerine öncelik vermektedir. Sağlık Bakanlığı, göçmenler için de Türk vatandaşları ile aynı bağışıklama programını uygulamaktadır. Bu bağlamda, SIHHAT projesi aracılığıyla satın alınan tüm aşılarda merkezi bir depoda saklanmakta ve her aşı partisinin son kullanma tarihi dikkate alınarak ihtiyaç duyulduğunda kullanılabilmesi için ulusal bağışıklama sistemi envanterine dahil edilmektedir. Her aşı, aşı takip sistemine kaydedilir ve soğuk zincir koşullarının bozulmadığından emin olmak için uygulanana kadar izlenmektedir. Göçmen ve aile sağlığı merkezlerinde bağışıklama hizmetlerinde çalışan ebe ve hemşireler aşıları, Ulusal Bağışıklama Programına göre uygulamaktadır. Göçmen sağlığı merkezlerinde verilen bağışıklama hizmetlerinin etkinliğini artırmak için SIHHAT kapsamında 210 hemşire ve ebe daha işe alınmıştır. Bağışıklama hizmetlerine ilişkin farkındalığı artırmak için çocuk felci aşısı, mevsimsel grip aşısı ve bulaşıcı hastalıkların önlenmesinde el yıkamanın önemine ilişkin afiş ve broşürler dağıtılmıştır. SIHHAT projesi kapsamında göçmen kadınlara doğum kontrolü, doğum/doğum öncesi bakım, vitamin ve mineral eksiklikleri, plansız gebelik, düşük ve doğum komplikasyonları gibi üreme sağlığı konularında eğitim ve destek verilmiştir. Geçici koruma altındaki Suriyelilere takviye edici gıdalar dağıtılmıştır. Bu verilere göre, uygulama döneminin son 30 ayında operasyon kapsamında 1,25 milyon kutu D vitamini ve 1 milyon kutu demir takviyesi satın alınacaktır (http://www.sihhatproject.org/sihhat2_faaliyetler.html)

Sihhat Projesi kapsamında 29 ilde kurulan Göçmen Sağlık Merkezlerinden ilki 2016 yılında Hatay'ın Narlıca ilçesinde kurulmuştur. Narlıca Göçmen Sağlık Merkezi 2 doktor, 2 hemşire olmak üzere 4 sağlık personeli ile Suriye göçmenlerine sağlık hizmeti vermeye başlamıştır. İl Halk Sağlık Müdürü Ümit Mutlu Tiryaki: "Suriyeli Göçmenlerin sayısının 439 bin 101 Suriyeli göçmen olduğunu ve sağlık hizmetinin aksamaması için en az 10 ilçe de daha Göçmen Sağlık Merkezlerinin açılacağını" ifade etmiştir. Suriye göçmenlerinin yoğun olduğu Reyhanlı, Atınözü, Kırıkhan, Yayladağı ve Antakya gibi ilçelerinde de Göçmen Sağlık Merkezleri kurulmuştur.

Bu arada, pandemide göçmen sağlığına ilişkin 2020-2022 istatistikî verileri incelendiğinde şunlar ortaya çıkmaktadır: 2020 verilerine göre, 69 göçmen sağlığı değerlendirme merkezi ve IOM tarafından yönetilen toplam 653 sağlık tesisi bulunmaktadır. Ayrıca 83 uzaktan görüntüleme merkezi ve 33 laboratuvar bulunmaktadır. Kriz durumları

için 121 mobil sağlık ekibi hizmet vermiştir. Dönem boyunca 853.950 göçmene aşı yapılmış ve 732.350 göçmen ruh sağlığı ve psikososyal destek almıştır. Ayrıca 887 sağlık taraması giriş noktası, 370 katılımcı hareketlilik haritalama çalışması ve 148.050 toplum sağlığı bilgilendirme oturumu gerçekleştirilmiştir. Kriz sırasında 16.600 sağlık çalışanı bulaşıcı hastalıklar konusunda eğitilmiştir. Son olarak, 6.814 BM personeli ve yöneticileri temel sağlık hizmetleri için destek aldı (Migration Health, 2020).

2021 yılında IOM liderliğindeki yardım 829 sağlık tesisi aracılığıyla sağlanmıştır. Bunlar; 69 göçmen sağlığı değerlendirme merkezi, 121 tele-görüntüleme merkezi ve 53 laboratuvarı içermektedir. Ayrıca 277 mobil sağlık ekibi görevlendirilmiş, 118 ülkede 301 projede toplam 1.299 sağlık personeli çalışmış, 300,8 araştırma yayını üretmek ve yayınlamak için 116 milyar ABD doları yatırım yapılmış, 2 milyon göçmen covid-19'a karşı aşılanmış, 1,6 milyon göçmen Ruh sağlığı ve psikososyal destek hizmetleri sağlanmıştır. 11,6 milyon göçmen 644 sağlık kontrol noktasını kullanmış, 51.884 sağlık çalışanı acil durum eğitimi almış ve 4,3 milyon göçmen temel tıbbi danışmanlık hizmeti almıştır. Ayrıca, 20.000 BM personeli birinci basamak sağlık hizmeti almıştır (Migration Health, 2021).

5.3. Türkiye ve Ürdün Politikalarının Karşılaştırmaları Analizi

2011 yılında Tunus'ta başlayan ve daha sonra iç savaş haline gelen savaş sonrası Suriye'deki insanların sınır komşularına göç etmesine neden olmuştur. En çok göç alan ülkeler arasında Türkiye birinci sırada yer alırken bunu ikinci sırada Lübnan ve üçüncü sırada Ürdün takip etmiştir. Hem Ürdün, hem de Türkiye'de Suriye göçmenlerine yönelik devlet istihdam, eğitim ve sağlık gibi politikalar çoğu zaman benzer çoğu zaman farklı politikalar izlemişlerdir. Türkiye ve Ürdün iki ülkede savaşın kısa sürede sona ereceğini göz önünde bulundurarak her iki ülkede açık kapı politikası uygulamıştır. Ancak gelen Suriyelilerin kalış sürelerinin uzaması ve git gide artan bir göç dalgası karşısında zaman içinde başta ekonomik sıkıntılar olmak üzere güvenlik sorunları gibi birçok sıkıntıyı da beraberinde getirmiştir. Güvenlik açısından yaşanan sıkıntılardan dolayı her iki ülkede sınırlarda kısıtlamaya gitmiştir.

Türkiye ve Ürdün'e göç eden Suriyeli sığınmacıların dağılımı bazı açılardan farklılık gösterse de her iki ülkede de sayıları 1 milyonu aşan kayıt dışı nüfusun yanı sıra birçok ilde yaşamaktadırlar.

Ürdün, 1951 Cenevre sözleşmesini kabul etmeyip onun yerine BMMYK ve Ürdün devleti arasında Mutabakat Paktı (Memorandum of Understanding) imzalanmıştır. Bu pakta göre, sığınmacıların statü ve haklarının korunması yönünde ayrımcılık yapmama ve geri

göndermeme ilkelerini kabul etmiştir. Her iki ülkede de kayıtlı sığınmacılar sayısı ile ülkedeki toplam Suriyeli sayısı arasında ciddi bir fark vardır. Türkiye'de kayıtlı 3,7 milyon Suriyeli sığınmacıların yanı sıra, yaklaşık 320.000 Suriyeli olmayan sığınmacı ve bir milyondan fazla kaçak göçmen bulunmaktadır. Ürdün'deki kayıtlı sığınmacıların sayısı, ülkedeki tahmini toplam sığınmacı sayısının yaklaşık yarısını oluşturmaktadır.

Suriyeli sığınmacıların toplumla bütünleşme süreci, Türkiye ve Ürdün'de farklılık göstermektedir. Türkiye, geçici koruma altında olan Suriyelilerin daha geniş topluma entegrasyonu için çeşitli projeler ve programlar geliştirmiştir. Ürdün'e göç eden Suriyeli sığınmacıları eğitim, sağlık ve istihdam alanlarında etnik kültür ve aynı dili konuşmaları açısından çok bir sıkıntı yaşamazken, Türkiye'ye göç eden Suriyeli göçmenler dil açısından eğitim, sağlık ve istihdam yönünden çok ciddi sıkıntılar yaşamış olup uzun bir süre bu hizmetleri alamadılar. Bu yüzden Türkiye ilk olarak geçici koruma altında olan Suriyelilere kamplarda dil eğitimi verilmeye başlanmıştır.

Ürdün'deki öğretmenlerin az olması nedeniyle Suriye'den göç eden öğretmenleri de eğitim vermekte görevlendirilmiştir. Ürdün sağlık açısından kamplarda yaşayan Suriyeli sığınmacılar özellikle Covid 19 salgını döneminde kentlerde yaşayan sığınmacılardan daha fazla sağlık hizmeti almışlardır. Aynı şekilde bu sığınmacılar birçok ilde kayıt dışı ucuz işçi statüsündedir.

Ürdün, Suriyeli sığınmacılara yasal çalışma hakkını 2016 yılına kadar tanımamıştır. 2016 yılında AB yaptığı bir anlaşma sonucu, Suriye sığınmacılarına bu hakkı tanımıştır. Bugün Suriyeli sığınmacıların yaşadığı alanlarda veya mahallelerde alan kullanımı, sosyo-ekonomik durumlarına göre değişmektedir. Çalışma alanında elde edilen bilgilere göre bu konu incelendiğinde, sığınmacıların büyük bir bölümünün ciddi mali sorunlarla karşı karşıya olduğu görülmektedir. Neredeyse tamamı ekonomik geliri düşük topluluklarda yaşamaktadır.

Ürdün şu anda çoğu resmi olarak kayıtlı olmayan ve yaklaşık 125.000'i kamplarda yaşayan yaklaşık 1,3 milyon Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Suriyeli sığınmacıların çoğu kırsal bölgelerden gelmekte ve genellikle kayıt dışı sektörde çalışmaktadır. Suriyeli sığınmacılar, Ürdün ile Avrupa Birliği arasında 2016 yılında imzalanan bir anlaşma kapsamında çalışma izni alabilmektedir, ancak yüksek bürokratik maliyetler nedeniyle nispeten az sayıda Suriyeli sığınmacı bu izni almıştır (2019 yılında 170.000). Özellikle Suriyeli sığınmacı kadınlar, Ocak 2020 itibarıyla sadece 8.000 çalışma izni alabilmiştir. Bir bütün olarak Suriyeli sığınmacılar için işsizlik oranı %32 iken, bu oran

göçmen kadınlar için %45'tir. Covid-19 öncesinde Ürdün'deki genel işsizlik oranı %18,5 civarındadır (Dünya Mülteci ve Göç Konseyi, 2021).

Ürdün'de 2019 yılında Suriyeli sığınmacılar arasındaki yoksulluk oranı %78'dir; sığınmacıların %90'ı uluslararası yardıma muhtaçtır ve sığınmacıların üçte ikisi borçludur. 125.000 Suriyeli sığınmacılar Ürdün okullarına kayıtlıyken, 40.000'i kayıtlı değildir ve okulu bırakma oranı yüksektir (5-17 yaş arası çocuklarda %26). Ürdün 1951 Mülteci Sözleşmesi'ni imzalamadığı için Suriyeliler, BMMYK'ya kayıtlı olmalarına ve İçişleri Bakanlığı'ndan oturma izni olarak kullanılan ve sağlık hizmetlerine erişim sağlayan bir kimlik kartı almalarına rağmen yasal olarak mülteci olarak tanınmamaktadır (Dünya Mülteci ve Göç Konseyi, 2021).

Ürdün'deki Suriyeli sığınmacıların yaklaşık yarısını oluşturan çocukların eğitimi, göçmen nüfusunun gelişimi ve kayıp bir neslin önlenmesi açısından hayati önem taşımaktadır. Ürdün Hükümeti, sığınmacı çocukların ulusal eğitim sistemine katılımının önündeki mevcut engelleri kaldırmıştır, ancak kayıt oranları tatmin edici seviyelerde değildir. Suriyeli sığınmacı çocukların yaklaşık %40'ının örgün eğitimi bulunmamaktadır (International, 2021). Sığınmacı çocuklar arasında ortaokula devam oranı %21 gibi düşük bir seviyededir. Bu oran, nüfusun %80'ini oluşturduğu düşünüldüğünde oldukça düşüktür (Human Rights Watch, 'I want to continue my studies', 2020). Ürdün, krizin başlangıcından bu yana Suriyeli sığınmacı çocukların devlet okullarına devam etmesini sağlamaktadır. Bunun sonucunda Suriyelilerin okula kayıtları hızla ilerlemiştir. Ancak artan öğrenci sayısı nedeniyle durum daha da zorlaşmaya başlayınca Ürdün ikili eğitime başvurmuş ve sığınmacıların yoğun olduğu bölgelerde ikili eğitim veren 206 okul açmıştır. İkili eğitim sayesinde 2017 yılında Ürdün'deki devlet okullarına devam eden Suriyeli öğrenci sayısı 126.000'e ulaşmıştır. Bu ilerlemeye rağmen Ürdün'de okula gitmeyen Suriyeli öğrencilerin oranı %41'e ulaşmıştır (Progress Report, 2017).

Türkiye son on yılda 5 milyondan fazla Suriyeli göçmen ile diğer mülteci ve düzensiz göçmene ev sahipliği yapmıştır ve bu rakam, Türkiye'nin toplam nüfusunun %5'inden fazlasını temsil etmektedir. Türkiye'nin kişi başına düşen GSYH'si 2013 yılında 13.000 ABD doları iken 2019 yılında yaklaşık 8.600 ABD dolarına gerilemiştir. İşsizlik oranı 2019'da yüzde 13,7'ye ulaşmıştır. Makroekonomik dengesizlikler, tekrarlanan kredi genişlemesi ve yüksek enflasyon ile son on yılda artmıştır (Dünya Mülteci ve Göç Konseyi, 2021).

Türkiye'deki geçici koruma altında olan Suriyeli nüfusunun çoğunluğunun kadın ve çocuklardan oluştuğu göz önünde bulundurulduğunda, çocukların eğitim almaya devam

etmeleri, topluma entegre olmaları ve istihdam edilmeleri büyük önem taşımaktadır. Türkiye'de 5-17 yaş arası okul çağında 1.082.172 geçici koruma altında Suriyeli çocuk bulunmaktadır. Bunların 336.722'si kız, 348.006'sı erkek olmak üzere toplam 684.728'inin (%63,23) eğitime erişimi bulunmaktadır. Geçici koruma altında olan Suriyeli çocukların akranları ve öğretmenleriyle iletişim sorunlarını çözebilmeleri ve Türkçe müfredatı anlayabilmeleri için Türkçe dil eğitimi almaları sağlanmış, PICTES kapsamında 599.670 öğrenciye Türkçe dil eğitimi, 12.418 öğrenciye ise Arapça dil eğitimi verilmiştir (PICTES Raporu 2019, s. 2; UNICEF 2019, s. 6).

Türkiye'de Göç ve Acil Durum Daire Başkanlığının Ocak 2022 verilerine göre, ortaokullarda 56.130 kız ve 51.682 erkek öğrenci eğitim görmektedir. Okullaşma oranları karşılaştırıldığında, ilkokulda okullaşma oranı %75,13, ortaokulda %80,00 ve lisede %42,65'tir (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığı, 2022). Ortaokul mezuniyetinden hemen sonra eğitim seviyesindeki bu düşüşe bir dizi faktör atfedilebilir. Geçici koruma altında olan Suriyeli erkeklerin iş dünyasına girmesi ve kızların evlenmesi, lise düzeyindeki düşük kayıt oranının nedenleri arasındadır (Aksoy, 2020, s. 37). Aynı zamanda, YÖK istatistiklerine göre (Yükseköğretim Bilgi ve Yönetim Sistemi, 2022-2023), 31.666 erkek ve 21.431 kız öğrenci olmak üzere toplam 53.097 Suriye vatandaşı üniversitede eğitim görmektedir. Üniversitede okuyan Suriyeli öğrenci sayısının her geçen yıl arttığı görülmektedir. Bu rakamlar, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen eğitim çalışmalarının meyvelerini verdiğini de göstermektedir. Türkiye, Suriye'den kitlesel göçün başladığı günden bugüne kadar insani değerleri gözetmekten, açık kapı politikası uygulamaktan ve her alanda imkânlarını seferber etmekten geri kalmamıştır. Özellikle çocuklarla ilgili olarak, eğitim gecikmelerinin önüne geçmek için her yıl çeşitli projeler hayata geçirilmektedir. Nitekim YÖK'e kayıtlı öğrenci sayısı bunu açıkça göstermektedir.

Türkiye'de sınırı geçen yabancıların sağlık durumlarının yönetimini ve sonrasında sağlık hizmetlerine erişimlerini düzenleyen mevzuat bulunmaktadır. Ancak günlük hayatta kayıt dışı göçmenlere yönelik herhangi bir takip ya da kontrol prosedürü bulunmamakta, sadece acil durumlarda ya da bulaşıcı hastalıklar söz konusu olduğunda sağlık hizmetlerinden faydalanabildikleri görülmektedir (Keleşmehmet, 2018). Türkiye'de 29 ilde 185 göçmen sağlığı merkezi ve 780 birim bulunmaktadır. Bu merkezlerde çoğunlukla geçici koruma altında olan Suriyelilere hizmet verilmekte ve Suriyeli doktorlar, hemşireler, Arapça konuşan hasta yönlendirme personeli ve diğer sağlık ve destek personeli görev yapmaktadır (Habertürk, 2022).

Türkiye'de herhangi bir yasal veya sağlık sigortası engeli olmamasına rağmen, geçici koruma altındaki Suriyelilerin çoğunluğu yeterli sağlık hizmetlerine erişememektedir (Ünver ve Baykal, 2020). Göçmen sağlığı merkezleri dışında, dil engelleri, karmaşık bürokratik prosedürler ve diğer yasal seyahat kısıtlamaları nedeniyle sağlık hizmetlerine erişimde zorluklarla karşılaşmaktadırlar (Aydın, 2021). Literatüre göre, göçmenler sağlık hizmetlerinden ve tıbbi ziyaret sayısından yerleşiklere kıyasla daha az yararlanmaktadır. Örneğin, Batman'da yapılan bir çalışmada, geçici koruma altında olan Suriyeliler 2019 yılında 2,5 sağlık ziyareti gerçekleştirirken, bu sayı kent sakinleri için 5,9'dur. 2021 yılında ise aynı rakamlar kent sakinleri için 8,4 iken geçici koruma altında olan Suriyeliler için 4,9'dur (Demir, 2022). Bununla birlikte, Hatay Valiliği'nde yapılan bir araştırma, insanların sağlık hizmetlerinden tam olarak yararlanamamasının en önemli nedenlerinden birinin yeterli mali kaynakların olmaması olduğunu ortaya koymuştur (Babacan vd., 2017).

Türkiye ve Ürdün'ün Suriyelilere yönelik politikaları arasında net olarak hangi benzerlik ve farklılıklar vardır?

Türkiye ve Ürdün'e göç eden Suriyelilere yönelik kimi zaman benzer kimi zaman iki ülkede sadece kendi sınırlarını kapsayacak yönde sağlık, eğitim ve istihdam politikaları izlemiştir. Türkiye ve Ürdün'de Suriyeli bireylere yönelik açık kapı politikası izlenmiş ve belirli bir süre sonra güvenlik sorunun ortaya çıkmasıyla birlikte iki ülke de sınırlarda kısıtlamaya gitmiştir.

Türkiye ve Ürdün'ün Suriyeli bireylere yönelik politikaları arasındaki benzerlikleri aşağıdaki şekilde genellemek doğru olabilir:

Misafirperverlik Politikaları: Hem Türkiye hem de Ürdün, Suriye'den gelen sığınmacılara karşı genellikle misafirperver bir tutum sergilemişlerdir. Her iki ülke de insani yardım sağlama ve göçmenlere geçici sığınma imkânı tanıma konusunda çeşitli adımlar atmışlardır.

Uluslararası İşbirliği: Türkiye ve Ürdün, Suriye krizi ile başa çıkmak için uluslararası toplum ve yardım kuruluşları ile işbirliği yapmışlardır. Hem Türkiye hem de Ürdün, uluslararası yardım ve finansmanın yanı sıra UNHCR ve diğer uluslararası kuruluşlarla işbirliği yaparak sığınmacı krizine çözüm aramışlardır.

Tahmini farklılıklar aşağıda sıralanmıştır:

Sığınma Süreçleri: Türkiye, Suriyeli bireylere geçici koruma statüsü tanıırken, Türkiye'de yaşayan Suriyeliler için daha uzun vadeli çözümlere yönelik adımlar atmıştır. Ürdün ise Suriyeli sığınmacılara genellikle geçici sığınma hakkı tanımıştır.

İstihdam Politikaları: Türkiye, geçici koruma altında olan Suriyelilere istihdam sağlama konusunda daha esnek politikalara sahiptir. Suriyelilere iş bulma ve çalışma izni konusunda

çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Ürdün'de ise bu konuda daha kısıtlı politikalar uygulanmaktadır.

Toplumla Bütünleşme: Suriyeli bireylerin toplumla bütünleşme süreci Türkiye ve Ürdün'de farklılık göstermektedir. Türkiye, Suriyeli bireylerin daha geniş topluma entegrasyonu için çeşitli projeler ve programlar geliştirmiştir.

Geçici Koruma: Türkiye, Suriyeli bireylere geçici koruma statüsü tanımıştır. Ürdün ise Suriyeli sığınmacılara yönelik geldikleri ilk günden itibaren "misafir" kavramını benimsemiş herhangi bir statü tanımamıştır. Ancak uluslararası yaptığı anlaşmalarla sığınmacılara belirli haklar ve koruma sağlanmıştır.

Nüfus Oranları: Türkiye, geçici koruma altında olan Suriyelilere ev sahipliği yaparken daha büyük bir nüfusla başa çıkmak durumundadır. Bu, Türkiye'nin sığınmacı politikalarını ve uygulamalarını farklılaştırmasına neden olabilmektedir.

Bu benzerlikler ve farklılıklar, her iki ülkenin sığınmacı politikalarının karmaşıklığını ve uygulama süreçlerini yansıtmaktadır. Ancak, her iki ülkedeki politika değişiklikleri ve güncel durumlar, zaman içinde değişebilmektedir.

Bu bilgilerin dışında, Türkiye'nin insani diplomasisindeki farklılıklar, Türkiye'de yerinden edilmiş Suriyeliler için yaptığı harcamalar göz önüne alındığında daha belirgin hale gelmektedir. Türkiye, Ürdün'ün aksine, bu harcamaları neredeyse tamamen kendi kaynaklarından finanse edebilmiştir. Ürdün ise bu harcamaların büyük bir kısmını dış fonlarla finanse etmeye çalışmıştır. Ayrıca Ürdünlü yetkililer, Ürdün'deki Suriyeliler için BMMYK, diğer uzman kuruluşlar ve uluslararası bağışçılar tarafından sağlanan fonların yeterli olmadığını belirtmiştir. Ancak saha çalışması sırasında görüşülen bazı akademisyenler ve STK temsilcileri (2015), sağlanan yardımların harcamaların tamamını değil, büyük bir kısmını karşıladığını belirtmiştir. Dolayısıyla başta BM ve diğer donörler olmak üzere uluslararası kuruluşlar tarafından sağlanan yardımlar, başta kamplar olmak üzere ülkenin farklı bölgelerine dağılmış Suriyelilerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir rol oynamaktadır (Pirinççi, 2018, s. 51).

Ürdün'ün Suriyeli sığınmacılara yönelik politikasının Türkiye ve Lübnan'dan farklılaştığı noktalar şu şekilde ifade edilebilir. Ürdün, Türkiye ile aynı ölçüde olmasa da krize sistematik bir şekilde yanıt veren ülkelerden biridir. Türkiye'den farklı olarak, Suriyelilerin girişte kayıt altına alınması Ürdün Hükümeti yerine BMMYK tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu durum Ürdünlü yetkililerin zaman zaman insan sayısının olduğundan az gösterildiği yönünde eleştirilerine yol açmıştır. Ancak yoğun göç akınlarıyla karşı karşıya kalan Ürdün'ün kayıt sürecini ne kadar düzenli yürüttüğü tartışmalıdır. Zira Suriyelilerin sadece

giriş noktalarında değil, ikamet ettikleri yerlerde de sistematik olarak kayıt altına alınması için belirli bir sürece ve teknik ve kurumsal altyapıya ihtiyaç duyulmaktadır. Göçün getirdiği yükün yanı sıra krizin güvenlik, ekonomik, sosyal ve siyasi diğer sonuçları da bölgedeki tüm ülkeler tarafından hissedilmektedir. Ancak Türkiye'nin Suriye ile olan 910 km'lik sınırı, çatışmaların Suriye'nin kuzeyinde yoğunlaşması nedeniyle Türkiye'yi daha büyük bir dezavantaja sokmaktadır. Benzer şekilde, Suriye'ye sınırı olan Ürdün'ün Suriyelilerle aynı dili paylaşıyor olması Ürdün'ün göç politikasını kolaylaştırırken Türkiye'nin kolaylaştırmamıştır. Bununla birlikte, Türkiye'nin krizin diğer etkilerini Ürdün'den daha şiddetli bir şekilde hissettiğini belirtmek gerekir (Pirinççi, 2018, s. 57).

Sonuç olarak, komşu ülkelerle ve küresel standartlarla yapılan karşılaştırmalardan bağımsız olarak, Türkiye'nin Suriye krizinin insani boyutlarına yönelik politikası deneyimle birlikte evrilmiş ve krizin etkisini en aza indirmeyi amaçlamıştır. Türkiye'nin politikası, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) de dahil olmak üzere çeşitli uluslararası kuruluşlar tarafından örnek gösterilmiş ve insani krizlerle mücadelede bir model olarak sunulmuştur. Ürdün'ün krizle profesyonel bir şekilde başa çıkma konusunda Türkiye'yi takip ettiğini belirtmek gerekir, ancak geçmiş deneyimler Ürdün'ün krizle farklı şekillerde başa çıktığını göstermiştir.

SONUÇ

Arap Baharı ile başlayan süreç birçok ülkede rejim değişikliği ile sonuçlanmıştır. Arap Baharı'nın Suriye'deki etkileri 2011 yılında başlamıştır ve bugün de devam etmektedir. İç savaş devam ederken devlet sistemi ve kamu hizmetleri çökmüş, vatandaşlar geçim kaynaklarını kaybetmiş ve başta komşu ülkeler olmak üzere tüm dünyayı etkileyen zorunlu göçler başlamıştır. Türkiye 3,6 milyon mülteci ile bu süreçten en çok etkilenen ülke olmuştur. Bu sürecin yönetimi 2011 yılında AFAD koordinasyonunda acil müdahale olarak başlamıştır. Türkiye'de göç ve iltica sektöründeki yasal düzenlemeler, tarihin en büyük insan göçünü yönetmek için yeterli olmadığından, kamu hizmetleri ve politikaları AFAD ve İçişleri Bakanlığı'nın o dönemdeki ihtiyaçlarına göre hazırladıkları genelge ve yönergelerle yönetilmiştir. Bu alandaki yasal boşluklar, Suriyelilerin kimliklendirilmesi konusunu ve politika oluşturma ve mevzuatın hızlandırılması ihtiyacını gündeme getirmiştir.

Kriz, Türkiye'nin göç ve iltica alanında, AB müktesebatına uyum politikasını uygulamaya koyduğu ve 6458 sayılı YUKK'u kabul ederek bu alandaki yasal boşluğu doldurduğu döneme denk gelmiştir. Suriyelilere yönelik geçici koruma politikasına yasal bir zemin kazandırılmıştır. Kanun kapsamında, geçici koruma politikasının çerçevesi, 22 Ekim 2014 tarihinde yayımlanan ve Suriyelilerin eğitim, sağlık, işgücüne erişim ve sosyal yardım dâhil olmak üzere bir dizi alanda kamu hizmetlerine erişimini sağlayan GKYYYP ile belirlenmiştir. Kanunun kabul edilmesiyle birlikte, göç yönetimine ilişkin tüm iş ve işlemleri Emniyet Genel Müdürlüğü ve AFAD'dan devralan GİGM kurulmuştur. 2018 yılında Geçici Koruma Yönetmeliği'nde yapılan değişikliklerle GBM'nin yönetim ve denetimi GİGM'nin koordinasyonu altına alınarak politika uygulamasındaki karmaşıklık ve dağınıklık giderilmiştir.

Türkiye, uluslararası göç akışlarının merkezinde bir kaynak, varış ve geçiş ülkesidir. ABD, Kanada veya Avrupa ülkelerine göç edenler (doğu-batı, kuzey-güney) Türkiye'yi bir transit/transit ülke olarak görme amacı güden insanlardan oluşmaktadır.

Suriyeli bireyler konusunda yapılan araştırmalar, birkaç önemli sorunun varlığını göstermektedir. Bunlardan biri entegrasyon sorunudur. Bu alanda en önemli faktörlerden biri göç ettikleri ülkenin dilini anlamamaktır. Diğer bir sorun sığınmacılara karşı çeşitli ön yargıların olmasıdır. Bu onların aidiyet duygusunun önünde büyük bir engel oluşturmaktadır. Bu bağlamda aidiyet duygusuyla ilgili duygusal gelişim sürecinde birçok sorunla karşılaşılır. Yaygın olmasına rağmen Suriyeliler Ürdün ve Türkiye toplumları ile ortak bir coğrafya ve kültürü paylaşsalar da bu kültür ve coğrafya unsurlarının önemini yitirdiği ve kültürel bağın zayıfladığı görülmektedir.

Suriyeli sığınmacıların yerinden edildiği komşu ülkeler, büyüyen mülteci kriziyle başa çıkmak için yeterince çaba gösterememiştir. Türkiye, geri göndermeme ilkesini vurgulayarak Suriye vatandaşlarına yönelik açık kapı politikası uygulamıştır. Bu bağlamda, Suriye'den gelen vatandaşlara uluslararası hukuka uygun olarak geçici koruma sağlanmıştır. Türkiye'nin açık kapı politikası zaman zaman engellemelere maruz kalsa da temelde süreklilik arz etmeye çalışmıştır. Ancak bu gelişmeler ışığında Türkiye'ye göç eden Suriye vatandaşları bazı bürokrat ve siyasetçilerin beklenti ve umutlarını karşılamamıştır. Sonuç olarak Türkiye, tarihinin en önemli sorunlarından biri olan mülteci sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. Belirli ülkelere göç etmek zorunda kalan sığınmacıların sayısının olağanüstü boyutlarda olduğu görülmektedir. Suriyeli göçmenler geliş sayısı bakımından Türkiye'nin belirgin bir avantaja sahip olduğu göz ardı edilememektedir. Dolayısıyla, Türkiye'ye gelen Suriyelilerin sayısı her geçen gün artarken, Türkiye dışındaki komşu ülkelere giden göçmen

sayısının her geçen gün azaldığı gözlemlenmektedir. Türkiye'nin izlediği politikanın, Suriyelilerin gözünde başarılı olmasının belki de en önemli nedeni, diğer tüm ülkelerden daha fazla sayıda göç etmek zorunda kalan Suriyeliye ev sahipliği yapmış olmasıdır.

Kuruluşundan bu yana sığınmacı akınlarına maruz kalan Ürdün, sığınmacı yönetimi konusunda bölgedeki diğer ülkelere kıyasla daha fazla deneyime sahiptir. Bu deneyim, Ürdün'ün sığınmacı akını başlar başlamaz uluslararası toplumu sorumluluk paylaşımı için harekete geçirmesini sağlamıştır. BM, AB, ABD, Kanada ve Arap ülkeleri de dahil olmak üzere çok sayıda ülke, uluslararası kuruluş ve STK'dan destek almıştır. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ile işbirliği içinde kamplar, Ürdün'de bir kampı bulunan ve tüm yönetim ve masrafları üstlenen BAE tarafından yönetilmeye devam etmiştir.

2017 yılında Ürdün Hükümeti, sığınmacıların ekonomi, güvenlik, su kaynakları ve sosyal doku üzerindeki baskısı nedeniyle Suriyeli sığınmacılara yönelik politikasını güçlendirmiştir. Ancak bölgedeki diğer ülkelerin aksine, dış yardımların Ürdün Hükümeti'nin sığınmacı politikası üzerindeki etkisi belirgindir. Sağlık ve eğitim hizmetlerine yönelik BMMYK kaynak transferleri ve AB ile imzalanan Ürdün Anlaşması, Suriyelilere çalışma izni verilmesinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Kaynak transferleri ve Ürdün Anlaşması, Ürdün vatandaşlarının yanı sıra Suriyeli sığınmacıların da ekonomik durumlarını iyileştirmeyi amaçlamaktadır.

Ürdün, sığınmacılara yönelik sorumluluğun uluslararası toplum tarafından paylaşılmasının hem krizden etkilenenler hem de ev sahibi ülkedekiler için daha iyi koşullar sağlayabileceğinin bir örneğidir. Sığınmacıların sorumluluğunu sadece ev sahibi ülkeye yüklemek, bölgenin sosyo-ekonomik dokusunu tahrip eder ve yeni çatışmaların önünü açmaktadır. Yeni çatışmalar yeni krizlere, yeni krizler yeni sığınmacı akınlarına yol açar ve yeni krizler insanların, devletlerin ve ülkelerin güvenliğini ve nihayetinde uluslararası barışı tehdit etme gücüne sahiptir. Bu çalışma, Ürdün'ün Suriyeli sığınmacıların aynı Müslüman ülke olması, aynı etnik kökene sahip olması ve aynı dili konuşması nedeniyle Ürdün toplumunda Suriyeli sığınmacılara yönelik olumsuz görüş ve tutumların olmayacağı beklentisiyle gerçekleştirilmiştir. Ancak Ürdün toplumu ile Suriyeli sığınmacıları din, dil ve etnik kökenlerinin birbiriyle uyumlu olmasının aralarındaki önyargının ortadan kalkmasında etkili olduğu, bu nedenle Ürdün toplumu ve Ürdün Hükümetinin Suriye savaşının patlak vermesinden sonra Suriyeli sığınmacı akınına karşı çıkmadığı ve açık kapı politikası ile Suriye'den gelen sığınmacıların Ürdün'e yerleşmesine izin verdiği görülmüştür.

Gallup'un 2016 yılında Doğu Avrupa ülkelerinde yaptığı bir ankette Suriyeli sığınmacıların ülkelere kabul edilmesini isteyenlerin oranının %8 ile en yüksek seviyede

olduğu göz önünde bulundurulduğunda, toplumsal önyargıların ulusal politikalar üzerindeki etkisi daha net anlaşılabilir. Dolayısıyla Avrupa ülkelerine gitmeye çalışan Suriyeli sığınmacıların sayısı, Ürdün'e göç eden sığınmacıların sayısından çok daha az olmasına rağmen Avrupa ülkeleri önemli bir tepki göstermiştir. Öte yandan Ürdün 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne taraf değildir. Buna rağmen Ürdün, 1998 yılında BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ile sığınmacıların statü ve haklarını belirleyen, tepki vermeme ve ayrımcılık yapmama ilkelerini tanıyan bir Mutabakat Zaptı imzalamıştır. Bununla birlikte, Avrupa ülkeleri 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne taraf olmakla birlikte Sözleşme'nin gerekliliklerini yerine getirmemektedir. Ürdün'ün önemli sayıda Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapması (%64), bölgedeki diğer Arap ve Müslüman ülkelere kıyasla Ürdün'ün Suriye politikasını başarısız ya da çok başarısız olarak değerlendirenlerin oranının nispeten düşük olmasından kısmen sorumludur.

Türkiye'nin geçici koruma altında olan Suriyelilere olan başarısı Ürdün'ü de etkilemiştir. Çünkü Ürdün'de Türkiye gibi Suriyeli bireylere ev sahipliği yapmıştır. Bu durumda Ürdün'de Türkiye gibi göç kaynaklı meydana gelen krizlerden başa çıktığı düşünülebilir.

Suriye'de yaşanan karışıklık sonrası Türkiye'ye göç eden halk belirli şehirlere dağılmıştır. Bu illerin başında sınıra yakınlığı, merkezi konumu, akrabalık ilişkisi, geçmişe dayalı ticaret ilişkisi ve nüfusunun çoğunun Arapça bilmesinden kaynaklı Hatay'a Cilvegözü sınır kapısından geçerek kitleler halinde göç etmiştir. Bunun yanı sıra kısa vadede savaşın biteceği gözüyle bakılıp "misafir" olarak kabul edilen Suriye göçmenleri, yılların geçmesiyle sona ermeyen Suriye'deki karışıklık daha yoğun bir nüfusun Hatay'a göç etmesini etkilemiştir. Nüfusun yoğunlaşması yerli halkın ekonomi başta olmak üzere istihdam, eğitim, sağlık ve dış destek sorunları gibi ciddi anlamda sıkıntılar yaşamasına sebep olmuştur.

Hatay bu anlamda Suriye'den gelen bireylerin geldikleri günden itibaren gerek kamplarda, gerekse kentlerde yaşayan geçici koruma altında olan Suriyelilerin sorunlarının Sağlık Bakanlığının, Milli Eğitim Bakanlığının, STK ve AB'nin ortak yaptığı projelerle, istihdam, sağlık ve eğitim gibi soruların üstesinden gelmiştir.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (2017). Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-ötesi Yurttaşlığa. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Acarturk C, Cetinkaya M, Senay I, Gulen B, Aker T, Hinton D. (2018). Prevalence and predictors of posttraumatic stress and depression symptoms among syrian refugees in a refugee camp. *J Nerv Ment Dis.* 2018;206:40–5.
- AFAD, (2018), “Geçici Barınma Merkezleri”.
- AFAD, (2017), “Suriyeli Sığınmacılara Yapılan Yardımlar Raporu”.
- Afyonoğlu, M. F. (2020-303-327). Göç ve Sosyal Politika. Ankara: Nobel Yay.
- Akalin, H. (2013). Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Türkiye’de Mülteci Hukuku: Suriye Örneği, İstanbul: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Aksoy, Z. (2012-292-303). “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (5) 20, 292-303.
- Aksoy, E. (2020). Türkiye’deki Suriyeli göçmen çocukların okullaşma durumları. *Akademik Hassasiyetler*, 7(14), 37-51.
- Alp, Ç. A. (2018). Türkiye’deki Suriyeliler - Özel Rapor. Ankara: : T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu.
- Altıntaş, S.(2014), Davetsiz Misafirler: Türkiye’deki Mültecilerin Mağduriyet Görünümleri, *İdeal kent*, sayı 14: 252-276. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Politika Dokümanı Kadın ve Eğitim, Ankara
- Amnesty International, «Living on the Margins: Syrian Refugees Struggle to Access Healthcare in Jordan,» *Amnesty International*, March 2016. <https://bit.ly/2ILeroM>
- Amnesty International, “Syrian-Jordanian border: 75,000 refugees stranded in the no man's land of the desert in dire conditions”, Amnesty International, 15 September 2016
- Amnesty International. *Jordan: Syrian refugees denied access to essential health services.* 23 March 2016. <https://bit.ly/2M7PqpX>
- Aras, İ. v. (2018-105-116). Almanya ve Suriyeli Mülteci Krizi. . *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi*, 1(1), 105 - 116
- Association of Private Hospitals in Jordan. *A look at the Jordanian health sector.* <https://phajordan.org/EN-article-3809>
- Atak, M. (2016-24-25). Göçmen Gruplarında Halk Sağlığı Sorunları ve Yönetimi. . SD Platform, Sağlık.

- Aydın, Y. (2021). Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlere Verilen Sağlık Hizmetlerinin Değerlendirilmesi, Sorun ve Öneriler. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, (18), 227-248.
- Babacan, B., Coşkun, M., Öztürk Dönmez, R., & Mermer, G. (2017). Hatay'a Göç Eden Suriyeli Sığınmacıların Ev Yaşam Koşulları, Sağlık Durumları ve Sağlık Hizmeti Kullanma Özellikleri. *Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences*, 9(4).
- Barışık, S. (2020). "Bölüm 1 Göç Kavramı, Tanımı Ve Türleri", *İçinde Küreselleşen Dünyada Fırsat Eşitliği Arayışında Uluslararası Göç Ve Türkiye'nin Suriye Deneyimi*, ed. Salih Barışık (Ankara: Gazi Kitabevi, 2020), 1-24.
- Bartram, D., Poros, M. V. ve Monforte, P. (2017). Göç Meselesinde Temel Kavramlar. (çev. Tuncay İtır Ağabeyoğlu). Ankara: Hece Yayınları.
- Bay, M. (2023). Belediyelerin Göç Ve Göçmen Politikaları: Gaziantep Ve Hatay Büyükşehir Belediyeleri Örneği Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Çanakkale.
- Bayraklı, Cemile (2007). Dış Göçün Sosyo- Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutlarında (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın
- Beşer, A. v. (2017-143-148). Göç Eden Bireylerin Öncelikli Sağlık Sorunları ve Sağlık Hizmetine Ulaşımındaki Engeller. *Türkiye Klinikleri J Public Health Nurs-Special Topics*,.
- Bilgin, R. (2014-135-151). Çatışma ve Şiddet Ortamında Büyüyen Çocuklar Sorunu. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, DOI: [10.18069/fusbed.51605](https://doi.org/10.18069/fusbed.51605)
- BMESKHK (2000) "Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme" <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/EkonomikSosyalKulturelHaklarSozlesmesi.pdf> adresinden alındı (17.09.2022).
- Bostan, H. (2018), "Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Uyum, Vatandaşlık ve İskân Sorunu", *Göç Araştırmaları Dergisi*, C.4, S.2, (s.38-88)
- Bozbayındır, G. B. (2015). "Türk Ceza Kanunu'nda Göçmen Kaçakçılığı suçu. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Bozkurt, Ö. (2020). Hatay'ın Yayladağı İlçesine Göç Eden Suriyelilerin Bütünleşme Süreçleri, Doktora Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı, Ankara.
- Bulut, Y. ve Bimay, M. (2020). Göçe İlişkin Kavram ve Kuramlar. In Y. Bulut & S. Akın (Eds.), *Yerel, Ulusal ve Küresel Boyutlarıyla Göç ve Mülteci Sorunu*. İstanbul: Çizgi Kitabevi, 9-32.

- Cambridge Dictionary,
<https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/braindrain> [e.t.
.1.6.2019]
- Castles, S. (2003). The International Politics of Forced Migration. *Development*, 46(3), 11–20.
- Coşkun, İ. v. (2018). Türkiye’de Göçmenlerin Eğitimi: Mevcut Durum ve Çözüm. İstanbul: İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği.
- Culbertson, S., & Constant, L. (2015). *Education of Syrian Refugee Children*. Santa Monica: Rand Corporation.
- Çallı, M. (2016-131-154). Türkiye’de Mültecilerin Ve Sığınmacıların Sağlık Hakkı. *İş ve Hayat*, 154. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/391545>.
- Çaman, Ö. K. (2010-3-14). Uluslararası Göç ve Kadın Sağlığı. Erişim Tarihi: <https://ssyv.org.tr/wp->
- Çelebi, Ö. (. (2011). *Kuramların Sessizliği: Liberalizm, Realizm ve İltica Rejiminin Kuruluşu*. Ankara: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Yayını.
- Çelikel, A. - Şanlı, C. (2007). *Türk Milletler Arası Özel Hukuk Mevzuatı (12 b.)*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Çiçeksöğüt A., (2017). Uluslararası Göç Hukuku Perspektifinde Yerinden Edilmiş Suriyeliler’in Türkiye’deki Statüsü, Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (ISSN: 2146-3417 / E-ISSN: 2587-2052) 6 (2).
- Delegation of the European Union to Jordan. Output Paper - Brussels Conference: Jordan, 06/04/2017 <https://bit.ly/2leMNIu>
- Demir B. (2022). Göçmenler ve Sağlık, İnsan Hareketliliği Uluslararası Dergisi International Journal Of Human Mobility, IJHM, 2022; 2 (2): 298-313
- Demirhan, Y. &. (2015-23-62). Türkiye’nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi. *Birey ve Toplum*. 5 (1), 23 - 62,
- Department of Statistics Jordan. 2018 Jordan Department. <https://bit.ly/2kZGDvp>
- Diken, A., ve Demirel, E. (2016). İşletmelerimizde nitelikli iş gücü ihtiyacı ve Suriyeli göçmen işgörenlerin iş gücü piyasasına etkisi üzerine bir araştırma. 2. Uluslararası Uygulamalı Bilimler Kongresi: “Göç, Yoksulluk ve İstihdam” 23-25 Eylül 2016 (s.51-60). Konya: Türkiye.
- Duruel, M. (2017). Suriyeli Sığınmacıların Türk Emek Piyasasına Etkileri Fırsatlar ve Tehditler. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 207-222.

- Dustmann, C., & Görlach, J. (2016). The Economics of Temporary Migrations. *Journal of Economic Literature*, 54(1), 98-136.
- Dünya Mülteci ve Göç Konseyi Araştırma Özeti Raporu (Eylül 2021). World Refugee & Migration Council 44 Eccles Street #200 Ottawa, Ontario, Canada <https://wrmcouncil.org/wp-content/uploads/2020/06/Summary-Syrian-Refugees-WRMC-Turkish.pdf>
- Efe, İ. Ü. (2022-71-97). Zorunlu Göçün 10. Yılında Kilis'teki geçici Koruma Altındaki Suriyeliler. *Göç Araştırmaları Dergisi*.
- Ekşi, N. (2010a). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Abdolkhani ve Karimnia-Türkiye Davası: Mülteci ve Sığınmacı Hukuku Açısından Değerlendirme, Beta Yayınları, İstanbul.
- Ekşi, N. (2010b). Mültecilere ve Sığınmacılara İlişkin Mevzuat, Beta Yayınları, İstanbul.
- Erdoğan, M. (2011). Avrupa Birliği'ndeki Türk Göçmenler ve Mültecilere Dair Algılama. Ö. Çelebi, S. Özçürümez, & Ş. Türkay içinde, *İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika* (s. 257-268). Ankara: BMMYK.
- European Commission (t.y.). asylum seeker. European Commission. https://homeaffairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn/emn-asylumand-migration-glossary/glossary/asylum-seeker_en, (erişim tarihi: 23.12.2020).
- International Organization for Migration (2019). *Glossary on Migration*. Geneva: International Organization for Migration.
- İçduygu, A. - Aksel, D. B. (2012). *Türkiye'de Düzensiz Göç, Uluslararası Göç Örgütü Türkiye Yayınları*, Ankara.
- Emin, M. (2019). *Geleceğin İnşası Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi*. İstanbul: SETA Yayınları.
- Erder, S. (2006). *Refah Toplumunda Getto*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M., (2019). *Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Esaslar, G. K. (2015). Sağlık Bakanlığı 2875 Sayılı Yönergesi. Erişim Adresi: .
- European Union External Action . To support and strengthen host countries and refugees in the context of the Syrian crisis Jordan. One year after the London conference - fulfilling commitments. <https://bit.ly/31f4WF3>
- European Commission. (2021). Jordan. Mayıs 8, 2021 tarihinde European Commission-European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations: https://ec.europa.eu/echo/where/middle-east/jordan_en adresinden alındı

- Francis, A., (2015). The refugee crisis in Jordan. (First edition). Norway: Carnegie Middle East Center, 7.
- Genç, D. H. (2016-44-47). Göçmenlik, Dil Engeli ve Sağlık Hizmetleri. SD Platform, Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi, (40), ss. 44-47. Erişim Adresi: <https://www.medipol.edu.tr/medium/magazine-file-695.vsf>
- GİB: Göç İdaresi Başkanlığı (2022), Göç İstatistikleri: Geçici Koruma, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- GİB: Göç İdaresi Başkanlığı (2024). Göç İstatistikleri: Geçici Koruma, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- Göç Terimleri Sözlüğü (2013). (İkinci Basım). Uluslararası Göç Hukuku. R. Perruchoud & J. Redpath (Eds.), Uluslararası Göç Örgütü, 31.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2021). Geçici Koruma. Erişim adresi: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>.
- Günay, E. A. (2017-37-60). Dünya'da ve Türkiye'de Göç Yönetimi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,
- Güven, S. v. (2018-1293-1308). Sınıf Yönetiminde İletişim, İletişim Engelleri ve Suriyeli Öğrenciler. . Journal of Social and Humanities Sciences Research Dergisi.
- Government of Jordan, Ministry of Planning and International Cooperation, *The Jordan Response Plan for the Syria Crisis 2017 2019*, February 2017
- Habertürk, (2022). Sağlık Bakanı Koca'dan Göçmen Sağlığı Merkezlerine ilişkin açıklama. Erişim tarihi: 10.09. 2022 <https://www.haberturk.com/son-dakika-gocmen-sagligi-merkezlerine-iliskin-onemli-aciklama-3386813>
- Human Rights Watch. "The Silent Treatment" Fleeing Iraq, Surviving in Jordan. 27 November 2006. <https://bit.ly/2IHKYvY>
- Human Rights Watch. *Education barriers for Syrian refugee children in Jordan*. 16 August 2016, 13. <https://bit.ly/2MBwqzj>
- Human Rights Watch. (2020). I Want to Continue to Study. Mayıs 8, 2021 tarihinde Human Rights Watch: <https://www.hrw.org/report/2020/06/26/iwant-continue-study/barriers-secondary-education-syrian-refugee-childrenjordan> adresinden alındı
- <http://altinozu.gov.tr/dunyaya-ornek-bir-barinma-merkezi-altinozu-boynuyogun-gecici-barinma-merkezi>
- <http://www.multeci.org.tr/hakkimizda/>, 2021
- http://www.sihhatproject.org/saglik_hizmetleri.html
- http://www.sihhatproject.org/sihhat2_faaliyetler.html

- Jordan: Security before the humanitarian side by dealing with the Syrians". 12September 2015. *Arab News N Filiz*, M. v. (2019-24-30). Evaluation of Health Policies for Migrants in Turkey and The European Union Countries. *Turkish Research Journal of Academic Social Science Network*. <https://bit.ly/2mqI6eH20>
- Jordanian Ministry of Labor - Work Permits for Syrians. <https://bit.ly/32fiUYw>
- Jordanian Ministry of Labor. *The Jordanian Labor Market Report in Figures (2013-2017 and 2014-2018)*.. <https://bit.ly/32bskEt>
- Jordanian Ministry of Labor - Work Permits for Syrians. <https://bit.ly/32fiUYw> 2017
- Jordanian Ministry of Labor. *Annual Reports 2006 - 2019*. <https://bit.ly/32cCtB0>
- Jordan Hashemite Charity Organization. Iraq. <https://bit.ly/2B2G2hb4>
- Jordanian Ministry of Industry and Trade. Industrial Development Directorate. <https://bit.ly/2S2ksjv>
- ILO (2020). Covid-19 ve çalışma yaşamı. Erişim adresi: https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/covid19/WCMS_738782/lang--tr/index.htm.
- ILO (2020). Türkiye iş gücü piyasasında Suriyeli mülteciler. Erişim adresi: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/--europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_739463.pdf.
- International Labour Organization ILO. (2017). *Jordan issues first-of-their-kind work permits to Syria refugees in the Arab region*. 09 October 2017. <https://bit.ly/2nFzpy6>
- International, P. (2021). Education in Jordan. Mayıs 8, 2021 tarihinde Plan International: <https://plan-international.org/jordan/education-jordan> adresinden alındı
- International Labour Organization ILO. (2021). ILO support to Syrian refugees and host communities: Jordan, Lebanon, Turkey, Iraq and Egypt. Mayıs 9, 2021 tarihinde International Labour Organization: https://www.ilo.org/ankara/publications/WCMS_775987/lang--en/index.htm
- "Life in Za'atari Refugee Camp, Jordan's Fourth Biggest City", *Oxfam International*. <https://bit.ly/32kQSLz2>
- International Labor Organization (Regional Bureau for Arab States). *Work permits for Syrian refugees and their employment in Jordan to regulate the work of Syrian refugees*. 2017. 18. <https://bit.ly/2pkXcDO>
- International Labour Organization. *The ILO is addressing the Syrian refugee crisis in Jordan*. <https://bit.ly/2MbkLbm>.
- IOM Migratin Health (2021). Migration Health 2020 Impact Overview. IOM. Geneva

- IOM Migration Health (2021, May). Migrant Inclusion in COVID-19 Vaccination Campaigns IOM Country Office Review
- Issuance of 152 thousand Syrian refugees for 3 years. 15 September 2019, *Al Ghad Newspaper*.<https://bit.ly/35zetds> 16 Eylül 2019'da alınmıştır.
- Işık, N. (2019). Şartlı Eğitim Transferinin Yoksulluğu Azaltmadaki Rolü: Brezilya, Meksika ve Türkiye'de Şartlı Eğitim Yardımı Uygulaması. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.
- İncili, F. Z. ve Aysan, Ü. (2023). Covid-19 salgınının geçici koruma altındaki Suriyelilerin istihdam ve çalışma koşullarına etkisi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(1), 209-223. doi:10.33206/mjss.1053958
- Minister of Labor: Goes to raise the minimum wage", 5September 2019, *Al Ghad Newspaper*. <https://bit.ly/2lXXChT>
- Ministry of Labor, Decision of the Minimum Wage Fixing Committee according to Article (52) of the Labor Law No. (8) of 1996. 1.1.2009. <https://bit.ly/2OFUfZn>
- Jordanian Ministry of Planning and International Cooperation. *Review the needs assessment for the impact of the Syrian crisis on Jordan*. 2013. <https://bit.ly/1JYeAk1>
- Jordanian Ministry of Interior. *Syrians service card*. <https://bit.ly/316U3oE>
- Kalaycı, S. (2014). Sığınmacıların Korunmasına Yönelik Türk Sivil Toplum Kuruluşları, İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Kartal, B. - Başçı, E. (2014). Türkiye'ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(2), 275-299.
- Kasapoğlu, A. (2008-101-151). "Hz. Musa Kıssasında Korku Fenomeni. Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 8 (4), 101 - 152
- Kaya, A. (2019). Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitimi Üzerine Bir Araştırma: Geçici Eğitim Merkezleri ve Müfredatları. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Kaygısız, İ. (2017), Suriyeli Mültecilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri, Friedrich Ebert Vakfı Yayınları, <http://www.fes-tuerkei.org/media/pdf/> (Erişim Tarihi: 12 Eylül 2017).
- Keleşmehmet, H. (2018). Dünyada ve Türkiye'de göçmen sağlığı. *The Journal of Turkish Family Physician*, 9(4), 119-126.
- "Mafraq: Implementation of professional courses for Syrian refugees". 14 Nisan 2019. *Ammon News Agency*.<https://www.ammonnews.net/article/452488>
- Malmusi, D. (2015). Immigrants' health and health inequality by type of integration policies in European countries. *The European Journal of Public Health*, 25(2), 293-299.

- Marzouk, M., Kelley, M., Fadhil, I., Slama, S., Longuere, K.-S., Ariana, P., . . . Marsh, V. (2019). "If I have a cancer, it is not my fault I am a refugee": A qualitative study with expert stakeholders on cancer care management for Syrian refugees in Jordan. *PLOS ONE*, 14(9) <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0222496>
- Mencutek, Z. Ş., & Nashwan, A. J. (2020). Perceptions About the Labor Market Integration of Refugees: Evidences from Syrian Refugees in Jordan. *Journal of International Migration and Integration*, 22 (2), 615-633
- Morris, J. (2020). Extractive Landscapes: The Case of the Jordan Refugee Compact. *Refuge*, 36(1), p. 87–96
- Norwegian Refugee Council, "In Search of a Home: Access to Adequate Housing in Jordan", *Norwegian Refugee Council*, June 2015, <https://bit.ly/32f1PxR>
- OECD. Publishing. *Education at a glance 2014: OECD indicators*. OECD Publishing.2014. <http://www.oecd.org/education/Education-at-a-Glance-2014.pdf>
- ORSAM. (2016). Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler: Uzun Vadeli Entegrasyon İçin Fırsatlar ve Zorluklar. Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Örselli, E. v. (2016-2063-2072). Türkiye’nin Göç Yönetimi ve Göç Politikalarının Gelişimi: Bir Kamu Politikası Analizi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), 2063–2072.
- Özcan, A. S. (2018-17-29). Çokkültürlülük Bağlamında Türkiye’nin Suriyeli Öğrencilere Yönelik Eğitim Politikası. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(1). p-ISSN: 2528-9950 journal homepage: www.sosyalarastirmalar.org
- Özcan, N. A. (2016-32-33). Sığınmacıların Ruh Hali. *SD Platform*, . Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi, (40), 32-33, Erişim Adresi: <https://www.medipol.edu.tr/medium/magazine-file695.vsf>
- Özdal, B. (2018). *Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye (Birinci Basım)*. Bursa: Dora Yayınları.
- Özdal, Barış ve Vardar, Esra. “Temel Kavramlar ve Olgular”, ed. Barış Özdal, *Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye*, 1.Baskı, Bursa: Dora Yayınları, 2018, ss.3-56.
- Özkan, I. (2011-165-188). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Avrupa Birliği Adalet Divanı Kararları Işığında Avrupa Birliği’nin Göç ve Sığınma Politikası . *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 1, 0 - 0, 01.01.2011
- Özgöker, U. ve Doğan, G. (2019). *Uluslararası Göç ve Mülteci Krizi*. İstanbul: Der Yayınları.

- Özgür Baklacioğlu, N. (2010). *Dış Politika ve Göç: Yugoslavya'dan Türkiye'ye Göçlerde Arnavutlar*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Özyakışır Deniz, (2013), *Göç: Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama*, Nobel Akademi Yayınları, Ankara.
- Peabody, J. v. (1999). *Policy and Health: Implications for Development in Asia*.: Cambridge University Press.
- Petersen, W. (1958). "A General Typology of Migration", *American Sociological Review* 23, sy 3 (1958): 256-66, <https://doi.org/10.2307/2089239>.
- PICTES Raporu. (2019). <https://Piktes.Gov.Tr/Home/Projeninciktisi> (Erişim Tarihi: 29.07.2021).
- REACH Initiative, "Social Cohesion in Host Communities in Northern Jordan" , *REACH Initiative*, May 2015, P.3-38. <https://bit.ly/35v3gu8>
- Syrian Refugees in Jordan: Rights and Security and Demographic Concerns, 28April 2018, *Al Hayat Newspaper*. <https://bit.ly/2V32aiO>
- Sağlam, Z. (2010-33). Kur'an-ı Kerim ve Tevrat'a Göre Habil ve Kabil Kıssası,. Selçuk Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Konya.
- Sakız, H. (2016-65-85). Göçmen Çocuklar ve Okul Kültürleri: Bir Bütünleştirme Çalışması. *Göç Dergisi*. 3(1):65-81, DOI:10.33182/gd.v3i1.555
- Sayın, Y. U. (2016-1-13). Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler:Suriye Göçü Örneği. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi. Karaman Vol. 18, Iss. 31, (Dec 2016): 1-13
- Soysal, Y. (2021). *Vatandaşlığın Sınırları*. (E. S. Dağabak, Çev.) Ankara: GAV Perspektif Yayınları
- Süt, H. K. (2017-3-7). Suriye'den Göç Eden Kadınlar ve Üreme Sağlığı Sorunları. *Sağlık ve Toplum*, 27(1): 3-7.
- Shelly Culbertson, Louay Constant, Education of Syrian refugee children (crisis management in Turkey, Lebanon and Jordan), *RAND Corporation, California*, 2015, 13
- Shelly Culbertson, Louay Constant, Education of Syrian refugee children (crisis management in Turkey, Lebanon and Jordan), *RAND Corporation, California*, 2015, 66-77.
- Şirin-Öner, N. A. (2012a). Göç çalışmalarında temel kavramlar. S. G. İhlamur-Öner, & N. A. Şirin-Öner (der.) içinde, *Küreselleşme çağında göç: Kavramlar, tartışmalar*, 13-29. İstanbul: İletişim Yayınları.

- TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu. (2010). İnsan Hakları Işığında Türkiye'de Bulunan Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasadışı Göçmenlerin Sorunları (Ed: M. Firih), TCMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Ankara.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığı. (2022, Ocak). https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/26165737_goc2022sunu.pdf adresinden erişildi.
- TDK Sözlükleri, <http://sozluk.gov.tr/> [e.t. .2.6.2019]
- To support and strengthen host countries and refugees in the context of the Syrian crisis Jordan. One year after the London conference - fulfilling commitments. <https://bit.ly/31f4WF3>
- Tol-Göktürk, E. D. (2006). Dünden Yarına Yurttaşlık, 21. Yy'da Yurttaşlık, Ulusal Devlet ve Küreselleşme. İstanbul: SAV Sosyal Araştırmalar Vakfı.
- The Hashemite Kingdom of Jordan. *The Ministry of Planning and International Cooperation. Jordan's response plan for the Syrian crisis 2016-2018.* <https://bit.ly/2KFWjLK>
- Tiltnes, Å. A., Zhang, H., & Pedersen, J. (2019). The Living Conditions of Syrian Refugees in Jordan. Fafo.
- Todaro, M. P. (1980). Internal Migration in Developing Countries: A Survey. In R. A. Easterlin (Ed.), *Population and Economic Change in Developing Countries*. Chicago: University of Chicago Press, 361–402.
- Topal, C. (2015). Suriye iç savaşı ve uluslararası düzen. *KTÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(9), 117 -122.
- Torun, P. K. (2018-601-608). Health and health care access for Syrian refugees living in İstanbul,. *Int J Public Health*.
- Tuncel G. ve Ekici S. (2019). Göçün Siyasal Etkisi: Suriyeli Göçmenlerin Türkiye Siyasetine Etkisi, *Birey ve toplum*, Güz 2019. 9(18), 49-71.
- Turan, Ş. (2009). 18. Yüzyılda Orta ve Doğu Anadolu'dan Batı Anadolu'ya Göçler,. Konya: Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi.
- Tunca, H. Ö. (2018). Suriye'den Türkiye'ye göç: tehditler ve fırsatlar. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 28(2), 47-68.
- Turkey, U. (2019). *Turkey: Key Facts and Figures* (Issue: November). Adresi: <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2020/01/73154.pdf>.

- Tuzcu, A. v. (2015-56-57). Göçün Kadın Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar,
- Türkiye Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2019). Yabancıların çalışma izinleri. Erişim adresi: <https://www.csgb.gov.tr/media/63117/yabanciizin2019.pdf>.
- TÜİK (28.12.2022). İç Göç İstatistikleri, 2021. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ic-Goc-Istatistikleri-2021-45869>, (erişim tarihi: 10.02.2023).
- Tütüncübaşı, U. (2011-153-194). “Türk Vatandaşlığından Çıkma ve 6304 Sayılı Kanun Kapsamında Türk Vatandaşlığından Çıkanların Hakları . ”.Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.
- UDHR (1948), “ Universal Declaration of Human Rights” <https://www.un.org/en/about-us/universaldeclaration-of-human-rights> adresinden alındı (26.09.2023).
- UNESCO Office in Amman. *Technical and vocational education and training and higher education*. <https://bit.ly/35sPwQL>
- UNESCO Office in Amman. *Technical and vocational education and training and higher education*. <https://bit.ly/35sPwQL>
- UNHCR. (2018) *Jordan health cost hikes leave Syrians in dire need*. 24 April 2018 .<https://bit.ly/2OISBGg>
- UNHCR. (2018) *As medical costs rise, Syrian refugees put health at risk*. 07 December 2018. <https://bit.ly/2ROyq8z>
- UNHCR. (2021). Jordan: Azraq&Zaatari Camp Dashboard. Mayıs 8, 2021 tarihinde Operational Portal: <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/86192> adresinden alındı
- UNHCR. (2021). Syria Emergency. Mayıs 5, 2021 tarihinde UNHCR: <https://www.unhcr.org/syria-emergency.html>
- UNICEF (2019). 2019 Yıllık Faaliyet Raporu. <https://www.unicef.org/Turkey/Media/10451/File/UNICEF%202019%20Y%C4%B1ll%C4%B1k%20Faaliyet%20Raporu.Pdf> (Erişim Tarihi: 30.07.2021).
- UNHCR (t.y.). Refugee Data Finder. <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/>, (erişim tarihi: 03.06.2023).
- Ünal, S. (2012-49-77). Sosyal-Mekânsal-Siyasal Kümelenme Biçimi Olarak İzmir Kentinde Balkan (Rumeli) Kimliği. Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt 21.
- Ünver, G. T., & Baykal, Ü. Ana Vatan ve Ana Dilden Uzakta Sağlık Hizmeti Sunumu. Genel Sağlık Bilimleri Dergisi, 2(2), 51-60.
- Vatansever, K. (2016-20-31). Sığınmacıların Kamplardaki Sorunları. Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayınları.

- Vearey, J. H. (2019-209-228). Migration and Health: Current Issues, Governance and Knowledge Gaps. Geneva: International Organization for Migration.
- Viruell Fuentes, E. A., Miranda, P. Y., & Abdulrahim, S. (2012). More than culture: structural racism, intersectionality theory, and immigrant health. *Social science & medicine*, 75(12), 2099-2106.
- Yalçın, C. (2004). Göç Sosyolojisi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yavuz, Ö. (2016-175-199). Acil Durumlarda Okul Çağındaki Çocukların Eğitimi: Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Örneği. *Göç Dergisi*.
- Yıldırım Mat, T. (2020). Uluslararası Hukuk ve Göç. In A. Cihan, İ. Ermağan, & H. Genç (Eds.), *Dünyada Göç Yönetimi ve Türkiye'nin Göçmenleri: Göçü Nasıl Yönetmeli*. İstanbul: Akademik Kitaplar, 19–48.
- Yıldırımoglu, Hakan (2005). Uluslararası Emek Göçü, Almanya'ya Türk Emek Göçü, *Kamu- İş*, Cilt: 8, Sayı: 1
- Yıldırımalp, S. E. (2017). Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma. , *Bilgi S.35*, (s.107- 126).
- Younes, M., & Morrice, L. (2019). The Education of Syrian Refugees in Jordan: Summary of Demand-Side Constraints and Interventions. Brighton UK: University of Sussex. "74% of Jordanians are healthy". 6.8.2018, *Al Rai Newspaper*. <https://bit.ly/2vEXzsC>
- Yönlü, K. Y (2018). Göç Sosyolojisi: Batı Eksenli Dünya Düzeni ve Türkiye'ye Gelen Dış Göç Dinamiği. İstanbul: İstanbul Doğu Kitabevi.
<https://sozluk.gov.tr>

EKLER:

EK-A. Etik Kurul Onayı

T.C	
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ	
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	
TEZ / ARAŞTIRMA / ANKET / ÇALIŞMA İZİNİ / ETİK KURULU İZİNİ TALEP FORMU VE ONAY TUTANAK FORMU	
ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
T.C. NOSU	
ADI VE SOYADI	Naime ÖRDEK
ÖĞRENCİ NO	2020017017
TEL. NO.	
E - MAİL ADRESLERİ	
ANA BİLİM DALI	Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ve Küreselleşme
HANGİ AŞAMADA OLDUĞU (DERS / TEZ)	TEZ
İSTEKDE BULUNDUĞU DÖNEME AİT DÖNEMLIK KAYDININ YAPILIP- YAPILMADIĞI	2023 / 2024 - GÜZ / BAHAR DÖNEMİ KAYDINI YENİLEDİM.
ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ BİLGİLER	
TEZİN KONUSU	Türkiye ve Ürdün'ün Suriye göçmenlerine yönelik istihdam, eğitim ve sağlık politikalarının karşılaştırmalı incelenmesi : Hatay Örneği
TEZİN AMACI	Türkiye ve Ürdün'ün Suriye göçmenlerine yönelik istihdam, eğitim ve sağlık politikalarının araştırılması ve karşılaştırmalı analizinin yapılmasıdır. Bu bağlamda Hatay ilindeki Suriye göçmenlerinin durumu incelenecek ve mülakat yoluyla alınan uzman görüşleri değerlendirilecektir.
TEZİN TÜRKÇE ÖZETİ	Uluslararası göçmenlerin "göçü" günümüzün en önemli konularından biri haline gelmiştir. Uluslararası göçmenlerin çoğunluğunu iş, aile, eğitim veya ekonomik nedenlerle göç eden bireyler oluşturmaktadır. Ancak çatışma, savaş, soykırım ve insan hakları ihlalleri gibi çeşitli zorlayıcı nedenlerle evlerini ve ülkelerini terk ederek başka bölge ve ülkelere göç eden azımsanmayacak sayıda insan bulunmaktadır. Ürdün'ün uzun zamandır bir göçmen merkezi olduğunu söylemek yanlış olmaz zira tarih boyunca çok sayıda göçmen Ürdün topraklarına sığınmıştır. Coğrafi konumu nedeniyle Ürdün, bağımsızlığını ilan ettiği günden bu yana göçmen akınıyla karşı karşıya kalmıştır. Aynı fikirler Türkiye için de geçerlidir. Bir göçmen krizi olarak kabul edilen Suriye krizi, bölge nüfusunun büyük bir kısmının Türkiye'ye, geri kalanının ise Ürdün'e göç etmesine neden olmuştur. Krizin başlangıcında Ürdün Hükümeti, Suriyeli göçmenlere, ülkenin sağlık ve eğitim sistemlerine ücretsiz erişim hakkı tanıyan bir politika izlemiştir. Türkiye ise savaştan kaçan ve tüm temel ihtiyaçlara (barınma, beslenme, sağlık, eğitim vb.) ihtiyaç duyan Suriyeli göçmenlere, geldikleri günden itibaren sahip çıkmış ve ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır. Türkiye'nin Suriyeli göçmenlere yönelik planlı politikaları ve bunları hayata geçirmeye yönelik uygulamaları tüm ülkeler tarafından takdirle karşılanmıştır. Beş bölümden ibaret olan bu araştırmanın amacı, Hatay ili örneğinde Türkiye ve Ürdün'deki Suriye göçmenlerine yönelik istihdam, eğitim ve sağlık politikalarının incelenmesi ve karşılaştırmalı analizinin yapılmasıdır

ARAŞTIRMA YAPILACAK OLAN SEKTÖRLER/ KURUMLARIN ADLARI			
İZİN ALINACAK OLAN KURUMA AİT BİLGİLER (KURUMUN ADI- ŞUBESİ/ MÜDÜRLÜĞÜ - İLİ - İLÇESİ)			
YAPILMAK İSTENEN ÇALIŞMANIN İZİN ALINMAK İSTENEN KURUMUN HANGİ İLÇELERİNE/ HANGİ KURUMUNA/ HANGİ BÖLÜMÜNDE/ HANGİ ALANINA/ HANGİ KONULARDA/ HANGİ GRUBA/ KİMLERE/ NE UYGULANACAĞI GİBİ AYRINTILI BİLGİLER			
UYGULANACAK OLAN ÇALIŞMAYA AİT ANKETLERİN/ ÖLÇEKLERİN BAŞLIKLARI/ HANGİ ANKETLERİN - ÖLÇEKLERİN UYGULANACAĞI			
EKLER (ANKETLER, ÖLÇEKLER, FORMLAR, V.B. GİBİ EVRAKLARIN İSİMLERİYLE BİRLİKTE KAÇ ADET/SAYFA OLDUKLARINA AİT BİLGİLER İLE AYRINTILI YAZILACAKTIR)	1) (.....) Sayfa Ölçeği. 2) (.....) Sayfa Anketi. 3) (.....) Sayfa Formları. 4) (.....) Sayfa		
ÖĞRENCİNİN ADI - SOYADI: Naime ÖRDEK	ÖĞRENCİNİN İMZASI: TARİH: 23 / 01 / 2024		
TEZ/ ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRME SONUCU			
1. Seçilen konu Bilim ve İş Dünyasına katkı sağlayabilecektir.			
2. Anılan konu faaliyet alanı içerisine girmektedir.			
1. TEZ DANIŞMANININ ONAYI	2. TEZ DANIŞMANININ ONAYI (VARSA)	ANA BİLİM DALI BAŞKANININ ONAYI	SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜNÜN ONAYI
Adı - Soyadı: Khaladdin İBRAHİMLİ	Adı - Soyadı: Murat DUZCU	Adı - Soyadı: Ali Engin OBA	Adı - Soyadı: Murat KOÇ
Unvanı: Prof. Dr.	Unvanı: Dr. Öğretim Üyesi	Unvanı: Prof. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.
İmzası: Enstitü müdürlüğünde kalan asıl sureti imzalıdır.	İmzası: Enstitü müdürlüğünde kalan asıl sureti imzalıdır.	İmzası: Enstitü müdürlüğünde kalan asıl sureti imzalıdır.	İmzası: Enstitü müdürlüğünde kalan asıl sureti imzalıdır.
23.01.2024	23.01.2024	23.01.2024	23.01.2024

ETİK KURULU ASIL ÜYELERİNE AİT BİLGİLER

Adı - Soyadı: Şahnaz ŞAHİNKARAKAŞ	Adı - Soyadı: Yücel ERTEKİN	Adı - Soyadı: Şirvan KALSIN	Adı - Soyadı: Mustafa BAŞARAN	Adı - Soyadı: Mustafa Tevfik ODMAN	Adı - Soyadı: Hüseyin Mahir FİSUNOĞLU	Adı - Soyadı: Jülide İNÖZÜ
Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.
İmzası :	İmzası :	İmzası :	İmzası :	İmzası :	İmzası :	İmzası :
..... / / 20..... / / 20.....	... / / 20..... / / 20.....	... / / 20..... / / 20..... / / 20.....
Etik Kurulu Jüri Başkanı - Asıl Üye	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi
OY BİRLİĞİ İLE						
OY ÇOKLUĞU İLE		Çalışma yapılacak olan tez için uygulayacak olduğu Anketleri/Formları/Ölçekleri Çağ Üniversitesi Etik Kurulu Asıl Jüri Üyelerince İncelenmiş olup, / / 20..... - / / 20..... tarihleri arasında uygulanmak üzere gerekli iznin verilmesi taraflarımızca uygundur.				

AÇIKLAMA: BU FORM ÖĞRENCİLER TARAFINDAN HAZIRLANDIKTAN SONRA ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ SEKRETERLİĞİNE ONAYLAR ALINMAK ÜZERE TESLİM EDİLECEKTİR. AYRICA FORMDAKİ YAZI ON İKİ PUNTO OLACAK ŞEKİLDE YAZILACAKTIR.

EK. B. Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Kararı Alınması Hakkında

T.C.
ÇAğ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sayı : E-23867972-050.04.04-2400000173

08.01.2024

Konu : Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurulu Kararı Alınması Hk.

REKTÖRLÜK MAKAMINA

İlgi: Rektörlük Makamının 09.03.2021 tarih ve E-81570533-050.01.01-2100001828 sayılı Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu konulu yazısı.

İlgi tarihli yazı kapsamında Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Tezli Yüksek Lisans Programlarında tez aşamasında kayıtlı **Oğuzhan Mete KARABIYIK, Kaan BURSAL, Muhammed Enver GÖKKILIÇ, Naime ÖRDEK, Mehmet Ali ÇİL** isimli öğrencilere ait tez evraklarının " Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Onayı" alınmak üzere Ek'lerde sunulmuş olduğunu arz ederim.

Prof. Dr. Murat KOÇ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Ek : Öğrencilere Ait Dosyalar.

EK. C. Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Kararı Alınması Hakkında

T.C.
ÇAğ ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : E-81570533-044-2400000502

17.01.2024

Konu : Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurul İzni Hk.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜğÜNE

- İlgi : a) 08.01.2024 tarih ve E-23867972- 050.04.04-2400000172 sayılı yazınız.
b) 08.01.2024 tarih ve E-23867972- 050.04.04-2400000173 sayılı yazınız.
c) 10.01.2024 tarih ve E-23867972- 050.04.04-2400000274 sayılı yazınız.

İlgi yazılarda söz konusu edilen Sena AKPARLAK, Oğuzhan Mete KARABIYIK, Kaan BURSAL, Muhammed Enver GÖKKILIÇ, Naime ÖRDEK, Mehmet Ali ÇİL, İpek NUMANOğLU EŞBERK, Gülenay TÖMEK, Barış ESER, Rukiye Yaren OZAN, Gökmen AYDIN, Muhammet Tuğrul ÖZEN ve Senay DEMİR isimli öğrencilerimize ait tez evrakları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunda incelenerek uygun görölmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Ünal AY
Rektör